

ЗМІСТ

Список скорочень та аббревіатур.....	4
Вступ	5
Факти.....	8
I. Основні події.....	8
A. Події в Україні.....	8
B. Ситуація в Одесі до 2 травня 2014 року.....	8
C. Події 2 травня 2014 року в Одесі.....	11
D. Інші важливі події	17
II. Розслідування, проведені окремо від слідчих органів.....	19
A. Парламентське розслідування.....	19
B. Спеціальне провадження Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.....	20
C. Діяльність Одеської обласної ради.....	21
D. Розслідування, яке проводилося «Групою 2 травня»	22
III. Національне законодавство з питань досудового розслідування	23
IV. Структура та стан розслідувань	23
A. Розслідування дій співробітників міліції.....	24
1. Досудові розслідування	24
(a) Події 2 травня	25
(b) Події 4 травня	30
2. Кадрове забезпечення	30
(a) Керівництво	31
(b) Слідча група та процесуальні керівники	31
B. Розслідування щодо масових заворушень й пожежі в Будинку профспілок та щодо дій працівників ДСНС	32
1. Справа, яка стосується масових заворушень і пожежі в Будинку профспілок (провадження №№ 3700 та інші)	32
(a) Обсяг розслідування	32
(b) Особи, яких визнано потерпілими.....	33
(c) Досудові розслідування.....	33
(d) Поточний стан розслідувань	37
2. Справа стосовно дій працівників ДСНС	42
(a) Службове розслідування ДСНС	42

(b) Досудове розслідування	44
3. Кадрове забезпечення	45
(a) Керівництво	45
(b) Слідча група та процесуальні керівники	45
Аналіз	47
I. Процесуальні вимоги	47
II. Попередні зауваження: перепони	49
III. Відповідність статтям 2 та 3 ЄКПЛ	50
A. Незалежність	50
B. Ефективність розслідувань	53
1. Організація розслідування	53
2. Кадрове забезпечення і ресурси	54
(a) ГПУ	55
(b) МВС	55
3. Якість розслідувань	56
4. Обвинувачення та суд	59
(a) Рішення про припинення досудових розслідувань	59
(b) Завершення досудових розслідувань та передача справ до суду	60
(c) Судовий розгляд	60
C. Своєчасність та відсутність зволікань	61
D. Громадський контроль за проведенням розслідувань	62
E. Участь потерпілих та їхніх родичів	67
IV. Оцінка МДГ поточного стану розслідувань	69
Висновки	71
I. Узагальнені висновки	71
II. Заключні зауваження МДГ	73
Додаток I. Мандат Міжнародної Дорадчої Групи («МДГ»)	75
Додаток II. Порядок роботи МДГ	76
A. Письмова процедура	76
B. Усна процедура	77
Додаток III. Перелік осіб, імена яких згадуються в Звіті	78
Додаток IV. Інформація щодо випадків смерті, пов'язаних з подіями в Одесі 2 травня 2014 року	81

Додаток V. Національне законодавство з питань досудового розслідування.....	82
Додаток VI. Публічні заяви слідчих органів щодо подій 2 травня 2014 року в Одесі та відповідних розслідувань	85
А. Заяви 2 травня 2014 року	85
В. Заяви після 2 травня 2014 року	85
1. 3 травня 2014 року.....	85
2. 4 травня 2014 року.....	87
3. 5 та 6 травня 2014 року	88
4. 7 травня 2014 року та надалі	89
Додаток VII.Стислий виклад висновків «Групи 2 травня» щодо пожежі у Будинку профспілок та причин загибелі там людей	98
Додаток VIII. Карта масових заворушень в Одесі 2 травня 2014 року	99

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ТА АББРЕВІАТУР

(в алфавітному порядку)

ГПУ	Генеральна прокуратура
ГСУ	Головне слідче управління
ГУ	Головне управління
ДСНС	Державна служба з надзвичайних ситуацій
ЄКПЛ	Європейська конвенція з прав людини
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МО	Міністерство оборони
НУО	Неурядова організація
ОБСЄ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
РЄ	Рада Європи
СБУ	Служба безпеки України
ТСК	Тимчасова слідча комісія Верховної Ради
УВКПЛ	Управління Верховного комісара ООН з прав людини

ВСТУП

Міжнародна дорадча група

Міжнародна дорадча група («МДГ») була створена Генеральним секретарем Ради Європи в квітні 2014 року з метою нагляду за дотриманням усіх вимог Європейської конвенції з прав людини («ЄКПЛ») та практики Європейського суду з прав людини («ЄСПЛ») при розслідуванні випадків насильницьких дій, які мали місце в Україні, починаючи з 30 листопада 2013 року.

Членами МДГ є сер Ніколас Братца (голова МДГ), колишній голова ЄСПЛ, пан Володимир Буткевич, колишній суддя ЄСПЛ, та пан Олег Анпілогов, колишній прокурор в Україні.

Мандат МДГ, повний текст якого викладено у Додатку I до цього Звіту, передбачав, що розслідування випадків насильницьких дій проводитимуться відповідними українськими органами згідно українського законодавства; що МДГ регулярно отримуватиме від Генеральної прокуратури України («ГПУ») звіти щодо перебігу розслідувань вказаних подій та матиме повний доступ до всієї інформації, що їх стосується, та право звертатися за будь-якими додатковими відомостями, і отримувати їх, як вважатиме за потрібне; а також, що представники громадянського суспільства матимуть право безперешкодно контактувати та підтримувати зв'язок з МДГ. Мандат також передбачав, що наприкінці роботи МДГ голова МДГ підготує остаточний звіт, який буде представлено Генеральному секретарю Ради Європи та органам влади України.

Межі розгляду МДГ

Відповідно до Мандату, Генеральний секретар запропонував створити МДГ з огляду на існуючу політичну кризу в Україні та необхідність здобути довіру громадськості до розслідувань випадків насильства. Пропозицію було вперше зроблено в грудні 2013 року, одразу після жорстоких подій під час акцій протесту на Майдані Незалежності в Києві в ніч на 30 листопада та 1 грудня та до трагічних подій, які мали місце в місті в січні та лютому 2014 року, в результаті яких загинуло та отримало тілесні ушкодження багато учасників акцій протесту та правоохоронців. МДГ було сформовано у квітні 2014 року, коли було призначено її останнього члена. Того ж місяця Генеральний секретар надіслав Прем'єр-міністрові України Мандат МДГ. У листі-відповіді від 1 травня 2014 року Міністр закордонних справ України запевнив, що Уряд України вітає завершення формування МДГ та готовий сприяти її роботі. Згодом, готовність сприяти роботі МДГ було підтверджено Президентом Петром Порошенко під час його візиту до Страсбургу у червні 2014 року.

2 травня 2014 року сталися трагічні події в Одесі, в результаті яких шестеро осіб було вбито та значно більше людей зазнало тілесних ушкоджень під час масових заворушень на вулицях міста, а 42 особи загинули в результаті пожежі в місцевому Будинку профспілок. Одразу після цих подій пролунало багато закликів, зокрема від Ради Європейського союзу та Президента П. Порошенка, до проведення МДГ нагляду за розслідуванням цих подій. Листом від 12 вересня 2014 року Постійний представник України при Раді Європи повторно запевнив про повну підтримку Уряду України в питанні нагляду за розслідуванням подій на Майдані. Підкреслюючи, що основний

напрямок роботи МДГ має й надалі стосуватись розслідування подій на Майдані, листом також підтверджувалася згода Уряду України, що розслідування подій 2 травня в Одесі також мають вважатися такими, що включені до Мандату МДГ. Таким чином, підсумовувалося в листі, Мандат МДГ буде виконано по завершенню нагляду за розслідуваннями подій, які мали місце на Майдані та в Одесі.

В свою чергу МДГ заявила про свою готовність провести нагляд за розслідуванням подій в Одесі, проте зазначила, що розпочне свою роботу в цьому напрямку, як тільки її нагляд за розслідуваннями подій на Майдані дійде до завершальної стадії.

31 березня МДГ представила свій Звіт про проведення нагляду за розслідуванням подій на Майдані.

У лютому 2015 року МДГ розпочала свою роботу з нагляду розслідувань подій в Одесі, надіславши запити про надання інформації до українських органів влади та неурядових організацій («НУО»).

Як і під час нагляду за розслідуванням подій на Майдані, МДГ розтлумачила своє завдання за Мандатом як таке, що стосується дотримання вимог статей 2 та 3 ЄКПЛ та відповідної практики ЄСПЛ під час проведення розслідувань випадків спричинення смерті чи серйозних тілесних ушкоджень в Одесі, і не стосується випадків, які могли б становити порушення інших прав, гарантованих ЄКПЛ, учасників масових заворушень. Зокрема, МДГ не вважає своїм завданням перевіряти, чи відповідали поведження з затриманими або умови їх тримання під вартою вимогам статті 3 ЄКПЛ або чи відповідали затримання, тримання під вартою, розслідування та судовий розгляд стосовно тих, кого підозрювали або підозрюють у порушенні громадського порядку чи скоєнні інших кримінальних правопорушень вимогам статей 5 чи 6 ЄКПЛ. Тим не менш, як це впливає зі Звіту, в окремих випадках обвинувачення та судовий розгляд у справах, які стосувалися трагічних подій, мали певне значення для оцінки МДГ ефективності проведених розслідувань. МДГ також розтлумачила свій Мандат як такий, що охоплює не лише розслідування випадків спричинення смерті чи серйозних тілесних ушкоджень цивільним особам, але й розслідування випадків спричинення тілесних ушкоджень тим, на кого було покладено обов'язок охорони порядку під час подій в Одесі, зокрема співробітникам міліції, 34 з яких було травмовано.

З тексту Мандату чітко випливає, що на МДГ не покладається завдання з проведення чи допомоги в проведенні розслідування або встановлення фактів випадків насильства. Це було і залишається виключно завданням слідчих органів України, зокрема ГПУ та Міністерства внутрішніх справ України («МВС»), кожен з яких відповідальний за розслідування тих чи інших справ, пов'язаних з подіями в Одесі. Так само на МДГ не покладається завдання з встановлення того, чи відповідало розслідування будь-якого конкретного випадку вимогам ЄКПЛ. Її завдання носить наглядовий характер, а саме надати узагальнену оцінку відповідності розслідувань, які проводилися на національному рівні щодо випадків спричинення смерті чи тілесних ушкоджень, міжнародним стандартам. Під час своєї роботи, МДГ неодноразово надавала оцінку розслідуванням конкретних випадків, які привернули увагу широкої громадськості. Метою таких оцінок було не надання висновків щодо якості конкретного розслідування, а надання корисних прикладів адекватності та ефективності розслідувань в цілому.

Методи роботи МДГ

Заходи, вжиті МДГ під час виконання покладеного на неї завдання, викладені в Додатку II до цього Звіту. Загалом, МДГ було надіслано низку детальних запитів до органів влади України та, через свою Інтернет-сторінку, запрошено неурядові організації надати письмові подання. До того ж, на початку червня та наприкінці липня 2015 року МДГ було проведено низку зустрічей в Києві та Одесі з представниками відповідних органів влади України, головою Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради («ТСК») та представниками неурядових організацій для подальшого обговорення інформації, отриманої в письмовому вигляді. В серпні 2015 року МДГ було надіслано остаточні запити до слідчих органів про надання інформації щодо стану розслідувань на 31 серпня 2015 року – кінцеву дату нагляду за розслідуваннями.

Як і у випадку з наглядом за розслідуванням подій на Майдані, під час своєї роботи МДГ стикалася з виключними труднощами. Насильницькі події в Одесі, які призвели до загибелі багатьох людей, були особливо жорстокими, й їх розслідування були і є доволі складними. Під час своєї роботи з нагляду за розслідуваннями, МДГ, як міжнародний орган, потребувала перекладу, як письмового так і усного. Так само робота МДГ не полегшувалася тим фактом, що їй було відмовлено у доступі до певних документів з обмеженим доступом, які мали безпосереднє значення для роботи МДГ. Тим не менш, МДГ хотіла б в цілому відзначити допомогу, яку вона отримувала під час своєї роботи, від органів влади, особливо від слідчих, які знаходяться в Одесі, голови ТСК та Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, а також певних НУО, зокрема «Групи 2 травня».

МДГ хотіла б відзначити професійну допомогу, яку надавали їй під час підготовки цього Звіту юридичний радник – пані Клер Ові; два юридичних асистенти – пані Гаяне Нуріджян та пан Михайло Сироїжко; адміністративний асистент – пані Анастасія Шеїна та два синхронні перекладачі – пан Вадим Кастеллі та пані Лариса Сич.

Звіт МДГ

Роль осіб, імена яких згадуються в Звіті, викладено у Додатку III. Задля надання якомога повнішої інформації в Додатку VI МДГ також навела стислий виклад основних публічних заяв слідчих органів за період між травнем 2014 року та серпнем 2015 року. Усі органи та нормативні акти, на які посиляється Звіт, є органами та нормативними актами України, якщо не зазначено інше.

МДГ хотіла б підкреслити, що опис фактів, які впливають з досудових розслідувань, не повинен тлумачитися як такий, що має преюдиціальне значення щодо вини чи невинуватості підозрюваних, які згадуються у Звіті, чи щодо будь-яких фактів, які встановлюються судом.

Мовами більшості матеріалів, на які посиляється МДГ, є українська або російська, а практика ЄСПЛ та документи міжнародних організацій або НУО викладені англійською або французькою. Гіперпосилання надаються для зручності користування. МДГ не несе відповідальності за точність інформації на сайтах за посиланнями.

В цей Звіт можуть вноситися редакційні зміни.

ФАКТИ

I. ОСНОВНІ ПОДІЇ

A. Події в Україні

1. Наприкінці листопада 2013 року, після прийняття українською владою рішення не підписувати довгоочікувану Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, у Києві відбулися проєвропейські та антиурядові акції протесту. Подальші спроби української влади розігнати ці акції протесту призвели до збільшення числа учасників цих акцій протесту, активізації протидії та розширення географії їх присутності. У період з листопада 2013 року по лютий 2014 року відбулась низка сутичок, які призвели до загибелі більш як 100 осіб та пораненню більш як 1000 (цивільних та правоохоронців), а також до зникнення без вісти деяких осіб. Конфлікт між українською владою та учасниками акцій протесту «ЄвроМайдан» закінчився наприкінці лютого 2014 року, коли декілька високопосадовців (включно з Президентом Януковичем) втекли чи подали у відставку, а уряд було змінено.¹

2. Навесні 2014 року, після політичних змін в Україні, групи учасників акцій протесту (в цьому Звіті вони по-різному називаються, наприклад, як «прихильники федералізації» або «федералісти»)² займали позиції від простої опозиції новосформованому уряду до вимог федералізації України і навіть відокремлення певних регіонів та їхнє подальше приєднання до складу Російської Федерації. Активісти «ЄвроМайдану» зі свого боку протидіяли прихильникам федералізації шляхом проведення демонстрацій на підтримку єдиної України (в цьому Звіті вони також називаються «прихильниками єдності»).

B. Ситуація в Одесі до 2 травня 2014 року

3. До травня 2014 року ситуація в Одесі залишалася нестабільною після численних масових протестів, захоплень адміністративних будівель, провокацій та сутичок між прихильниками федералізації та єдності. 3 березня 2014 року Одеська обласна рада провела позапланове засідання, присвячене ситуації, що склалася в Одеській області та Україні в цілому. Під час засідання прихильники федералізації штурмували будівлю обласної державної адміністрації,³ де розташована обласна рада, і намагалися

¹ Для більш детального огляду тих подій, див. Міжнародна дорадча група, [Звіт Міжнародної дорадчої групи про проведення нагляду за розслідуванням подій на Майдані](#), 31 травня 2014 року (далі – «Звіт МДГ щодо розслідувань подій на Майдані»), §§ 1-124.

² Як розуміє МДГ, рух «АнтиМайдану» не був однорідним, і не всі його члени підтримували ідею федералізації як такої, а ще менше – сепаратизм або використання насильства. Тому терміни «прихильники федералізації» чи «федералісти», які разом з «активістами «АнтиМайдану» є взаємозамінними в даному Звіті, не слід розуміти буквально, а повинні розумітися як спеціальні терміни, які використовуються для позначення однієї з груп активістів, які брали участь в подіях, що розглядаються.

³ Обласні ради – це органи місцевого самоврядування на обласному рівні, члени яких обираються, а обласні державні адміністрації є виконавчими органами влади, які представляють центральну владу у

примусити раду прийняти рішення на користь федералізації та проведення місцевого референдуму. Вони також підняли російський прапор на флагштоці навпроти будівлі, знявши при цьому український прапор. Обласна рада ухвалила рішення, в якому засудила прояви екстремізму, а також будь-які спроби порушити територіальну цілісність України, визнала неприпустимим введення іноземних військ на територію України та закликала політичні партії, рухи та мешканців Одещини уникати незаконних масових заходів та шукати консенсусу, використовуючи демократичні засоби.⁴ Тим часом, прихильники єдності також почали збиратися на місці подій, і, з метою уникнення серйозних сутичок, міліція, посилена додатковим особовим складом, сформувала кордон між двома сторонами. Протистояння тривало до пізнього вечора, після проведення перемовин активісти розійшлися.⁵

4. Відповідно до повідомлень засобів масової інформації,⁶ 17 березня 2014 року правоохоронні органи заарештували пана Антона Давидченка, який вважався лідером «АнтиМайдану» в Одесі протягом цього періоду та особою, яка активно брала участь у згаданому вище інциденті 3 березня 2014 року. Йому було висунуто обвинувачення відповідно до частин 1 та 2 статті 110 Кримінального кодексу («КК») (посягання на територіальну цілісність і недоторканність України) за його неодноразові публічні заклики та дії. Він визнав себе винним та 22 липня 2014 року Шевченківський районний суд міста Києва засудив його до п'яти років позбавлення волі, але звільнив його від призначеного судом покарання з іспитовим строком на три роки. Його було звільнено в залі суду.⁷ Після того як він не звітував на регулярній основі органам влади у відповідності до умов його вироку,⁸ його було оголошено у розшук.⁹ Незважаючи на те, що провокації та зіткнення не припинилися, правоохоронні органи, здається, не заарештували жодного іншого активіста.

5. На цьому тлі одеські міські органи влади планували святкування Дня Перемоги (9 травня) на площі неподалік залізничного вокзалу, яка називається Куликове поле і є звичним місцем для проведення таких заходів.¹⁰ Оскільки ця площа була зайнята наметовим містечком «АнтиМайдану», органи влади почали вести з відповідними представниками переговори, щоб прибрати наметове містечко. Тимчасова слідча комісія Верховної Ради («ТСК»)¹¹ пояснила в своєму звіті¹², що після того, як місцеві органи міліції та Одеська міська рада домовилися з представниками «АнтиМайдану» поступово перенести наметове містечко на інше місце на околиці Одеси, обраного

відповідній області; голови обласних державних адміністрацій призначаються та звільняються Президентом України.

⁴ Веб-сайт Одеської обласної ради, рішення № [1072-VI](#).

⁵ Див. опис подій (з фото- та відеоматеріалами) в, серед інших, *Думская* (одеська Інтернет-газета), [3 березня 2014 року](#).

⁶ Див., наприклад, *Таймер* (одеська Інтернет-газета), [17 березня 2014 року](#).

⁷ Єдиний державний реєстр судових рішень, справа № 761/17442/14-к, [вирок](#) від 22 липня 2014 року (імена приватних осіб не зазначені).

⁸ Див., наприклад, *Таймер*, [26 серпня 2014 року](#).

⁹ Веб-сайт МВС, [Особі оголошені в розшук](#). Відповідно до цієї веб-сторінки, пан Антон Давидченко зник 30 жовтня 2014 року.

¹⁰ Див. карту відповідної частини Одеси в Додатку VIII.

¹¹ Для отримання більш детальної інформації щодо ТСК та її діяльності, див. параграф 42 нижче і далі.

¹² [Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування фактів загибелі громадян у містах Одесі, Маріуполі, а також в інших містах Донецької та Луганської областей України](#), 2 вересня 2014 року («звіт ТСК»).

органами влади, Одеська обласна державна адміністрація оголосила на своєму веб-сайті про примусове знесення наметового містечка. В результаті деякі активісти «АнтиМайдану» відмовилися покинути наметове містечко та почали зводити барикади на Куликовому полі.

6. Представники «Групи 2 травня»¹³ пояснили МДГ, що було досягнуто неофіційної домовленості, яка підходила усім зацікавленим сторонам (а саме: місцевим органам влади, включно з міліцією, лідерам «ЄвроМайдану» та «АнтиМайдану»). Відповідно до неї 2 травня 2014 року після проведення футбольного матчу (див. нижче) футбольним вболівальникам було дозволено знести намети, що залишилися на Куликовому полі, при цьому працівники міліції мали б перевірити, що не застосовувалася надмірна сила. Це б звільнило площу для проведення святкування Дня Перемоги і дозволило б лідерам «АнтиМайдану» відійти, не втрачаючи свого обличчя. Однак, через розбіжності всередині «АнтиМайдану», цю домовленість не було втілено.

7. За інформацією ТСК, 28 квітня 2014 року місцеве управління Служби безпеки України («СБУ») отримало інформацію про можливі провокації сутичок та протиправних дій під час проведення масових заходів футбольними вболівальниками та їхніми опонентами, запланованих на 2 травня 2014 року. В той же день була проведена міжвідомча нарада між керівниками управлінь СБУ та МВС в Одеській області, обласною прокуратурою та головою Одеської обласної державної адміністрації, в ході якої було оприлюднено зазначену оперативну інформацію.

8. Наступного дня, за інформацією ТСК, в Одесі відбулася зустріч під головуванням пана Андрія Парубія, тодішнього Секретаря Ради національної безпеки і оборони, щодо забезпечення узгоджених заходів оперативного реагування на виклики і загрози національній безпеці. На зустрічі були присутні керівники управлінь СБУ, МВС, Державної служби з надзвичайних ситуацій («ДСНС») та Міністерства оборони («МО») в Одеській області.

9. 30 квітня 2014 року в листі пану Петру Луцюку, тодішньому начальнику Головного Управління («ГУ») МВС в Одеській області, місцеве управління СБУ зазначало, що «не виключається» можливість провокацій сутичок та інших протиправних дій в Одесі.¹⁴ При цьому Управління СБУ зважало на той факт, що близько 500 футбольних вболівальників повинні були прибути до Одеси на футбольний матч 2 травня, і що перед матчем вболівальники планували провести вулицями міста марш «За єдину Україну». Місцеве управління СБУ також вказувало на загострену соціально-політичну обстановку та досвід проведення аналогічних заходів в інших областях України, які супроводжувалися антигромадськими й хуліганськими проявами.

10. Відповідно до СБУ,¹⁵ ніякої офіційної відповіді від ГУ МВС в Одеській області щодо заходів вжитих для усунення ризику, не надходило. Однак, певні заходи щодо забезпечення охорони громадського порядку під час проведення футбольного матчу

¹³ Для отримання більш детальної інформації щодо «Групи 2 травня» та її діяльності, див. параграф 53 нижче і далі.

¹⁴ Представники «Групи 2 травня», з якими зустрічалася МДГ, стверджували, що місцеве управління СБУ, яке знало про існування домовленості, описаної вище, цим листом зняло з себе відповідальність за будь-яку проблему, яка могла виникнути в ході реалізації цієї домовленості – усне подання, червень 2015 року.

¹⁵ Письмові подання СБУ, липень 2015 року.

були вжиті у відповідності до стандартного оперативного плану, спеціально розробленого для таких спортивних подій.¹⁶

11. Того ж дня (30 квітня) пан Дмитро Фучеджи, тодішній заступник начальника ГУ МВС в Одеській області та начальник міліції громадської безпеки, провів брифінг, в ході якого він відзвітував щодо заходів, які були вжиті для забезпечення громадського порядку протягом травневих свят.¹⁷ Зокрема, він заявив, що особовий склад міліції в Одесі переведено на посилений варіант несення служби (це означає несення служби у цілодобовому режимі та збільшення кількості працівників, задіяних на охорону громадського порядку). Щодо футбольного матчу 2 травня він пояснив, що того дня додатково будуть задіяні ще 700 працівників міліції, і що їхня загальна кількість складатиме більше 2100 правоохоронців. Пан Фучеджи далі підкреслив, що «міліція Одеси та області до забезпечення спокою громадян під час свят готова», і що вони зроблять «все для того, аби наші громадяни відчували себе у безпеці».

С. Події 2 травня 2014 року в Одесі

12. 2 травня 2014 року, як уже згадувалося вище, в Одесі о 17.00 повинен був відбутися футбольний матч між місцевим клубом «Чорноморець» та харківським клубом «Металіст». Перед матчем, о 15.00, вболівальники обох команд, місцеві активісти «ЄвроМайдану» та місцеві жителі (загальною кількістю близько 2000 осіб) планували провести марш на підтримку єдності України.¹⁸

13. Знаючи про прибуття футбольних вболівальників, і нібито побоюючись, що останнім буде дозволено знести наметове містечко на Куликовому полі, деякі активісти «АнтиМайдану» розповсюдили через соціальні мережі відповідні заклики і почали збиратися близько 13.30 в декількох кварталах від місця збору прихильників єдності.¹⁹

14. Тим часом, опівдні, тодішній заступник Генерального прокурора, пан Микола Банчук, розпочав нараду з керівництвом місцевих правоохоронних органів, військових формувань та прокуратури щодо стану організації роботи з протидії проявам сепаратизму, громадського протистояння та забезпечення законності та правопорядку в Одеській області. Відповідно до веб-сайту МВС, пан Арсен Аваков, Міністр внутрішніх справ, стверджував, що «[ця] нарада тривала до 16.00 години ... при вимкнених телефонах».²⁰ Однак, відповідно до інформації ТСК, нарада завершилась вже до 14.30, і деякі з присутніх протягом наради вели розмови по телефону. Відповідно до інформації ГПУ протягом наради більшість керівників правоохоронних органів відстежували вхідні дзвінки на їхні телефони.²¹

15. Відповідно до подань ГПУ та МВС до МДГ, того дня відповідно до плану забезпечення охорони громадського порядку до охорони громадського порядку протягом проведення футбольного матчу в Одесі було залучено 827 правоохоронців.

¹⁶ Див. параграф 15 нижче.

¹⁷ Веб-сайт ГУ МВС в Одеській області, новина від [30 квітня 2014 року](#).

¹⁸ Відповідно до інформації «Групи 2 травня», напередодні 2 травня 2014 року інформація щодо запланованого маршу була широко розповсюджена в соціальних мережах – новина від [8 серпня 2014 року](#).

¹⁹ Див. карту відповідної частини Одеси в Додатку VIII.

²⁰ Веб-сайт МВС, новина від [4 травня 2014 року](#), стислий виклад якої наведено в Додатку VI, параграф 14.

²¹ Усні подання ГПУ, червень 2015 року.

Згідно з даними «Групи 2 травня», особовий склад було розподілено наступним чином: близько 700 співробітників перебували на стадіоні; ще близько 100 співробітників супроводжували марш за єдину країну; кілька десятків перебували на Куликовому полі та близько 100 співробітників перебували у резерві на сусідніх вулицях.²² Відповідно до інформації МВС співробітники були оснащені щитами, шоломами, бронежилетами, кийками та наручниками; також було видано вогнепальну зброю. Посилаючись на відповідні записи про видачу та приймання зброї, ГПУ зауважила, що того дня працівникам правоохоронних органів було видано 745 одиниць вогнепальної зброї, але, вони застосували зброю тільки одного разу, о 17.00 годині, «шляхом здійснення пострілів у некерований пожежний автомобіль, який створив загрозу життю та здоров'ю громадян та працівників міліції, з метою зупинення вказаного автомобіля»,²³ однак також стверджувала, що «вся вогнепальна зброя та набої були повернуті без втрат».

16. На додачу до стандартного оперативного плану, який застосовується під час проведення футбольних матчів, в розпорядженні української влади були й інші оперативні плани, розроблені для особливих ситуацій. Наприклад, оперативний план «Хвиля» розроблено для протидії масовим заворушенням, оперативний план «Грім» – для нейтралізації озброєних осіб. Ці плани вводяться в дію начальником ГУ МВС у відповідній області після проходження процедури погодження. Обидва плани призначені для залучення органами влади додаткового особового складу й обладнання та забезпечення кращої координації.²⁴ Подальшими розслідуваннями було встановлено, що жоден з цих двох планів насправді не був введений в дію в Одесі 2 травня 2014 року.²⁵

17. Приблизно о 15.20 біля Грецької площі близько 300 прихильників федералізації напали на учасників маршу єдності, які прямували до стадіону.²⁶ До 15.50 правоохоронці сформували кордон, яким розділили обидві сторони, але сутички не припинилися, оскільки активісти кидали каміння та піротехнічні засоби через кордон.²⁷ Пізніше, в хід пішла вогнепальна та пневматична зброя й «коктейлі Молотова», що призвело до перших втрат: приблизно о 16.10 перша жертва отримала смертельне вогнепальне поранення.

18. Приблизно о 16.30 невідомими особами було викрадено пожежну машину, яку було направлено на екстрений виклик, та використано для тарану барикад. Кількома годинами пізніше, після проведення перемовин між активістами та паном Володимиром Боделаном і його заступниками.²⁸ Пан Боделан на той час займав посаду начальника ГУ ДСНС в Одеській області, до складу якої також входить протипожежна служба.²⁹

²² «Група 2 травня», *Хронологія*, [Частина 1](#).

²³ Див. параграф 18 нижче.

²⁴ Для більш детальної інформації про плани та їх виконання, див. параграф 50 нижче.

²⁵ Див. параграф 81 нижче.

²⁶ Див. карту в Додатку VIII.

²⁷ Див. також відповідні прес-релізи МВС, стислий виклад яких наведено в Додатку VI, параграфи 1 та 3.

²⁸ Див., наприклад, акт службового розслідування ДСНС, стислий виклад якого наведено в параграфі 169 нижче.

²⁹ Для більш детальної інформації щодо ДСНС, див. параграфи 166-167 нижче.

19. В ході сутичок, за інформацією ГПУ, деякі прихильники федералізації увірвалися до торговельного центру «Афіна», розташованого на Грецькій площі,³⁰ та захопили його.³¹ При цьому вказані особи чинили активний опір працівникам міліції, використовуючи вогнепальну зброю та інші травмуючі предмети.³² Пізніше того ж вечора, після проведення перемовин з міліцією,³³ яка погрожувала взяти штурмом торговельний центр,³⁴ здалися і були затримані 47 прихильників федералізації. ТСК стверджує, що спецпідрозділ «Сокіл» штурмував торговельний центр та затримав 48 осіб. Також ТСК стверджує, що у приміщенні знаходилося багато пляшок з «коктейлями Молотова», зброї та предметів для спричинення тілесних ушкоджень.

20. Повідомлялося, що на ранніх стадіях сутичок правоохоронці вживали певних заходів, але пізніше схоже вони не робили майже нічого, щоб втрутитися та зупинити насилля. На додачу до враження їхньої загальної пасивності відеоролики опубліковані в Інтернеті надали підстави припускати існування домовленості між деякими працівниками міліції та прихильниками федералізації. Так, численні відео- та фотоматеріали, опубліковані в Інтернеті, демонструють озброєних вогнепальною зброєю прихильників федералізації, які стояли всередині міліцейського кордону або безпосередньо за ним, і принаймні один з них (як вважається – пан Віталій Будько) здійснював постріли звідти, при цьому працівники міліції не вжили жодних заходів, щоб заарештувати цих людей.³⁵ На іншому відео,³⁶ легко поранений в руку пан Фучеджи сів в машину швидкої допомоги, в якій вже знаходився пан Будько, скоріш за все – неушкоджений. Через декілька секунд два співробітники міліції під руки привели третього, серйозно пораненого, але, схоже, йому не дозволили сісти до цієї машини швидкої допомоги, яка згодом поїхала. Іншою обставиною, яка викликала підозру, були червоні адгезивні стрічки, які певна кількість працівників міліції носили на руках навколо захисного спорядження; схожу стрічку у вигляді пов'язки на руку носили прихильники федералізації, щоб ідентифікувати себе.³⁷

21. Також, повідомлялося, що міліція не відповідала на термінові виклики. Відповідно до звіту Уповноваженого Верховної Ради з прав людини за результатами спеціального провадження,³⁸ між 14.09 та 17.22 до міліції надійшло 15 дзвінків з повідомленнями про різні порушення закону та громадського порядку (у тому числі

³⁰ Див. карту в Додатку VIII.

³¹ Письмові подання ГПУ, травень 2015 року.

³² Там само.

³³ Усні подання ГПУ, червень 2015 року. Див. також відповідний прес-реліз МВС, стислий виклад якого наведено в Додатку VI, параграф 4.

³⁴ «Група 2 травня», *Хронологія*, [Частина 1](#).

³⁵ Див., наприклад, «Група 2 травня», публікація від [8 серпня 2014 року](#), з відповідними посиланнями на відеоролики і коментарями з цього питання. Загалом, події 2 травня в Одесі, окрім тих, що відбувалися всередині Будинку профспілок, були широко висвітлені засобами масової інформації та окремими особами, які опубліковували фото- та відеоматеріали в Інтернеті.

³⁶ Там само.

³⁷ Відповідно до звіту ТСК, правоохоронці пояснили, що зазвичай вони використовували адгезивні стрічки для фіксації їхнього захисного обладнання, і що 2 травня 2014 року вони використовували червоні стрічки, бо в той момент стрічки саме цього кольору були в них у наявності. Для отримання більш детальної інформації щодо розслідування цього аспекту, див. параграфи 78-79 нижче.

³⁸ *Звіт за результатами спеціального провадження у справі про порушення прав і свобод людини, під час масових заворушень в м. Одеса 2 травня 2014 року*, з обмеженим доступом; стислий опис провадження Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та його результатів наведено в параграфі 48 нижче і далі. Деталі провадження можна знайти в [Щорічній доповіді](#) Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, 2015 рік, стор. 134-138.

про загибель від вогнепальних поранень). Однак, перші затримання правопорушників міліція здійснила лише після 17.00, до того часу п'ять осіб вже загинуло в результаті вогнепальних поранень.

22. Сутички на Грецькій площі та на сусідніх вулицях тривали приблизно до 19.00. Шестеро людей загинули в результаті травм, отриманих під час сутичок, та ще кілька десятків осіб було госпіталізовано.

23. У певний момент прихильники єдності почали переважати у сутичках і переслідувати опонентів, які відступали в напрямку Куликового поля. Тим часом, деякі з лідерів прихильників федералізації, які залишилися на Куликовому полі, знаючи про сутички в центрі міста та про наближення прихильників єдності, закликали своїх послідовників тікати, в той час як інші запропонували відступити до Будинку профспілок – п'ятиповерхової будівлі, яка розташована на площі.³⁹ Приблизно о 18.50 прихильники федералізації виламали двері та занесли всередину різні матеріали, у тому числі ящики з «коктейлями Молотова», а також складовими для їх виготовлення. За допомогою дерев'яних піддонів, які використовувалися для наметів на площі, вони заблокували зсередини входи до будівлі та звели барикади.⁴⁰

24. Після прибуття на площу приблизно о 19.20, прихильники єдності зруйнували та підпалили намети табору «АнтиМайдану». Решта прихильників федералізації увійшли до Будинку профспілок, звідки вони обмінювалися зі своїми опонентами ззовні пострілами; обидві сторони також кидали один в одного «коктейлями Молотова». Один стрілець з прихильників єдності, який попав у кадр, був згодом ідентифікований як пан Микола Волков.⁴¹ Декілька спроб прихильників єдності взяти штурмом будівлю виявилися марними, хоча деяким з них вдалося увійти до будинку через задній вхід.⁴²

25. Приблизно о 19.45 в Будинку профспілок розгорілася пожежа. Згодом судові експерти встановили, що осередків пожежі у Будинку профспілок ймовірно було п'ять. Один осередок знаходився на першому поверсі в фойє, біля входних дверей в будівлю. Другий осередок знаходився на лівому сходову марші між першим та другим поверхами. Третій осередок знаходився на правому сходову марші між першим та другим поверхами. Четвертий осередок знаходився у кабінеті на другому поверсі. П'ятий осередок знаходився на міжповерховому сходовому майданчику між третім та четвертим поверхами. Загоряння в осередках, окрім першого, сталося внаслідок підпалу особами, які знаходились на момент загорання в середині приміщення. Судові експерти не виявили жодних доказів, які б доводили, що пожежа була спланована заздалегідь.⁴³ Закриті двері і ефект димаря у сходовому колодязі призвели до стрімкого поширення вогню на верхні поверхи, а також швидкого та надмірного підвищення температури всередині будівлі.

26. Перший дзвінок до оперативно-координаційного центру ГУ ДСНС надійшов о 19.31⁴⁴, одразу ж після того, як спалахнули перші намети на Куликовому полі, і вже

³⁹ Див. карту в Додатку VIII.

⁴⁰ Див., наприклад, «Група 2 травня», *Хронологія*, [Частина 2](#).

⁴¹ Щодо деталей провадження стосовно пана Волкова, див. параграфи 134 та 136 нижче.

⁴² Див., наприклад, «Група 2 травня», *Хронологія*, [Частина 2](#).

⁴³ Щодо результатів експертизи щодо пожежі, див. параграф 118 нижче; щодо висновків експертів «Групи 2 травня» див. також Додаток VII.

⁴⁴ Щодо результатів службового розслідування ДСНС, див. параграф 170 нижче.

після того дзвінки надходили неодноразово.⁴⁵ Хоча найближча пожежна частина перебувала менш ніж у п'яти хвилинах їзди від Куликового поля,⁴⁶ перші пожежні машини прибули більше ніж за тридцять хвилин: ДСНС у своєму службовому розслідуванні визначила час прибуття як 20.09.⁴⁷ Аудіозапис начебто телефонних дзвінків до оперативно-координаційного центру пізніше було опубліковано в Інтернеті. На ньому можна почути диспетчера, яка говорила особам, які телефонували, що від палаючих наметів на відкритому просторі не було ризику, після чого вона припиняла розмову; в якийсь момент вона радилася зі своїм керівником, чи варто їй і надалі відповідати таким чином, на що отримала схвальне рішення. Коли надійшли перші дзвінки з приводу пожежі в Будинку профспілок, диспетчер відповідала, що інформацію взято до відома; однак, між першим дзвінком стосовно пожежі в Будинку профспілок та наказом на відправлення першої пожежної машини була десятихвилинна затримка.

27. Відповідно до звіту ТСК, було дві причини для затримки. Перша полягала в тому, що пан Боделан (тодішній начальник ГУ ДСНС в Одеській області), який на той момент був на Куликовому полі, подзвонив о 19.32 до оперативно-координаційного центру та наказав диспетчерам, що пожежні машини можна було відправляти тільки за його командою: пан Боделан повідомив ТСК, що він взяв на себе особисту відповідальність за відправлення пожежно-рятувальних підрозділів, з метою недопущення загрози життю рятувальників, урахуваючи ситуацію із захопленням пожежної машини трьома годинами раніше.⁴⁸ Відповідно до доказів, які представники ДСНС надали ТСК, агресивна поведінка з боку активістів не дозволила пожежним бригадам виконувати свої обов'язки, а заходи щодо гасіння пожежі могли розпочатися тільки після проведення перемовин з активістами і, як результат, створення безпечного коридору для пожежних бригад.⁴⁹ Однак, «Група 2 травня» проінформувала МДГ, що у своєму розслідуванні вони не знайшли жодних доказів перешкоджання пожежним бригадам.⁵⁰

28. До 19.54 пожежа досягла свого піку, і деякі з тих, хто знаходився всередині будинку, намагалися вибратися звідти, вистрибуючи з вікон верхніх поверхів. В результаті, декілька осіб загинули від падіння. На відеозаписі в Інтернеті видно, що на деяких осіб, після того, як вони вистрибували з вікон, нападали прихильники єдності.⁵¹ Однак, є також кадри, які показують, що прихильники єдності зробили з фрагментів сцени, яка була зведена для виступів на площі, саморобні сходи і платформи та

⁴⁵ Відповідно до інформації «Групи 2 травня», між 19.45 та 19.58 надійшло одинадцять екстрених викликів, у тому числі декілька від чергового працівника міліції, але наказ на відправлення пожежної машини було віддано тільки о 19.56 – *Хронологія*, [Частина 2](#). Відповідно до ДСНС, «повідомлення [про пожежу в Будинку профспілок] надійшло о 19.54» – веб-сайт ДСНС, новини від [3 травня 2014 року](#).

⁴⁶ Див. карту в Додатку VIII.

⁴⁷ Див. параграф 170 нижче. Звіт ТСК та Управління Верховного комісара ООН з прав людини («УВКПЛ»), деякі з представників якого були присутні на місці подій, вказують приблизно таку саму затримку – УВКПЛ, [Звіт щодо стану справ з правами людини в Україні](#), 15 червня 2014 року, § 46 та [Звіт щодо стану справ з правами людини в Україні](#), 17 серпня 2014 року, § 88.

⁴⁸ Схожий виклад також наведено в акті службового розслідування ДСНС – див. параграф 170 нижче. Щодо захоплення пожежної машини, див. параграф 18 вище.

⁴⁹ Схожі факти були встановлені в акті службового розслідування ДСНС – див. параграф 170 нижче.

⁵⁰ Усні подання «Групи 2 травня», червень 2015 року. Див., також, «Група 2 травня», *Хронологія*, [Частина 2](#).

⁵¹ Див., наприклад, «Група 2 травня», *Хронологія*, [Частина 2](#) з відповідним відео.

використовували їх, щоб врятувати прихильників федералізації, які опинилися в будівлі, і яких потім евакуйовували в безпечні зони.⁵²

29. Відповідно до ДСНС,⁵³ пожежу загасили о 20.50. Триста тридцять осіб були врятовані та евакуйовані з будівлі; тіла 31 особи було знайдено всередині будівлі та ще вісім тіл були знайдені поряд з будівлею.

30. Співробітники правоохоронних органів, як повідомлялося, не втручалися в події, що відбувалися на Куликовому полі та в Будинку профспілок. Відповідно до звіту Уповноваженого Верховної Ради з прав людини за результатами спеціального провадження, вони почали затримувати учасників заворушень тільки після того, як уже 41 особа загинула. Після ліквідації пожежі, співробітники міліції увійшли до будівлі та затримали 63 прихильників федералізації, які залишилися всередині чи на даху будівлі.

31. Згідно з офіційною статистикою, в результаті сутичок 2 травня загинуло 48 осіб (сім жінок та 41 чоловік). Шестеро людей загинуло від вогнепальних поранень, які вони отримали під час сутичок на Грецькій площі та біля неї, а також 42 людини загинуло в результаті пожежі в Будинку профспілок. З тих 42 осіб, 34 особи загинуло в результаті безпосередньо самої пожежі, а вісім осіб загинуло в результаті вистрибування чи падіння з висоти;⁵⁴ жодних інших насильницьких причин смерті встановлено не було.⁵⁵ Так само не було встановлено наявності будь-якого газу в будівлі, окрім газів, які виділялися в процесі горіння.⁵⁶

32. За повідомленнями, існують проблеми з ідентифікацією трупів: одного з них до сих пір офіційно не ідентифіковано.⁵⁷ Незважаючи на твердження, що серед тих, хто загинув 2 травня 2014 року в Одесі, були іноземці,⁵⁸ з'ясувалося, що всі загиблі були громадянами України.⁵⁹

33. Відповідно до офіційної статистики,⁶⁰ 208 осіб зазнали тілесних ушкоджень (у тому числі 34 правоохоронці, шестеро з яких отримали вогнепальні поранення).⁶¹ Як і під час подій на Майдані,⁶² багато з тих, хто отримував медичну допомогу в офіційних

⁵² Там само.

⁵³ Веб-сайт ДСНС, новини від [3 травня 2014 року](#) та [5 травня 2014 року](#).

⁵⁴ Для отримання більш детальної інформації, див. Додаток IV. Були припущення, що кількість загиблих є вищою, ніж свідчить офіційна статистика. Однак, неофіційне розслідування ставить під сумнів достовірність таких припущень – див. «Група 2 травня», [Попередні висновки](#), 10 липня 2014 року, § 10. Міжнародні організації та НУО також посилаються на офіційну статистику або надають цифри близькі до офіційних – див., напр. УВКПЛ, [Звіт щодо стану справ з правами людини в Україні](#), 15 червня 2014 року, §§ 41 та 47; організація «Human Rights Watch», [Україна: Організації «Amnesty International» та «Human Rights Watch» закликають провести неупереджене розслідування подій 2 травня в Одесі](#), 8 травня 2014 року.

⁵⁵ Результати судово-медичних експертиз див. в параграфі 119 і далі.

⁵⁶ Там само.

⁵⁷ Письмові подання ГПУ, вересень 2015 року; щодо більш детальної інформації, див. параграф 121 нижче. Див., однак, *Думская*, [25 червня 2015 року](#), де стверджується, що останнє тіло впізнали родичі в червні 2015 року.

⁵⁸ Див., наприклад, ТСН (українська телевізійна служба новин), новини від [2 травня 2014 року](#).

⁵⁹ Письмові подання ГПУ, травень 2015 року.

⁶⁰ Письмові подання МВС, травень 2015 року.

⁶¹ Відповідно до інформації УВКПЛ, 247 осіб, які потребували медичної допомоги, було доставлено з місця подій: 27 осіб з вогнепальними пораненнями, 31 особу з ножовими пораненнями, 26 осіб з опіками та отруєнням продуктами горіння, а також 163 особи з травмами, завданими тупими предметами. З-поміж них, 99 осіб було госпіталізовано, у тому числі 22 працівники міліції, при цьому 35 з них були в важкому стані – [Звіт щодо стану справ з правами людини в Україні](#), 15 червня 2014 року, § 49.

⁶² Див. Звіт МДГ щодо розслідувань подій на Майдані, § 96.

установах, не вказували своїх справжніх імен та адрес.⁶³ Більше того, деякі особи, навіть ті, кого було серйозно поранено під час актів насилля, нібито не зверталися по медичну допомогу до офіційних установ через побоювання переслідування.⁶⁴

34. Як зазначено вище, 47 осіб було затримано в торговельному центрі «Афіна» та 63 особи – в Будинку профспілок; кілька осіб було затримано в інших місцях впродовж наступних днів.⁶⁵ Після звільнення 63 затриманих натовпом учасників акції протесту 4 травня 2014 року (див. нижче), інші затримані з міркувань безпеки були перевезені до закладів утримання під вартою за межами Одеси.

D. Інші важливі події

35. Протягом наступних днів органи влади залучили додаткові підрозділи міліції та вжили інших заходів безпеки.⁶⁶ Низка високопосадовців (наприклад, пан Віталій Ярема, Перший віце-прем'єр-міністр; пан Микола Банчук, заступник Генерального прокурора; та пан Сергій Чеботар, заступник Міністра внутрішніх справ) прибули до Одеси для координації необхідних дій. Декілька високопосадовців місцевого рівня (серед яких – начальник ГУ МВС) були звільнені.⁶⁷ Кримінальні розслідування подій 2 травня були розпочаті вже через декілька годин.⁶⁸

36. Хоча вулиці, прилеглі до Грецької площі, сама площа, Куликове поле та Будинок профспілок були місцями скоєння злочинів, за інформацією «Групи 2 травня», органи влади похапцем провели їхній обшук, прибрали їх і відкрили для широкого загалу.⁶⁹ Зі світлин в Інтернеті видно, що Будинок профспілок, зокрема, швидко став символічним місцем для скорботних, які залишали там квіти та свічки, а також намалювали графіті на стінах всередині.⁷⁰

37. Ввечері 4 травня група з декількох сотень прихильників федералізації штурмувала місцеве відділення міліції, куди були доставлені особи, затримані всередині Будинку профспілок. В результаті 63⁷¹ затриманих було звільнено без будь-

⁶³ Див., наприклад, веб-сайт МВС, новина від [2 червня 2014 року](#), стислий виклад якої наведено в Додатку VI, параграф 33.

⁶⁴ Див., наприклад, УВКПЛ, [Звіт щодо стану справ з правами людини в Україні](#), 15 червня 2014 року, § 49.

⁶⁵ Порівняйте з цифрами, наведеними в перших прес-релізах МВС та ГПУ, стислий виклад яких наведено в Додатку VI, параграфи 7-8 та 10-11, відповідно.

⁶⁶ Див., наприклад, веб-сайт МВС, новини від [5 травня](#) та [7 травня 2014 року](#), стислий виклад яких наведено в Додатку VI, параграфи 18 та 22 відповідно.

⁶⁷ Див., наприклад, веб-сайт МВС, новини від [3 травня](#) та [4 травня 2014 року](#), стислий виклад яких наведено в Додатку VI, параграфи 6 та 14 відповідно.

⁶⁸ Для більш детальної інформації, див. параграфи 63 та 111 нижче. Розслідування поведінки працівників ДСНС було розпочато через кілька місяців – див. параграф 178 нижче. Див. також відповідні прес-релізи МВС та ГПУ, стислий виклад яких наведено в Додатку VI, параграфи 3 та 10.

⁶⁹ Усні подання «Групи 2 травня», червень 2015 року. Для отримання більш детальної інформації щодо заходів, вжитих для збереження доказів, див. параграф 126 і далі.

⁷⁰ Більше того, є декілька фотографій, де видно тіла загиблих, які все ще знаходяться на місці скоєння злочину.

⁷¹ Насправді, в результаті штурму було звільнено 67 затриманих осіб (див. веб-сайт МВС, новина від [4 травня 2014 року](#), стислий виклад якої наведено в Додатку VI, параграф 13 нижче), але згідно з письмовими поданнями ГПУ, чотирьох з них було затримано через причини, що не мають відношення до подій 2 травня 2014 року.

якого процесуального оформлення. Розслідування подій 4 травня було розпочато та в подальшому об'єднано з розслідуванням подій 2 травня.⁷²

38. 16 травня пан Чеботар повідомив, що в ході розслідування подій 2 травня органи влади виявили кримінальну діяльність двох угруповань, за участі одеської міліції.⁷³ Наприкінці 2014 року та на початку 2015 року Малиновський районний суд міста Одеси визнав винними двох працівників міліції та ще одну особу у спробі продати 30 квітня 2014 року набой до пістолету Макарова та бронежилети.⁷⁴ Хоча це і не є очевидним із загальнодоступного тексту судових вироків, вважається, що вони продавали вказані речі прихильникам федералізації.⁷⁵

39. 16 січня 2015 року три народні депутати внесли на розгляд Верховної Ради законопроект⁷⁶, пропонуючи внести зміни до Закону України «Про застосування амністії в Україні», а саме додати до переліку прізвищ осіб, до яких застосовується індивідуальна амністія, 49 осіб. Цей перелік включає, серед інших, прихильників єдності пана Сергія Ходіяка, підозрюваного у скоєнні, з-поміж іншого, вбивства 2 травня 2014 року в Одесі,⁷⁷ та пана Всеволода Гончаревського, підозрюваного у нападі з дерев'яною битою на тих, хто вистрибував з вікон палаючого Будинку профспілок, та у перешкоджанні отримання останніми медичної допомоги.⁷⁸ Законопроект все ще перебуває на розгляді Верховної Ради.⁷⁹ На сьогоднішній день, в ході проходження процедури розгляду, було зроблено два висновки, що з урахуванням низки недоліків, законопроект повинен бути відхилений або повернутий на доопрацювання.⁸⁰

40. 18 травня 2015 року народний депутат запропонував, шляхом внесення до Верховної Ради законопроекту, звільнити від кримінальної відповідальності і покарання частину з тих, хто брав участь у масових заворушеннях 2 травня 2014 року в Одесі.⁸¹ Зокрема, за законопроектом амністія поширюватиметься на осіб, які є підозрюваними або обвинуваченими (підсудними) у вчиненні злочинів, які були вчинені в Одесі того дня, окрім низки тяжких злочинів, таких як вбивство, терористичні акти, замах на життя працівника правоохоронного органу, перевищення повноважень працівником правоохоронного органу і службову недбалість, що призвела до серйозних наслідків. Крім того, амністія не буде застосована до тих осіб, які підозрюються чи обвинувачуються за статтею 294 КК за організацію масових заворушень. Стверджувалося, що прийняття такого законопроекту «сприятиме

⁷² Для більш детальної інформації, див. параграфи 64 та 65 нижче. Див. також відповідні прес-релізи ГПУ та прокуратури в Одеській області, стислий виклад яких наведено в Додатку VI, параграфах 15-16.

⁷³ Веб-сайт МВС, новина від [16 травня 2014 року](#), стислий виклад якої наведено в Додатку VI, параграф 29.

⁷⁴ Див. Єдиний державний реєстр судових рішень, справа № 521/11464/14-к, [вирок](#) від 16 жовтня 2014 року; справа № 521/20240/14-к, [вирок](#) від 28 листопада 2014 року; та справа № 521/11602/14-к, [вирок](#) від 2 лютого 2015 року – імена осіб не зазначені.

⁷⁵ Див. *Думская*, новина від [13 грудня 2014 року](#).

⁷⁶ «Про внесення змін до Прикінцевих положень Закону України «Про застосування амністії в Україні» (щодо повної реабілітації політичних в'язнів) – веб-сайт Верховної Ради, законопроект № [1781](#).

⁷⁷ Щодо провадження стосовно пана Ходіяка, див. параграфи 134 та 155 і далі.

⁷⁸ Щодо провадження стосовно пана Гончаревського, див. параграфи 140-141 нижче.

⁷⁹ Див., сайт Верховної Ради, [стан проходження](#) законопроекту № 1781.

⁸⁰ Там само, [Висновок](#) Головного науково-експертного управління Верховної Ради від 2 лютого 2015 року та [Висновок](#) Комітету Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції від 4 березня 2015 року.

⁸¹ Там само, законопроект № [2885](#).

зменшенню соціальної напруги та являтиме собою прояв відповідного ставлення Української держави до осіб, що своїми діями засвідчили прагнення захищати територіальну цілісність Батьківщини та негативне відношення до російських агресорів та антиукраїнськи налаштованих осіб».⁸² Законопроект все ще перебуває на розгляді Верховної Ради.⁸³

II. РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОВЕДЕНІ ОКРЕМО ВІД СЛІДЧИХ ОРГАНІВ

41. Через безпрецедентну природу подій, що розглядаються, низка державних та недержавних утворень провели власні розслідування поза межами системи кримінальної юстиції, паралельно до досудових розслідувань, які проводили МВС та ГПУ. В цьому розділі МДГ наводить деталі деяких з тих розслідувань та їхні результати.

A. Парламентське розслідування

42. 13 травня 2014 року Верховна Рада утворила ТСК, щоб встановити, серед іншого, що сталося в Одесі 2 травня 2014 року.⁸⁴ До складу ТСК було обрано десять народних депутатів під головуванням Антона Кіссе, народного депутата з Одеської області. Спочатку Верховна Рада планувала заслухати звіт ТСК не пізніше 15 червня 2014 року. 20 червня 2014 року заслухавши попередній звіт ТСК, Верховна Рада вирішила продовжити її роботу, встановивши при цьому 5 вересня 2014 року кінцевим терміном подачі її остаточного звіту.⁸⁵

43. В ході розслідування ТСК провела низку зустрічей, серед інших, з представниками ГПУ, МВС, СБУ, МО, Ради національної безпеки і оборони, ДСНС, Одеської обласної державної адміністрації, депутатом Одеської обласної ради, який очолював тимчасову депутатську комісію Ради по контролю розслідування подій 2 травня,⁸⁶ з судовими експертами, родичами затриманих 2 травня осіб, журналістами та експертами, які паралельно проводили своє власне розслідування, Головою Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, представниками Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні. ТСК зазначила, однак, що, не дивлячись на неодноразові запрошення, пани А. Парубій, А. Аваков, С. Чеботар та В. Наливайченко, Голова СБУ, не з'явилися на їхні зустрічі.

44. 2 вересня 2014 року ТСК ухвалила свій звіт та подала його до Верховної Ради для обговорення та вжиття подальших заходів. Було запропоновано, серед іншого, направити звіт слідчим органам та доручити останнім проінформувати Верховну Раду протягом двох тижнів за наслідками розгляду; до того ж, також планувалось заслухати на черговому парламентському засіданні Генерального прокурора, Міністра

⁸² Там само, [Пояснювальна записка](#) до законопроекту № 2885.

⁸³ Там само, [стан проходження](#) законопроекту № 2885.

⁸⁴ Там само, Постанова № [1264-VII](#). До завдань Комісії також входило розслідування трагічних подій і в інших куточках України; для цілей даного Звіту, буде наведено стислий виклад тільки тієї частини, що стосується подій 2 травня 2014 року в Одесі.

⁸⁵ Там само, Постанова № [1544-VII](#).

⁸⁶ Щодо Комісії Одеської обласної ради та її діяльності, див. параграф 52 нижче.

внутрішніх справ та Голову СБУ стосовно відповідних розслідувань в межах їхньої компетенції.⁸⁷

45. На додачу до різних фактичних деталей, встановлених і викладених в її звіті,⁸⁸ ТСК виявила низку недоліків щодо готовності міліції реагувати на очікувані масові заворушення; наприклад, було виявлено, що практичних занять з особовим складом, що залучався для охорони громадського порядку, не було проведено; мобільність загонів міліції, які були розташовані в районі стадіону, не була відповідною; не було скоординовано та організовано належним чином збирання та аналіз оперативної інформації щодо можливих провокацій до та під час матчу. Під час сутичок на Грецькій площі та навколо неї, йшлося в звіті, міліція не вжила належних заходів реагування для затримання тих осіб, які брали участь в сутичках, і в більшості випадків не втручалася взагалі. У своїх висновках ТСК рекомендувала Верховній Раді направити свій звіт до ГПУ, МВС та СБУ та заслухати ці органи щодо вжитих заходів.

46. 27 листопада 2014 року після парламентських виборів було сформовано Верховну Раду нового скликання. Відповідно до Регламенту Верховної Ради, це припинило повноваження ТСК,⁸⁹ оскільки вона була утворена Верховною Радою попереднього скликання. Проект постанови був, відповідно, відкликаний.⁹⁰

47. 9 грудня 2014 року на розгляд Верховної Ради було внесено проект постанови з пропозицією сформулювати нову ТСК.⁹¹ Відповідно до проекту постанови нова ТСК повинна зосередитися на виявленні причин виникнення масових заворушень; організаторів, підбурювачів, пособників та виконавців вчинених під час масових заворушень противоправних діянь; наявності будь-якої попередньої змови щодо вчинення злочинів; нанесення тілесних ушкоджень, в тому числі зі смертельними наслідками; оцінці дотримання законодавства під час організації проведення масових заходів 2 травня 2014 року; та правомірності дій і дотримання законодавства співробітниками правоохоронних органів під час масових заворушень. Відповідно до інформації на сайті Верховної Ради, проект постанови і досі перебуває на розгляді Верховної Ради.⁹²

В. Спеціальне провадження Уповноваженого Верховної Ради з прав людини

48. Відповідно до Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»⁹³ Уповноважений здійснює парламентський контроль з метою, серед іншого, захисту прав і свобод людини (статті 1 та 3). Для цього, він чи вона мають право, з-поміж іншого, ініціювати провадження за власною ініціативою (стаття 16) та, на основі результатів провадження, вимагати від державних органів вжити відповідних заходів (стаття 15). Останні зобов'язані співпрацювати з Уповноваженим (стаття 22).

⁸⁷ Сайт Верховної Ради, проект постанови № [5041](#).

⁸⁸ Відповідні факти, встановлені розслідуванням ТСК, також згадуються в розділі «Основні події» вище.

⁸⁹ Пункт 3 частини шостої статті 88 Закону № 1861-VI від 10 лютого 2010 року (з подальшими змінами).

⁹⁰ Див., сайт Верховної Ради, [стан проходження](#) проекту постанови № 5041.

⁹¹ Там само, проект постанови № [1299](#) (з подальшими змінами).

⁹² Там само, [стан проходження](#) проекту постанови № 1299.

⁹³ Там само, Закон України № [776/97-ВР](#) від 23 грудня 1997 року (з подальшими змінами).

49. Незабаром після подій 2 травня Уповноважений вирішила провести спеціальне провадження, щоб з'ясувати, що сталося в той день, що вимагалось від органів влади відповідно до чинного законодавства, і що вони насправді зробили. Для забезпечення прозорості проведення провадження, було прийнято рішення залучити до його проведення представників громадськості та засобів масової інформації. Частина провадження щодо з'ясування обставин була проведена у період з 6 по 23 травня 2014 року та включала в себе опитування 64 свідків, у тому числі очевидців і представників місцевих органів влади, а також вивчення та аналіз службової документації.

50. У своєму звіті Уповноважений виявила, що відповідно до чинного законодавства, правоохоронні органи повинні були ввести в дію оперативні плани «Хвиля» та «Грім».⁹⁴ Окрім розпорядження щодо введення в дію цих планів, закон також вимагав від начальника ГУ МВС затвердити наказ «Про застосування силових дій під час ліквідації масових заворушень», який мав бути погоджений з обласною державною адміністрацією, прокуратурою та власне МВС. Однак, Уповноважений прийшла до висновку, що план «Хвиля» фактично не був введений в дію, і що наказ «Про застосування силових дій» намагалися підписати заднім числом. На підтримку цього висновку Уповноважений посилалася на ряд фактів, а саме, що наказ «Про застосування силових дій» не був у встановленому порядку зареєстрований, а дата на ньому не була зазначена, і що він також не був погоджений обласною державною адміністрацією; більше того, записи відповідної документації (такі, як книги видачі та приймання озброєння, архіватори чергової частини ГУ МВС та чергових частин органів внутрішніх справ, та книги приймання та здачі чергувань) не містили ніяких ознак того, що план було введено в дію. Відповідно, в звіті зроблено висновок про те, що керівництвом ГУ МВС в Одеській області не було вжито передбачених законодавством заходів задля врегулювання ситуації, яка мала місце в Одесі 2 травня 2014 року.

51. Згодом Уповноважений повідомила ГПУ про свої висновки та просила забезпечити проведення об'єктивного та неупередженого розслідування подій, про які йде мова. У подальшому листуванні, копії якого було надано МДГ, ГПУ повідомляла, що розслідування щодо подій 2 і 4 травня були розпочаті.

С. Діяльність Одеської обласної ради

52. 16 травня 2014 року Одеська обласна рада утворила тимчасову контрольну комісію щодо здійснення депутатського контролю за досудовими розслідуваннями, що велися слідчими органами.⁹⁵ Комісія складалася з десяти депутатів обласної ради під головуванням пана Григорія Єпура. Вона провела три засідання.⁹⁶ 12 вересня 2014 року обласна рада припинила повноваження тимчасової контрольної комісії та ліквідувала її, у зв'язку з відсутністю можливості здійснення контролю за ходом досудового розслідування,⁹⁷ та передала всі матеріали роботи комісії до ТСК Верховної Ради.

⁹⁴ Для отримання додаткової інформації щодо оперативних планів, див. параграф 16 вище.

⁹⁵ Веб-сайт Одеської обласної ради, рішення № [1116-VI](#).

⁹⁶ Там само, [звіт](#) пана Єпура щодо його діяльності в 2014 році як депутата Одеської обласної ради.

⁹⁷ Там само, рішення № [1156-VII](#).

Д. Розслідування, яке проводилося «Групою 2 травня»

53. Незабаром після подій 2 травня 2014 року, група з десяти активістів Одеси,⁹⁸ які представляють різні політичні погляди і називають себе «Групою 2 травня», зібралася для проведення свого власного розслідування паралельно з офіційними розслідуваннями. До складу групи ввійшли декілька журналістів та експертів, серед іншого, з балістики, хімії та токсикології; деякі з членів були свідками подій. Група координується пані Тетяною Герасимовою, місцевою журналісткою.⁹⁹

54. Згідно з принципами, викладеними на сайті «Групи 2 травня», їхнє розслідування буде проводитися у відкритий, незалежний та об'єктивний спосіб з використанням усіх засобів, доступних відповідно до законодавства України (наприклад, медіа-файли, розміщені в Інтернеті, свідчення свідків, запити на отримання інформації від органів влади), з метою встановлення якомога більше деталей подій 2 травня 2014 року в Одесі, з тим, щоб проінформувати громадськість і уникнути політичних спекуляцій. Перед публікацією всі їхні висновки підлягають схваленню всіма членами, при цьому окремі члени Групи можуть додатково публікувати свої особисті погляди на веб-сайті «Групи 2 травня» або в будь-якому іншому місці.¹⁰⁰ На сьогоднішній день, «Група 2 травня» опублікувала, серед іншого, один з найбільш детальних описів подій 2 травня 2014 року¹⁰¹ та експертний висновок щодо пожежі в Будинку профспілок.¹⁰² «Група 2 травня» також проводить огляд судових слухань по справах стосовно подій 2 травня.

55. Відповідно до мети «Групи 2 травня», два журналіста-члена цієї Групи звернулися із запитом до Одеського обласного бюро судово-медичної експертизи та Головного слідчого управління («ГСУ») МВС про надання інформації з відредагованими персональними даними про проведені судово-медичні експертизи трупів 48 осіб, які загинули в результаті масових заворушень та пожежі. Отримавши відмову, в грудні 2014 року вони звернулися з позовом до Одеського окружного адміністративного суду. Після декількох проміжних слухань по визначенню того, чи мала справа бути розглянута в рамках кримінального, цивільного чи адміністративного провадження,¹⁰³ суд перейшов до стадії розгляду справи по суті. В суді Бюро, ГПУ та ГСУ МВС, як треті особи, які не заявляють самостійних вимог, на стороні відповідача, стверджували, що запитувані висновки судово-медичних експертиз є матеріалами кримінальної справи, і що, відповідно до Кримінального процесуального кодексу («КПК»), доступ до неї може бути наданий тільки особам з відповідним процесуальним статусом; оскільки жоден з позивачів не мав процесуального статусу у кримінальному провадженні, їхній запит на отримання доступу до інформації мав бути

⁹⁸ Згодом склад Групи та кількість її членів змінювався.

⁹⁹ Окрім пані Герасимової, МДГ зустрічалася з паном Сергієм Дібровим, журналістом Інтернет-газети *Думская*; паном Владиславом Сердюком, підполковником МВС у відставці та експертом з правоохоронних питань; паном Владиславом Балинським, експертом з питань хімії; паном Володимиром Саркісяном, експертом з питань токсикології; та паном Юрієм Ткачовим, журналістом та головним редактором Інтернет-газети *Таймер*. Повний перелік членів можна знайти на сайті «Групи 2 травня», [Історія та принципи](#).

¹⁰⁰ Там само.

¹⁰¹ Там само, [Хронологія Частина 1](#) та [Частина 2](#).

¹⁰² Стислий виклад висновку наведено в Додатку VII.

¹⁰³ Єдиний державний реєстр судових рішень, справа № 815/6959/14, [ухвала](#) від 11 грудня 2014 року, [ухвала](#) від 10 березня 2015 року та [ухвала](#) від 8 квітня 2015 року (імена приватних осіб не зазначені).

відхилений. 20 травня 2015 року Одеський окружний адміністративний суд задовольнив позовні вимоги та зобов'язав Бюро надати доступ позивачам до інформації, яка знаходиться в висновках судово-медичних експертиз.¹⁰⁴ При винесенні рішення суд проаналізував яким чином буде краще захищено інтерес демократичного суспільства – шляхом обмеження чи надання доступу до запитуваної інформації. Оскільки відповідач не зміг довести, що надання інформації зашкодить ефективності проведення розслідувань або будь-якому іншому питанню суспільної значущості, суспільний інтерес в наданні цієї інформації переважив. ГПУ оскаржила це рішення, але, відповідно до інформації «Групи 2 травня»,¹⁰⁵ Одеський апеляційний адміністративний суд відхилив апеляцію.

III. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО З ПИТАНЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

56. Виклад національного законодавства наведено в Додатку V нижче.

IV. СТРУКТУРА ТА СТАН РОЗСЛІДУВАНЬ

57. Унаслідок трагічних подій в Одесі 2 травня 2014 року було порушено три окремі провадження. Ці провадження стосуються (1) дій співробітників міліції 2 травня 2014 року та звільнення затриманих осіб 4 травня 2014 року (провадження № 186), (2) масових заворушень у центрі міста й на Куликовому полі та пожежі в Будинку профспілок (провадження №№ 3700, 263, 558, 2190 та інші), а також (3) дій співробітників ГУ ДСНС (провадження № 154). Дії співробітників міліції розслідуються ГПУ, а решта проваджень – щодо масових заворушень, пожежі в Будинку профспілок та дій співробітників ГУ ДСНС – розслідуються Головним слідчим управлінням МВС.

58. ГПУ пояснила МДГ, що таке розподілення розслідувань між ГПУ та МВС базується на статтях КПК, які передбачають, що органи прокуратури розслідують злочини, вчинені співробітниками правоохоронних органів, а МВС розслідує більшість злочинів, вчинені приватними особами.¹⁰⁶

59. Представники ГПУ та МВС підтвердили МДГ інформацію про те, що ці розслідування певним чином співпадають, зокрема, в частині збирання доказів та опитування свідків. Проте між цими двома слідчими органами постійно відбувається обмін інформацією та матеріалами.

60. На думку начальника Управління спеціальних розслідувань ГСУ ГПУ Сергія Горбатюка, було б краще, якби з самого початку всі провадження об'єднали в одне; проте їх об'єднання та передача до ГПУ тепер, після року розслідувань, не покращить ситуацію, а призведе до значної затримки через те, що слідчим ГПУ доведеться вивчати великі обсяги незнайомих їм матеріалів.

¹⁰⁴ Там само, [постанова](#) від 20 травня 2015 року (імена приватних осіб не зазначені).

¹⁰⁵ Сайт «Групи 2 травня», [16 вересня 2015 року](#).

¹⁰⁶ Інформація про підслідність слідчих органів викладена у статті 216 КПК України. Для більш детальної інформації, яка стосується національного законодавства щодо досудового розслідування, див. Додаток V.

61. Опис структури та поточного стану розслідувань, який наведено далі, базується на усних і письмових поданнях, отриманих МДГ від слідчих органів (а саме ГПУ та МВС), якщо не зазначено інше джерело.

А. Розслідування дій співробітників міліції

62. Провадження, яке стосується дій співробітників міліції під час подій 2 травня 2014 року в Одесі, розслідується слідчими ГПУ.¹⁰⁷ Роль МВС у цьому провадженні зводиться до проведення службових перевірок стосовно дій співробітників міліції. Оперативний супровід, в тому числі пошук підозрюваних, які зникли, забезпечується СБУ.

1. Досудові розслідування

63. 2 травня 2014 року прокуратура Одеської області відкрила кримінальне провадження за ч. 2 ст. 367 КК (службова недбалість) за фактом неналежного виконання службовими особами міліції своїх обов'язків щодо захисту громадського порядку під час масових заворушень 2 травня 2014 року в Одесі (провадження № 186).

64. 4 травня 2014 року прокуратура Одеської області відкрила кримінальне провадження за ч. 3 ст. 365 КК (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу) та ч. 2 ст. 367 КК (службова недбалість) стосовно співробітників Одеського міського управління ГУ МВС в Одеській області, дії яких того ж дня призвели до безпідставного та незаконного звільнення 63 осіб, які були поміщені в ізолятор тимчасового тримання Одеського міського управління, а також захоплення вищезазначеного управління (провадження № 189).

65. 6 червня 2014 року обидва кримінальні провадження були об'єднані в одне за № 186, в рамках якого проводилося розслідування подій як 2, так і 4 травня. 6 травня 2014 року заступник Генерального прокурора прийняв рішення передати ГПУ це провадження для розслідування. 7 травня матеріали провадження буду передані ГПУ.

66. Згідно з поданнями ГПУ до МДГ, у цьому провадженні були проведені наступні слідчі дії: допитано 470 свідків щодо подій 2 травня 2014 року, у тому числі співробітників ГУ МВС, Управління СБУ, прокуратури Одеської області, ГУ ДСНС в Одеській області, військових частин, Одеської міської ради та Одеської державної адміністрації; проведено п'ять експертиз щодо причин пожежі і збитків, заподіяних нею; проведено 30 оглядів документів та відеоматеріалів, які фіксували події; було отримано судові рішення на проведення п'яти доступів до документів і речей, а також п'ять обшуків; направлено в різні установи та організації 90 запитів щодо витребування копій певних матеріалів, у тому числі фотографій і відео; витребувано особові справи та документи стосовно функціональних обов'язків керівництва та підлеглих працівників ГУ МВС в Одеській області; направлено 20 доручень до різних підрозділів МВС та СБУ щодо надання необхідної інформації.

67. На основі подій, які розслідувалися в рамках провадження № 186, МВС провело чотири службові розслідування. МДГ було відмовлено у доступі до документів, які стосуються цих службових розслідувань, незважаючи на те, що ці документи мають безпосереднє значення для нагляду, який вона проводить, та що доступ до них

¹⁰⁷ Щодо детальної інформації стосовно кадрового забезпечення, див. параграфи 101-109.

полегшив би виконання нею свого завдання. Тому у своєму описі результатів службових розслідувань МДГ була змушена спиратися на інші отримані нею матеріали.

68. Згідно з отриманими матеріалами, перше службове розслідування, яке завершилося 30 травня 2014 року, стосувалося дій посадових осіб ГУ МВС в Одеській області. За результатами службового розслідування за неналежне виконання своїх обов'язків та невжиття заходів під час подій 2 травня було звільнено декілька високопосадових осіб ГУ МВС в Одеській області, зокрема пана Луцюка, начальника ГУ МВС в Одеській області та пана Фучеджи, заступника начальника ГУ МВС в Одеській області-начальника міліції громадської безпеки (наказ № 500).¹⁰⁸

69. Службове розслідування від 3 червня 2014 року було проведено за фактами отримання тілесних ушкоджень співробітниками міліції. У ході цього розслідування було встановлено, що 34 співробітники міліції отримали тілесні ушкодження.

70. Інше службове розслідування стосувалося подій 4 травня 2014 року, коли з ізолятора тимчасового тримання Одеського міського управління ГУ МВС в Одеській області було звільнено затриманих. Розслідування було завершено 4 червня 2014 року, за результатами якого четверо співробітників МВС було притягнуто до дисциплінарної відповідальності.¹⁰⁹

71. Додаткове службове розслідування, яке стосувалося дій співробітників МВС 2 травня 2014 року, було ініційовано за листом ГПУ та завершено МВС 17 червня 2015 року.¹¹⁰

(а) Події 2 травня

(і) Обсяг розслідування

72. **Невиконання міліцією службових обов'язків.** Розслідування провадження № 186 в частині, яка стосується подій 2 травня, охоплює як навмисне, так і ненавмисне невиконання співробітниками міліції своїх обов'язків. ГПУ повідомила МДГ, що вони розслідують, чи мали місце будь-яка навмисна бездіяльність співробітників міліції або їхні дії, які сприяли злочинній діяльності окремих осіб та/або будь-яка попередня змова.

73. ГПУ підтвердила, що наявний великий обсяг відеоматеріалів і коментарів, які вказують на пасивну поведінку співробітників міліції, що є серйозним порушенням їхніх обов'язків з охорони громадського порядку. Проте на сьогодні розслідування не встановило жодного беззаперечного доказу, який би підтверджував, що той чи інший співробітник міліції бездіяв в обмін на отримання грошової або іншої винагороди.

74. За словами ГПУ, слідчі також вивчають дії керівників середньої ланки та причини невиконання ними своїх службових обов'язків. ГПУ, зокрема, підтвердила, що у випадку, коли учасники сутичок відкривали вогонь у присутності співробітників міліції, бездіяльність останніх може бути кримінальним правопорушенням, оскільки

¹⁰⁸ Також було звільнено пана Кузьменка, начальника обласного управління по боротьбі з організованою злочинністю та пана Нетребського, начальника Одеського міського Управління ГУ МВС в Одеській області. Двоє інших високопосадових осіб, один з яких був заступником начальника Одеського міського Управління ГУ МВС в Одеській області та начальником міліції громадської безпеки в місті Одеса, а інший – керівником регіонального відділення громадської безпеки, отримали дисциплінарні стягнення у вигляді попереджень.

¹⁰⁹ Деталі цього службового розслідування викладені в параграфі 98 нижче.

¹¹⁰ Деталі цього службового розслідування викладені в параграфі 82 нижче.

вони зобов'язані запобігати подібним злочинам, не потребуючи при цьому жодного спеціального наказу.

75. ГПУ навела ще один приклад бездіяльності співробітників міліції, який стався 2 травня до початку зіткнень, коли близько 300 представників «АнтиМайдану», озброєні палицями й щитами, збиралися неподалік від активістів «ЄвроМайдану». Співробітники міліції були присутні при цьому, але не вжили жодних заходів. Група співробітників міліції начебто наблизилася до колони з приблизно 30 озброєних та відповідно споряджених представників «АнтиМайдану»; замість того, щоб оточити цю колону або затримати її лідерів, як того вимагала ситуація, співробітники міліції почали її супровід, оскільки їм пояснили, що єдиною метою збору був захист наметового містечка на Куликовому полі від прихильників єдності.

76. У липні ГПУ надала МДГ інформацію, що керівники середньої ланки були допитані і, за їхніми свідченнями, вони віддавали накази забезпечити охорону громадського порядку. Подробиці цих наказів з'ясовуються в ході розслідування. ГПУ також повідомила, що окремі керівники середньої ланки не вжили необхідних заходів для охорони громадського порядку, і за це вони будуть покарані.

77. У той же час, на думку пана Ігора Зінковського, керівника слідчої групи в цій справі, бездіяльність окремих співробітників нижчої ланки міліції пов'язана з діями, які інкримінуються пану Луцюку, який не забезпечив залучення необхідної кількості співробітників міліції. За словами пана Зінковського, співробітників міліції, які в той час перебували в центрі міста, було недостатньо для попередження зіткнення між двома групами, одна з яких налічувала приблизно 1500 осіб, а інша – 600, не кажучи вже про проведення затримань. У той час там перебувало не більше сотні співробітників міліції, і все, що вони могли вдіяти – це створити кордон між двома натовпами. Будь-який зі співробітників міліції наражав би себе та своїх колег на серйозну небезпеку, якщо б він покинув кордон з метою затримання будь-кого з учасників конфлікту. Розслідування не встановило жодних доказів умисного невиконання обов'язків з боку співробітників міліції нижчої ланки, а в разі відсутності таких доказів, неможливо висунути жодне обвинувачення.

78. Предметом розслідування також було питання можливої попередньої змови між активістами та співробітниками міліції. За словами представників ГПУ, досліджуються всі докази, які вказують на можливість такої змови, наприклад, відеоматеріали, на яких видно, що співробітники міліції мали нарукавні пов'язки з червоною адгезивною стрічки, аналогічні тим, які мали активісти «АнтиМайдану», або кадри, на яких видно, як активіст безперешкодно веде вогонь із-за спин співробітників міліції, а потім перебуває в автомобілі швидкої допомоги разом із заступником керівника ГУ МВС в Одеській області. Тим не менш, слідчі зіткнулися з труднощами в доведенні існування змови через те, що в такому випадку їм необхідно знайти докази наміру, а не звичайної недбалості з боку співробітників міліції.

79. Пан Зінковський підтвердив МДГ вищевказану інформацію та додав, що висновки будуть зроблені найближчим часом. Що стосується відеозаписів, на яких зображені співробітники міліції, котрі мали нарукавні пов'язки з червоною адгезивною стрічки, аналогічні тим, які носили активісти «АнтиМайдану», пан Зінковський пояснив, що слідством встановлено, що співробітники міліції використовували червону адгезивну стрічку для того, щоб закріпити захисті щитки на руках. Після подій на Майдані це захисне обладнання було в незадовільному стані. Відеоматеріалами були підтверджені свідчення співробітників міліції, що використання червоної адгезивної стрічки не було систематичним: її чіпляли на праву або ліву руку, або

одразу на обидві руки. Таке пояснення використання червоної адгезивної стрічки співробітниками міліції 2 травня 2014 року було підтримано прокурорами ГПУ та членами «Групи 2 травня»;¹¹¹ таке ж пояснення отримала і ТСК під час власного розслідування.

На дату прийняття цього Звіту жодному співробітнику міліції не повідомлено про підозру про умисне невиконання обов'язків.

80. **Невведення в дію оперативного плану «Хвиля».** В рамках провадження № 186 ГПУ також розслідує обставини, які стосуються введення чи невведення в дію оперативного плану «Хвиля», який розроблено спеціально для подолання масових заворушень і запобігання ризиків для здоров'я та життя людей.¹¹² Двом високопосадовцям ГУ МВС в Одеській області – пану Луцюку та його заступнику пану Фучеджи було повідомлено про підозру на тій підставі, що вони неналежним чином відреагували на отриману від СБУ інформацію про можливі сутички та провокації, і, як наслідок, не залучили для цього необхідну кількість співробітників. Замість цього, ГУ МВС в Одеській області вжило заходи відповідно до стандартного плану, який використовується для протидії сутичкам між футбольними вболівальниками. Слідчі органи вважають, що розташування правоохоронних сил було не відповідним, оскільки більшість співробітників міліції перебувала на стадіоні або неподалік від нього, і тільки невелика кількість супроводжувала марш й активістів у центрі міста.

81. Спочатку ГПУ вважала, що оперативний план «Хвиля» було введено в дію, але лише частково та із запізненнями, що було спричинено нарадою, на якій були присутніми керівники правоохоронних органів, у той же час, коли почалися сутички.¹¹³ Згодом ГПУ повідомила МДГ, що також розслідується версія, що документи, які стосуються введення в дію оперативного плану «Хвиля», були підроблені. Пан Зіньковський пояснив, що слідчі були введені в оману тим, що вважалося, що цей план було введено в дію. Тим не менш, у певний момент у травні 2015 року слідством було встановлено протилежне. ГПУ ініціювала службове розслідування в МВС «на основі нововиявлених обставин» з метою з'ясування чи були документи підроблені.

82. За результатами службового розслідування, яке було завершено 17 червня 2015 року, було встановлено, що в ніч з 2 на 3 травня пан Луцюк, бажаючи приховати власне невиконання обов'язку із забезпечення охорони громадського порядку силами міліції під час масових заворушень в Одесі, доручив зробити запис, за яким оперативний план «Хвиля» було нібито введено в дію 2 травня 2014 року о 15.30. ГПУ переконана в тому, що оперативний план «Хвиля» взагалі не вводився в дію, а документи, які «підтверджують» його введення в дію, оформлені «заднім числом» в ніч з 2 на 3 травня за дорученням пана Луцюка.

83. МДГ зазначає, що обґрунтовані висновки про підробку документів стосовно оперативного плану «Хвиля» були доведені до відома ГПУ ще 10 червня 2014 року, коли Уповноважений Верховної Ради з прав людини надала ГПУ свій звіт за результатами спеціального провадження стосовно подій в Одесі 2 травня 2014 року. На підставі низки доказів у звіті зроблено висновок, що оперативний план «Хвиля» не

¹¹¹ Усні подання «Групи 2 травня», червень 2015 року.

¹¹² Щодо більш детальної інформації, яка стосується оперативного плану «Хвиля», див. параграф 16 вище.

¹¹³ Див. параграф 14 вище.

було введено в дію.¹¹⁴ У червні й вересні 2014 року, а також січні 2015 року Уповноважений Верховної Ради з прав людини зверталася до Генерального прокурора, звертаючи увагу на її звіт щодо подій в Одесі з проханням прийняти його до уваги в ході проведення досудового розслідування. ГПУ запевнила МДГ, що звіт Уповноваженого Верховної Ради з прав людини було долучено до матеріалів кримінальної справи.

(ii) Особи, яким надано статус потерпілих

84. Згідно з липневими поданнями ГПУ до МДГ, в рамках провадження № 186 45 осіб було визнано потерпілими за фактами смертей, які мали місце 2 травня. Дві особи відмовилися від статусу потерпілого, а у випадку одної загиблої особи було неможливо встановити місце перебування її родичів.

85. Було встановлено, що 271 особа, у тому числі 34 співробітники міліції зазнали тілесних ушкоджень в результаті подій 2 травня. Вісімдесят три цивільні особи і 24 співробітники міліції були визнані потерпілими. Жодна особа не були визнана потерпілою в рамках провадження, яке стосується подій 4 травня 2014 року.

(iii) Поточний стан розслідувань

86. 3 травня 2014 року після звільнення пана Луцюка з посади начальника ГУ МВС в Одеській області, пан Фучеджи був призначений на посаду виконувача обов'язків начальника ГУ МВС, яку він обіймав до 6 травня 2014 року. 5 травня слідчі прокуратури Одеської області викликали його на допит у якості свідка. Проте, він відмовився з'явитися, посилаючись на поганий стан здоров'я і перебування в лікарні. 6 травня 2014 року пан Фучеджи втік з України, перетнувши кордон з Молдовою. Таким чином, станом на 7 травня 2014 року, коли справа була передана до ГПУ, він вже зник. У квітні 2015 року заступник Генерального прокурора повідомив, що пан Фучеджи переховується у Придністров'ї.¹¹⁵

87. У відповідь на питання МДГ про обставини, за яких зник пан Фучеджи, пан Зіньковський відповів, що йому не відомо, чи були вжиті будь-які заходи, щоб забезпечити явку пана Фучеджи на допит, чи викликався він на допит співробітниками міліції того ж підрозділу, де він працював, і чи допомагав хтось йому втекти. Пан Зіньковський вважає, що п'ятиденний період, протягом якого збиралися докази, дав пану Фучеджи час та можливість для втечі.

88. 13 травня 2014 року пана Фучеджи було повідомлено про підозру у службовій недбалості (ч. 2 ст. 367 КК) і перевищенні службових повноважень (спочатку за ч. 3 ст. 365 КК, а потім за ч. 1 ст. 365 КК) за фактом неналежної організації та координації 2 травня 2014 року під час масових заворушень на вулиці Грецькій, Куликовому полі та Будинку профспілок, наявних в його підпорядкуванні сил та засобів, які здійснювали охорону громадського порядку у місті Одесі та перебували у резерві, що призвело до настання тяжких наслідків у вигляді загибелі 48 осіб, а також за фактом надання наказу на звільнення 63 затриманих осіб, підозрюваних у масових заворушеннях 2 травня 2014 року в Одесі.

89. 15 травня 2014 року пана Фучеджи було оголошено у розшук, який доручено СБУ, а 16 травня 2014 року суд надав дозвіл на його затримання. Клопотання до

¹¹⁴ Деталі провадження, яке було проведено Уповноваженим Верховної Ради з прав людини, викладені в параграфі 48 і далі.

¹¹⁵ Веб-сайт ГПУ, новина від [22 квітня 2015 року](#).

Інтерполу про оголошення пана Фучеджи у міжнародний розшук було відхилено на підставі того, що переслідування нібито має політичний характер.

90. 17 жовтня 2014 року провадження стосовно пана Фучеджи було виділено з провадження № 186 в окреме за № 1126. У той же день досудове розслідування у цьому провадженні було зупинено у зв'язку з розшуком підозрюваного. Відновлення досудового розслідування можливе при необхідності проведення слідчих та процесуальних дій у кримінальному провадженні, а також у разі встановлення місцезнаходження підозрюваного та його затримання. Пан Зіньковський пояснив членам МДГ, що він має намір повернутися до провадження стосовно пана Фучеджи одразу після того, як тільки він закінчить свою роботу у провадженні стосовно пана Луцюка.

91. 30 квітня 2015 року, майже через рік після подій 2 травня 2014 року, ГПУ повідомила пану Луцюку про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК (службова недбалість). Згідно з поданнями ГПУ, було встановлено, що масові заворушення, у результаті яких загинули 48 людей, сталися в результаті неналежної організації й забезпечення громадського порядку з боку керівництва міліції.

92. За інформацією ГПУ, однією з причин затримки з повідомленням пана Луцюка про підозру стала реорганізація ГСУ ГПУ, у ході якої протягом певного часу було незрозумілим, який конкретний підрозділ повинен був розслідувати провадження. У зв'язку з цим, МДГ зазначає, що пан Луцюк був повідомлений про підозру невдовзі після повернення пана Зіньковського в якості керівника слідчої групи у провадженні № 186, яке мало місце 8 квітня 2015 року, після періоду його відсутності з червня 2014 року.¹¹⁶

93. Через те, що пан Луцюк перебував на лікарняному в момент, коли його повідомили про підозру, до нього не було застосовано жодного запобіжного заходу. Згодом, 13 травня 2015 року, Печерський районний суд міста Києва задовольнив клопотання ГПУ щодо тримання пана Луцюка під домашнім арештом. 26 червня 2015 року було продовжено строк тримання під домашнім арештом. Два місяці потому, 28 серпня 2015 року, суд відмовив у продовженні строку тримання пана Луцюка під домашнім арештом: суд зазначив, що прокурором не наведено обставин, які свідчать про те, що ризики того, що підозрюваний буде переховуватися або перешкоджати кримінальному провадженню, не зменшились або з'явилися нові, а також не наведено обставин, що перешкоджають завершенню досудового розслідування до закінчення дії попередньої ухвали.¹¹⁷

94. Пан Зіньковський підтвердив, що провадження проти пана Луцюка «готове на 99%», і наступним кроком стане висунення йому звинувачень та направлення цього провадження до суду. Проте перед тим як це зробити, необхідно встановити розмір збитків, які було заподіяно в результаті злочину. У зв'язку з цим було призначено експертну оцінку збитків, завданих Будинку профспілок, але процес її проведення затягнувся через те, що багато документів щодо будівлі та її реконструкції згоріли під час пожежі, а процес відновлення цих документів ускладнюється через статус будівлі як об'єкта культурної спадщини.

¹¹⁶ Див. параграф 102 нижче.

¹¹⁷ Єдиний державний реєстр судових рішень, справа № 757/31047/15-к, [ухвала](#) від 28 серпня 2015 року.

95. В рамках провадження № 186 щодо подій 2 травня 2014 року ніхто, окрім двох високопосадовців ГУ МВС в Одеській області, не був повідомлений про підозру, та щодо жодної іншої особи не було складено обвинувального акту, який було б передано до суду.

(б) Події 4 травня

96. Схоже на те, що певна кількість активістів перебувала в Будинку профспілок після того, як пожежу було погашено, й у період з 2 по 4 травня 2014 року силами міліції було затримано 63 особи з числа цих активістів. Затримані були доставлені до Одеського міського управління міліції. 4 травня 2014 року це управління було оточено натовпом, який включав в тому числі родичів затриманих активістів, і який почав вимагати звільнення затриманих. У ході розслідування було встановлено, що пан Фучеджи віддав наказ звільнити затриманих, проте це відбулося без жодних підстав, зокрема, не було оформлено жодного процесуального рішення. Розслідування цієї події було розпочато того ж дня.

97. У зв'язку з незаконним звільненням затриманих 4 травня 2014 року, 8 травня 2014 року ГПУ повідомила трьом високопосадовим особам про підозру про вчинення злочинів, передбачених ч. 1 ст. 365 КК (перевищення службових повноважень працівником правоохоронного органу) та ч. 1 ст. 367 КК (службова недбалість): колишньому начальнику Одеського міського управління ГУ МВС в Одеській області, пану Нетребському; колишньому начальнику ізолятора тимчасового тримання Одеського міського управління ГУ МВС в Одеській області, пану Приймі, та черговому інспектору ізолятора тимчасового тримання Одеського міського Управління ГУ МВС в Одеській області, пану Кондратову. Щодо цих трьох осіб було застосовано запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання.

98. 4 червня 2014 року МВС завершило службове розслідування щодо подій 4 травня 2014 року, яким було встановлено, що троє співробітників міліції, яким 8 травня було повідомлено про підозру, а також паном Фучеджи, який на той час перебував на посаді виконувача обов'язків начальника ГУ МВС в Одеській області, порушили дисципліну, звільнивши затриманих.

99. 27 жовтня 2014 року обвинувальні акти у рамках провадження щодо звільнення затриманих 4 травня 2014 року, були направлені до Приморського районного суду міста Одеси для подальшого судового розгляду. Підготовче судове засідання відбулося в грудні 2014 року. Станом на 31 серпня 2015 року справа перебувала на розгляді в суді.

100. Як уже згадувалося вище,¹¹⁸ пан Фучеджи є підозрюваним як щодо подій 2 травня так і щодо подій 4 травня 2014 року, але провадження щодо нього було призупинено у зв'язку з його втечею.¹¹⁹

2. Кадрове забезпечення

101. Розслідування у провадженні, яке стосується дій співробітників міліції під час подій 2 та 4 травня 2014 року в Одесі, спочатку велося прокуратурою Одеської області. 7 травня 2014 року провадження було передано другому слідчому відділу управління з розслідування особливо важливих справ ГСУ ГПУ. 20 грудня 2014 року провадження

¹¹⁸ Див. параграф 88 вище.

¹¹⁹ Див. параграф 90 вище.

було передано новоствореному Управлінню спеціальних розслідувань¹²⁰ ГСУ ГПУ, а пізніше, 8 квітня 2015 року, воно було повернуто до другого слідчого відділу управління з розслідування особливо важливих справ ГСУ ГПУ. 25 травня 2015 року провадження було передано другому слідчому відділу Управління спеціальних розслідувань ГПУ, де воно перебуває й понині (керівника слідчої групи, який розслідував це провадження, також було переведено до цього відділу). З подань ГПУ до МДГ можна зрозуміти, що протягом декількох місяців, а саме в період створення Управління спеціальних розслідувань у межах ГСУ, було незрозумілим, який з підрозділів буде відповідальним за розслідування провадження.

(а) Керівництво

102. З 7 травня 2014 року слідчу групу очолював пан Зіньковський, заступник начальника другого слідчого відділу управління з розслідування особливо важливих справ ГСУ ГПУ. У період між червнем та вереснем 2014 року пан Зіньковський перебував на лікарняному. До роботи він повернувся у жовтні 2014 року. Проте лише 8 квітня 2015 року він знову очолив слідчу групу у провадженні № 186. За його відсутності групу очолював пан Музика, слідчий в особливо важливих справах ГСУ ГПУ.

103. В якості керівника слідчої групи у цьому провадженні пан Зіньковський координував розслідування подій 2 та 4 травня 2014 року; хоча, пан Зіньковський пояснив на зустрічі з МДГ, що він зосереджував свою увагу на розслідуванні подій 2 травня, а його колега, пан Музика, більше займався розслідуванням подій 4 травня. За час відсутності пана Зіньковського пан Музика завершив розслідування подій 4 травня.

(б) Слідча група та процесуальні керівники

104. З подань ГПУ до МДГ, детальний опис яких викладено нижче, випливає, що наразі в Одесі перебувають двоє слідчих, які працюють виключно над провадженням, що стосується дій співробітників міліції. Окрім того, від восьми до десяти слідчих можуть бути залучені до розслідування в разі виникнення такої потреби. Також безпосередньо над цим провадженням працює ще один прокурор.

105. У травні 2015 року ГПУ заявила, що слідча група складалася з десяти слідчих ГПУ та прокуратури Одеської області. На зустрічі з МДГ у червні начальник Управління спеціальних розслідувань ГПУ пояснив, що до слідчої групи, яку очолює пан Зіньковський, входили два слідчих ГПУ і два місцевих слідчих з Одеси. Ці чотири слідчі працювали виключно над цим провадженням. До групи також входили чотири інших слідчих, які поєднували роботу над провадженням № 186 з іншими завданнями.

106. За словами пана Зіньковського, на початку розслідування до складу групи входили два слідчих з ГПУ й шість слідчих з обласних прокуратур,¹²¹ які працювали виключно над цим провадженням. Коли він повернувся у квітні 2015 року, над провадженням працювали лише дві людини – він сам і інший слідчий з прокуратури

¹²⁰ Управління спеціальних розслідувань було створене у грудні 2014 року. Спочатку його завданням було розслідування справ, які стосуються подій на Майдані, а також розслідуванням звинувачень щодо захоплення влади та розкраданні державних коштів попередньою владою країни: також див. Звіт МДГ щодо розслідувань подій на Майдані, §§ 173-176.

¹²¹ Зокрема, з прокуратур Одеської, Миколаївської та Херсонської областей.

Одеської області. Пан Зіньковський повідомив МДГ, що всі основні слідчі дії вже були проведені, тому така кількість слідчих є цілком достатньою.

107. У липні 2015 року у своїх письмових поданнях ГПУ надала МДГ інформацію про те, що слідча група у цьому провадженні складалася з чотирьох слідчих, яка включала в тому числі й пана Зіньковського.

108. На зустрічі з МДГ у липні 2015 року представники ГПУ пояснили, що кількість слідчих, яких включено до слідчої групи й які потенційно могли б бути залучені до розслідування провадження, може відрізнятися від кількості слідчих, які насправді проводять розслідування. Пан Зіньковський та інший слідчий разом з прокурором, який здійснює процесуальне керівництво, працюють виключно над провадженням № 186. Також є ще три слідчих з ГПУ та п'ять місцевих слідчих, яких включено до складу слідчої групи та які можуть бути залучені до розслідування в разі виникнення такої потреби. Група прокурорів, які забезпечують процесуальне керівництво у цьому провадженні, складається з прокурорів ГПУ і чотирьох прокурорів прокуратури Одеської області, яких було включено до складу групи на більш пізньому етапі. Склад групи змінювався у зв'язку з кадровими змінами та структурною реорганізацією. За словами пана Зіньковського, близько десяти прокурорів залучено до розслідування й вони також можуть проводити слідчі дії.

109. У своїх письмових поданнях у липні 2015 року ГПУ заявила, що востаннє склад слідчої групи змінювався 28 травня 2015 року, наразі до неї входять 14 прокурорів з ГПУ, прокуратури Одеської області та прокуратури міста Києва.

В. Розслідування щодо масових заворушень й пожежі в Будинку профспілок та щодо дій працівників ДСНС

110. МВС відповідальне за розслідування щодо масових заворушень 2 травня 2014 року, пожежі в Будинку профспілок, а також щодо дій працівників ДСНС під час подій на Куликовому полі. Кадрове забезпечення в обох провадженнях є приблизно однаковим та його детальний опис наведено далі.¹²²

1. Справа, яка стосується масових заворушень і пожежі в Будинку профспілок (провадження №№ 3700 та інші)

(а) Обсяг розслідування

111. 2 травня 2014 року Приморським районним відділом Одеського міського управління ГУ МВС в Одеській області відкрито кримінальне провадження за фактом організації масових заворушень та участі в них, а також за фактом пожежі в Будинку профспілок. Зважаючи на великий резонанс справи, 4 травня 2014 року рішенням заступника Генерального прокурора, пана Банчука,¹²³ її було передано до ГСУ МВС. Процесуальне керівництво розслідуваннями проводиться ГПУ.

112. Матеріали справи № 3700, яка стосується масових заворушень і пожежі в Будинку профспілок, складаються приблизно з десяти проваджень. У справі розслідуються декілька епізодів 2 травня 2014 року: початок зіткнень на вулиці Грецькій та біля торгового центру «Афіна», подальше переміщення зіткнень на

¹²² Див. параграфи 183-0 нижче.

¹²³ Веб-сайт ГПУ, новина від [4 травня 2014 року](#).

Куликове поле та пожежа в Будинку профспілок. Згідно з матеріалами провадження, слідчими розслідуються такі злочини: масові заворушення (ч. 1 та ч. 2 ст. 294 КК), хуліганство (ч. 2 ст. 296 КК), погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ч. 3 ст. 345 КК), вбивство (ч. 1 та пп. 5 та 7 ч. 2 ст. 115 КК), захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341 КК), умисне знищення або пошкодження майна (ч. 2 ст. 194 КК), групове порушення громадського порядку (ст. 293 КК), незаконне поводження з холодною зброєю (ч. 2 ст. 263 КК).

(б) Особи, яких визнано потерпілими

113. Стосовно 48 загиблих¹²⁴ потерпілими визнано 50 осіб. По двох загиблих потерпілими визнано по дві особи. В одному випадку двоє некровних родичів заявляли, що вони перебували в родинних зв'язках з загиблим внаслідок пожежі в Будинку профспілок, особу якого не встановлено,¹²⁵ але їм було відмовлено у визнанні потерпілими.

114. Після подій 2 травня 2014 року 208 осіб звернулося за медичною допомогою в різні медичні установи Одеси. На основі отриманих тілесних ушкоджень сімдесят людей було визнано потерпілими у провадженні № 3700. Решта або не подавали заяви про визнання потерпілим, або отримували медичну допомогу під вигаданими іменами, що ускладнило процес встановлення їхньої особи. Слідчі органи не мають інформації про будь-які випадки зниклих безвісти осіб.

115. Тридцять чотири співробітники міліції отримали тілесні ушкодження в результаті подій 2 травня. Двадцять чотири з них були визнані потерпілими; інші не подавали заяви про визнання потерпілими.

116. Під час липневої зустрічі МДГ з представниками «Групи 2 травня» останні стверджували, що більшості співробітників міліції було відмовлено у визнанні потерпілими, і що їх допитують в якості свідків, проте, вони побоюються, що в будь-який момент вони можуть бути повідомлені про підозру у випадку, якщо потрібно знайти «цапа-відбувайла».

117. ГПУ заперечувала твердження про відмову у визнанні потерпілими співробітникам міліції і стверджувала, що ті, хто не отримав такий статус, зробили це з власної волі.

(с) Досудові розслідування

(і) Судові експертизи

118. Відповідно до подань ГПУ та МВС, у цьому провадженні було проведено більше 270 судових експертиз. Після збору доказів у центрі міста й Будинку профспілок¹²⁶ було призначено вибухово-технічну експертизу та низку балістичних експертиз: п'ятнадцять у травні-червні 2014 року й ще одну у квітні 2015 року. Незважаючи на це, слідчі органи не змогли встановити зброю, з якої було нанесено смертельні поранення. Висновки експертиз щодо причин пожежі в Будинку профспілок та причин загибелі людей детально викладені нижче. Опис судових експертиз та їх результатів зроблено на підставі матеріалів, наданих МДГ слідчими органами щодо відповідних судових експертиз та на публічних заявах цих органів.

¹²⁴ Додаткові деталі наведено в Додатку IV.

¹²⁵ Див. параграф 121 нижче.

¹²⁶ Детальна інформація, яка стосується збору доказів, викладена в параграфі 126 і далі.

119. **Причини загибелі людей.** Експертизи з метою встановлення причин смерті 48 осіб під час подій 2 травня були проведені Одеським обласним бюро судово-медичної експертизи. Що стосується шести осіб, які загинули від ушкоджень, отриманих у центрі міста, то за інформацією Управління охорони здоров'я Одеської обласної державної адміністрації,¹²⁷ одна людина загинула від пострілу з пневматичної зброї, а решта – від пострілів з вогнепальної зброї (як МДГ зрозуміла з подань МВС,¹²⁸ остання включала гвинтівку, рушницю (рушниці) та іншу невстановлену зброю).

120. Було проведено 34 додаткові судово-медичні експертизи щодо осіб, які загинули в Будинку профспілок, за винятком тих, які загинули в результаті вистрибування з будівлі. Судово-медичні експерти встановили, що люди всередині Будинку профспілок загинули через отруєння чадним газом, опіки та високу температуру. Не було встановлено жодних ознак катування, побиття, поранень від вогнепальної зброї або інших ушкоджень; не підтвердилась також інформація стосовно отруєння будь-якими іншими токсичними речовинами, окрім чадного газу.¹²⁹ «Група 2 травня» також підтверджує такі висновки.¹³⁰

121. Одна особа, яка загинула у Будинку профспілок, схоже залишається невпізнаною. Повідомлялося, що дві особи, які стверджували, що перебували у родинних зв'язках з загиблим, у травні 2014 року подали до правоохоронних органів заяву про зникнення особи.¹³¹ Під час першої процедури ідентифікації вони не змогли розпізнати труп. Призначена судова молекулярно-генетична експертиза не встановила кровної спорідненості. Експерт-токсиколог¹³² з «Групи 2 травня» стверджує, що процедура ідентифікації не була проведена належним чином, оскільки родичам надали фотографії трупа, а не прямий доступ до тіла, як цього вимагають правила, й що слідчі органи забарилися з призначенням судово-медичної (криміналістичної) експертизи черепа. У червні 2015 року родичі впізнали труп з другої спроби, однак слідчі органи шукають додаткового підтвердження особи за допомогою проведення судово-медичної експертизи черепа, яка ще досі проводиться.

122. **Причини пожежі в Будинку профспілок.** За інформацією, яку було надано МДГ слідчими органами, висновок судової пожежно-технічної експертизи, яку було проведено науково-дослідним експертно-криміналістичним центром ГУ МВС в Миколаївській області, було отримано 7 липня 2014 року.¹³³ Експерт дійшов висновку, що пожежа в Будинку профспілок ймовірно могла виникнути у результаті дій сторонньої особи (осіб), яка занесла в осередки пожеж горючі матеріали і вогневе джерело запалювання. Відповідно до висновку, осередків пожежі у Будинку профспілок ймовірно було п'ять. Один осередок знаходився на першому поверсі в фойє, біля вхідних дверей в будівлю. Другий осередок знаходився на лівому сходову марші між першим та другим поверхами. Третій осередок знаходився на правому сходову марші між першим та другим поверхами. Четвертий осередок знаходився у кабінеті на другому поверсі. П'ятий осередок знаходився на міжповерховому

¹²⁷ Більш детально викладено у Додатку IV.

¹²⁸ Письмові подання МВС, вересень 2015 року.

¹²⁹ Веб-сайт ГПУ, новина від [22 квітня 2015 року](#).

¹³⁰ Усні та письмові подання «Групи 2 травня», червень 2015 року, а також їхні усні подання в липні 2015 року. Деталі висновків «Групи 2 травня» викладені в Додатку VII.

¹³¹ «Група 2 травня», новина від [25 червня 2015 року](#).

¹³² Пан Саркісян – токсиколог, який раніше працював в обласному бюро судово-медичної експертизи.

¹³³ ГПУ та МВС спростували інформацію про те, що експертний висновок складається лише з шести сторінок, заявивши, що він складається з 24 сторінок.

сходовому майданчику між третім та четвертим поверхами. Загоряння в осередках, окрім першого, сталося внаслідок підпалу особами, які знаходились на момент загоряння в середині приміщення.

123. Відповідно до прес-релізу ГПУ, зробленого в квітні 2015 року, судова експертиза встановила, що загоряння Будинку профспілок сталося у фойє центрального входу. Смерть людей сталася через швидке загоряння самих конструкцій будинку і виникнення високої температури, чому сприяло закриття дверей особами, які перебували в Будинку профспілок, і виникнення ефекту димаря на сходах. Майже всі загиблі в Будинку профспілок перебували в районі сходів. Під час слідства встановлено, що запалювальні суміші, в тому числі в самому будинку, використовували обидві сторони, що і призвело до виникнення пожежі. Будь-яких доказів запланованої пожежі в Будинку профспілок, а також застосування там отруйних сильнодіючих газів, зокрема хлороформу, не було знайдено.¹³⁴ Ці дані схоже підтверджуються висновками «Групи 2 травня».¹³⁵

124. За інформацією ГПУ та МВС, у квітні 2015 року було призначено судову міжвідомчу комплексну комісійну пожежно-технічну експертизу. Метою додаткової експертизи було встановлення того, як почалася та розвивалася пожежа, а також встановлення того, чи знаходиться поведінка співробітників ДСНС в причинно-наслідковому зв'язку з загибеллю людей у Будинку профспілок.¹³⁶ Цю експертизу було призначено у справі, яка стосується поведінки співробітників ДСНС, але її результати згодом будуть долучені до матеріалів провадження, що стосуються дій співробітників міліції, масових заворушень та пожежі в Будинку профспілок.

125. На зустрічі з МДГ представники «Групи 2 травня» стверджували, що судова пожежно-технічна експертиза була проведена без огляду місця події, тобто Будинку профспілок. Група підтримала ідею проведення додаткової експертизи. Експерти цієї Групи надали слідчим МВС висновки власного дослідження стосовно причин пожежі в Будинку профспілок та причин загибелі людей, які було долучено до матеріалів розслідування. Представники «Групи 2 травня» однак висловили жаль, що для призначення додаткової експертизи слідчим органам знадобилося так багато часу.

(ii) Охорона місць злочинів та збір доказів

126. Слідчі органи визначили наступні місця злочинів, скоєних 2 травня 2014 року: вулиця Грецька, Грецька площа, торговий центр «Афіна», Куликове поле та Будинок профспілок. Слідчі органи зазначили, що було проведено 12 основних і додаткових оглядів місць злочинів з метою збору доказів.

127. За даними МВС, як тільки пожежу було ліквідовано, на огляд Будинку профспілок, який тривав 3 та 4 травня, були направлені три групи слідчих.

128. Згідно з інформацією, отриманою від «Групи 2 травня», усі слідчі дії в Будинку профспілок були завершені 3 травня. Тіла тих, хто загинув у результаті вистрибування з будівлі, були оглянуті на місці в ніч з 2 на 3 травня, а тіла тих, хто загинув всередині будівлі, були оглянуті на місці 3 травня між 9 та 18 годинами. Наступного дня, 4 травня 2014 року, доступ до Будинку профспілок було відкрито для відвідування.¹³⁷

¹³⁴ Веб-сайт ГПУ, новина від [22 квітня 2015 року](#).

¹³⁵ Стислий виклад висновків експертів «Групи 2 травня» наведено у Додатку VII.

¹³⁶ Див. параграф 181 нижче.

¹³⁷ «Група 2 травня», усні подання, липень 2015 року.

129. Лише 20 травня 2014 року на Будинок профспілок за клопотанням слідчих було накладено арешт, а 14 липня 2014 року будівлю було визнано речовим доказом у справі. Представники МВС підтвердили МДГ інформацію про те, що Будинок профспілок одразу після вищезазначених подій був вільним для відвідування. На думку слідчих, початкові заходи, які вживалися для охорони Будинку профспілок, не відповідали процесуальним вимогам, оскільки місцеві співробітники міліції поблажливо ставилися до відвідування громадськістю будівлі, яке тривало до тих пір, коли приблизно через десять днів встановили паркан навколо будівлі.

130. Слідчі МВС визнали, що було недоречно залишати Будинок профспілок відкритим для широкого загалу одразу після подій; неспроможність обмежити доступ до будівлі може на стадії судового розгляду поставити доводи сторони обвинувачення під сумнів, як з боку обвинувачених, так і потерпілих. Тим не менш, незважаючи на те, що Будинок профспілок був відкритим для широкого загалу після подій 2 травня 2014 року, слідчі вважають, що це не могло яким-небудь чином завадити збору чи аналізу доказів, які стосуються причин пожежі.¹³⁸

131. Окрім Куликового поля та Будинку профспілок, іншими місцями злочинів були Грецька вулиця та Грецька площа, де в результаті отриманих травм під час зіткнень загинуло шість осіб. Однак, через те, що смерть цих осіб була констатована в лікарні, а не там, де вони зазнали поранень, слідчі МВС повідомили МДГ, що вже неможливо встановити, де конкретно загинула кожна особа та хто привіз її до лікарні. Слідчі проводили огляд території в центрі міста 2 травня, одразу після завершення зіткнень, але територія, де проводилися слідчі дії, не була огорожена. Представники ГПУ зазначили, що таку велику територію в центрі міста обмежити для доступу було неможливо. Для того, щоб зібрати необхідні докази, було вжито всіх необхідних заходів, проте прокурори визнали, що деякі докази могли бути невідворотно втрачені.

132. У ході огляду місць злочинів були зібрані такі докази: предмет циліндричної форми, за зовнішніми ознаками схожий на піротехнічний засіб, знайдений на Олександрівському проспекті; рушницю, 38 предметів циліндричної форми, шість пістолетних магазинів, шість пістолетів, 43 предмета, схожі на зброю з набоями, які були знайдені в центрі міста; кулі й уламки, вилучені з трупів; зброю, вилучену в підозрюваних, а саме: пістолети, набой, гвинтівка та ножі; а також 14 гільз, знайдені під час огляду Будинку профспілок.

133. Що стосується місць злочинів в центрі міста, представники «Групи 2 травня» стверджували, що вулиці, де сталися зіткнення, були вже ретельно прибрані о сьомій ранку 3 травня 2014 року, через що багато доказів, таких як гільзи та фрагменти куль, могли бути втраченими. Вони також зазначили, що 12 травня вони виявили сліди від куль у вікні Будинку профспілок та отвори від куль на Дерибасівській вулиці. Також, вони стверджували, що інші журналісти знайшли на даху Будинку профспілок ніж, який не був виявлений слідчими. Прокурори, які здійснюють процесуальне керівництво у цій справі, відкидали ці звинувачення, зазначивши, що жодних письмових заяв щодо цього до прокуратури не надходило.

¹³⁸ За інформацією експерта «Групи 2 травня», відкриття будівлі широкому загалу не вплинуло на якість офіційного розслідування причин пожежі в Будинку профспілок через те, що пожежа залишила стійкі сліди. Він відвідав Будинок профспілок 6 травня, і навіть тоді мав змогу зібрати докази, які були необхідні для проведення неофіційної експертизи причин виникнення й розвитку пожежі. Стислий виклад висновків експертів «Групи 2 травня» наведено у Додатку VII.

(d) Поточний стан розслідувань

134. У зв'язку з масовими заворушеннями 2 травня 2014 року було затримано 47 осіб у торговому центрі «Афіна» та 63 особи у Будинку профспілок. Також 7 інших осіб було затримано протягом наступних після подій днів: пана Долженкова, прихильника федералізації, який підозрюється в організації масових заворушень, та пана Красільнікова було затримано за місцем проживання 6 травня 2014 року, пана Мефьодова¹³⁹ було затримано 6 травня в лікарні, пана Серебрякова було затримано 7 травня 2014 року під час спроби перетнути кордон, пана Ходіяка, прихильника єдності, який підозрюється у вбивстві однієї особи та спробі вбивства співробітника правоохоронних органів, було затримано за місцем проживання 18 травня 2014 року, двоє інших прихильників єдності, пана Волкова та пана Гончаревського, було затримано за місцем проживання 26 травня та 14 серпня 2014 року відповідно.¹⁴⁰

135. Згодом, 106 осіб було звільнено. 63 особи, затримані в Будинку профспілок, було звільнено внаслідок штурму Одеського міського управління ГУ МВС в Одеській області.¹⁴¹ Решта були звільнені після застосування інших запобіжних заходів. Станом на серпень 2015 року десять підозрюваних залишалися під вартою. За повідомленням місцевої преси, 27 серпня 2015 року троє з них були звільнені під домашній арешт.¹⁴²

136. З початку розслідування 127 особам було повідомлено про підозру. Провадження щодо 85 осіб, які підозрювалися в участі в масових заворушеннях (ч. 2 ст. 294 КК) були закриті 9 лютого 2015 року на підставі недостатності доказів та того, що всі можливості отримання таких доказів були вичерпані (п.п. 1 ч. 3 ст. 284 КПК). Провадження щодо іншого підозрюваного, пана Грибовського, було закрито на тих же підставах 5 листопада 2014 року. Провадження щодо пана Волкова, прихильника єдності, який підозрювався у стрільбі в напрямку Будинку профспілок,¹⁴³ було закрито через його смерть з природних причин (п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК).

137. У своїх письмових поданнях в липні ГПУ пояснила, що у випадку закриття справи за п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК, відповідні особи вже не вважаються підозрюваними. Проте, якщо будуть знайдені додаткові докази, рішення про закриття провадження може бути скасоване прокурором вищого рівня. Лише одне¹⁴⁴ з 85 проваджень, які були закриті в лютому 2015 року, було поновлено таким чином.

138. У розшук було оголошено 13 осіб, зокрема, пана Артема Давидченка, одного із лідерів «АнтиМайдану», та пана Бюдька, озброєного учасника масових заворушень.¹⁴⁵ Слідчі органи встановили вісім осіб з «АнтиМайдану» та одну особу з «ЄвроМайдану» (на додачу до пана Волкова, провадження щодо якого було закрито¹⁴⁶), які 2 травня застосовували вогнепальну зброю в центрі міста, всередині Будинку профспілок або неподалік від нього.

¹³⁹ Пан Мефьодов перебував всередині Будинку профспілок під час пожежі в ньому й отримав отруєння чадним газом.

¹⁴⁰ Письмові подання ГПУ та МВС, липень 2015 року.

¹⁴¹ Див. параграф 37 вище.

¹⁴² *Думская*, новина від [27 серпня 2015 року](#).

¹⁴³ Див. параграф 24 вище.

¹⁴⁴ Див. параграфи 140-141 нижче.

¹⁴⁵ Див. параграф 20 вище.

¹⁴⁶ Див. параграф 136 вище.

(і) Провадження, закриті через недостатність доказів

139. Як зазначалося вище, провадження щодо pana Грибовського, який підозрювався в участі в масових заворушеннях, які призвели до смерті або інших тяжких наслідків, було закрито 5 листопада 2014 року на підставі недостатності доказів його винуватості. Тим не менш, представники ГПУ повідомили МДГ, що в матеріалах провадження щодо pana Грибовського міститься достатньо доказів його участі в масових заворушеннях в Одесі 2 травня 2014 року, а провадження щодо нього було припинено на прохання СБУ, яка хотіла обміняти його і трьох підозрюваних у справах, не пов'язаних з подіями в Одесі, на офіцерів СБУ, які перебували в полоні в зоні конфлікту на сході України, деякі з яких були у важкому стані. Зазначалося, що деякі представники «АнтиМайдану», які брали активну участь у зоні конфлікту, спеціально наголосили на обміні pana Грибовського. Оскільки українське законодавство не містить будь-яких правових підстав для закриття кримінальної справи з метою такого обміну, слідчі органи закрили справу за п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК. СБУ повідомила МДГ, що вони не ініціювали жодного обміну за участі підозрюваних.¹⁴⁷

140. Інше провадження, яке було закрито за недостатністю доказів, стосувалося pana Гончаревського,¹⁴⁸ прихильника єдності, якого було затримано 14 серпня 2014 року. У той же день йому повідомлено про підозру в організації та активній участі в масових заворушеннях, які призвели до тяжких наслідків. Зокрема, пан Гончаревський підозрюється в тому, що він, використовуючи дерев'яну палицю, завдавав тілесних ушкоджень особам, які вистрибували з палаючого Будинку профспілок, й у тому, що він перешкоджав отриманню останніми медичної допомоги, а також в організації подібних дій іншими особами, що, відповідно до обвинувачення, «стало причиною загибелі восьми осіб».¹⁴⁹ До нього було застосовано запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання. 9 лютого 2015 року справу проти нього за участь у масових заворушеннях було закрито відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК.

141. 3 липня 2015 року Приморський районний суд міста Одеси за апеляційною скаргою потерпілого у справі скасував рішення про закриття провадження стосовно pana Гончаревського й повернув це провадження до ГПУ для подальшого досудового розслідування. Суд визнав, що рішення про закриття провадження було передчасним, оскільки слідчі не використали всі можливості збору доказів, зокрема, проведення допиту свідків або проведення процедури впізнання підозрюваного свідками.¹⁵⁰ Досудове слідство наразі триває (провадження № 456). До підозрюваного не було застосовано жодного запобіжного заходу.

(ii) Завершені досудові слідства і справи, які передано до суду

142. За інформацією, яку МДГ надали слідчі органи, станом на 31 серпня 2015 року до суду направлені або найближчим часом будуть направлені наступні справи.

143. *Справа № 380*, яка спочатку стосувалася 24 підозрюваних, усі з яких були представниками «АнтиМайдану» та переважна більшість з яких була затримана в торговому центрі «Афіна». Двоє підозрюваних зникли, коли матеріали провадження

¹⁴⁷ Письмові подання СБУ, вересень 2015 року.

¹⁴⁸ Pana Гончаревського та pana Ходіяка включено до переліку осіб, щодо яких законопроектом, стислий виклад якого наведено у параграфі 39 вище, пропонується застосувати амністію.

¹⁴⁹ Копія повідомлення про підозру стосовно pana Гончаревського від 14 серпня 2014 року була надана МДГ адвокатом сторони захисту.

¹⁵⁰ Копія рішення суду від 3 липня 2015 року була надана МДГ адвокатом сторони захисту.

було надано сторонам для ознайомлення наприкінці досудового розслідування, через це провадження щодо цих підозрюваних були виділені в окреме за № 558 й призупинені. Як уже зазначалося вище,¹⁵¹ провадження стосовно іншого підозрюваного, пана Грибовського, було закрито щоб надати можливість обміняти його на офіцерів СБУ, які перебували в полоні на сході України.

144. Таким чином, 24 листопада 2014 року прокуратура направила до суду обвинувальні акти щодо 21 особи, які обвинувачуються в організації та участі в масових заворушеннях, які призвели до загибелі людей, знищення та захоплення майна, що є злочином за ч. 2 ст. 294 КК. З моменту направлення обвинувальних актів ще один обвинувачений зник. Також одну особу додатково звинувачено в незаконному володінні холодною зброєю за ч. 2 ст. 263 КК.

145. Спочатку справу було направлено до Приморського районного суду міста Одеси. Але після низки самовідводів суддів, здебільшого через їхню участь на попередніх етапах справи, у грудні 2014 року справу було передано до Малиновського районного суду міста Одеси, де вона наразі перебуває на розгляді.

146. Адвокати, які представляють підозрюваних, скаржилися на недоліки в обвинувальному акті. Зокрема, вони звертали увагу МДГ, так само як і національних судів, на те, що обвинувачення щодо всіх 21 підозрюваних були ідентичні й не індивідуалізовані. МДГ зазначає, що обвинувальний акт, копію якого було надано МДГ, не вказує конкретні дії, в яких звинувачено кожного з підозрюваних, а тексти звинувачення щодо кожного з підозрюваних майже не відрізняються.

147. 2 лютого 2015 року Малиновський районний суд міста Одеси за клопотанням захисників вирішив повернути справу до ГПУ через недоліки в обвинувальному акті.¹⁵² Суд погодився з деякими скаргами сторони захисту й виявив наступні недоліки в обвинувальному акті: до обвинувального акту були долучені не оригінали, а копії цивільних позовів; не були додані розписки підозрюваних про отримання копії цивільних позовів; та переклад обвинувального акту не був засвідчений підписом перекладача. Суд також виявив низку недоліків при складанні реєстру матеріалів досудового розслідування: зокрема відсутність повідомлення підозрюваним та їх представникам про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування; та відсутність повідомлення потерпілих та цивільних позивачів про відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів.

148. Адвокати сторони захисту оскаржили цю ухвалу, повторюючи власні скарги на відсутність конкретних й індивідуалізованих звинувачень в обвинувальному акті. 20 березня 2015 року Апеляційний суд Одеської області відхилив ці скарги й залишив у силі ухвалу від 2 лютого 2015 року.¹⁵³

149. 23 березня 2015 року прокуратура затвердила новий обвинувальний акт, який було подано до суду 25 березня 2015 року. 27 квітня 2015 року, у відповідь на скарги захисників про недоліки в обвинувальному акті, Малиновський районний суд міста Одеси вирішив повернути його до ГПУ для усунення цих недоліків.¹⁵⁴ Суд зазначив, що обвинувальний акт містить відомості, які не відносяться до фактичних встановлених обставин злочину, а носять соціально-політичний характер, а також звернув увагу на низку додаткових недоліків, зокрема на ненадання перекладених

¹⁵¹ Див. параграфи 136-139 вище.

¹⁵² Єдиний державний реєстр судових рішень, справа № 521/54/15-к, [ухвала](#) від 2 лютого 2015 року.

¹⁵³ Там само, справа № 521/54/15-к, [ухвала](#) від 20 березня 2015 року.

¹⁵⁴ Там само, справа № 521/4695/15-к, [ухвала](#) від 27 квітня 2015 року.

копій обвинувального акту та копій матеріалів обвинуваченням, а також що в реєстрі матеріалів досудового розслідування не зазначені усі процесуальні дії та в повному обсязі не відображені усі процесуальні рішення, прийняті в ході досудового розслідування, й відсутні відомості про відповідні повідомлення потерпілих та їхніх представників.

150. 14 травня 2015 року за апеляційною скаргою прокурора Апеляційний суд Одеської області скасував рішення суду першої інстанції й повернув справу до суду для подальшого розгляду.¹⁵⁵ Апеляційний суд не знайшов жодних недоліків в обвинувальному акті та реєстрі матеріалів досудового розслідування.

151. Схоже, що розгляд справи по суті почався лише в кінці липня 2015 року, коли почалося зачитування обвинувального акту. До цього засідання неодноразово відкладалися через відсутність однієї зі сторін (частіше за все – одного з обвинувачених або їхніх захисників) або іншого учасника судового розгляду (наприклад, перекладача), або ж через подачу клопотань, у тому числі заяв стороною захисту про відвід суддів або прокурорів чи заяв суддів про самовідвід. Також повідомлялося, що судові засідання зривалися обвинуваченими, наприклад, шляхом висловлювання образ в сторону суддів, або присутніми прихильниками єдності.¹⁵⁶

152. Станом на кінець серпня 2015 року десять з підозрюваних утримувалися під вартою безперервно з моменту їхнього затримання 2 травня 2014 року. 27 серпня 2015 року, за повідомленням місцевої преси,¹⁵⁷ запобіжний захід стосовно трьох підозрюваних було змінено з утримання під вартою на домашній арешт.

153. У цій справі жодного рішення по суті ще не було винесено.

154. *Справу стосовно пана Посміченка*, якого було затримано у торговому центрі «Афіна» та який обвинувачується в активній участі в масових заворушеннях, що призвели до тяжких наслідків, було передано на розгляд до суду 30 січня 2015 року.

155. *Справу стосовно пана Ходіяка*, прихильника єдності, було передано до Приморського районного суду міста Одеси 22 квітня 2015 року. В обвинувальному акті містяться такі звинувачення: вбивство (пп. 5 та 7 ч. 2 ст. 115 КК), замах на вбивство (ч. 2 ст. 15 та пп. 1, 5 та 7 ч. 2. ст. 115 КК), посягання на життя співробітника правоохоронного органу (ст. 348 КК), а також масові заворушення (ч. 2 ст. 294 КК). За інформацією ГПУ, встановлено, що під час масових заворушень пан Ходіяк, озброївшись мисливською рушницею, спорядженою набоями з картечкою, здійснив декілька прицільних пострілів у напрямку групи людей, яка скоїла напад на прихильників єдності. Він обвинувачується у вбивстві однієї людини й важкому пораненні співробітника міліції.

156. Після того, як справу було передано до суду, за повідомленням місцевої преси, низка суддів Приморського районного суду міста Одеси заявили про самовідвід;¹⁵⁸ судді також подавали клопотання до суду вищої інстанції про передачу справи до іншого суду.¹⁵⁹ Після відведення ще двох суддів, на початку серпня 2015 року справа стосовно пана Ходіяка була передана до Малиновського районного суду міста Одеси.

¹⁵⁵ Там само, справа № 521/4695/15-к, [ухвала](#) від 14 травня 2015 року.

¹⁵⁶ «Група 2 травня», усні подання, липень 2015 року.

¹⁵⁷ Див. посилання 142 вище.

¹⁵⁸ Див., наприклад, *Думская*, новини від [2 липня](#) та [14 липня](#) 2015 року.

¹⁵⁹ Там само, новина від [26 червня 2015 року](#).

У місцевій пресі стверджувалося, що судді Приморського районного суду були вимушені заявляти самовідвід, перебуваючи під тиском члена Радикальної партії.¹⁶⁰

157. Після затримання пана Ходіяка за місцем проживання 18 травня 2014 року слідчі органи звернулися до суду з проханням застосувати до нього запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Проте рішенням Печерського районного суду міста Києва його було поміщено під домашній арешт. Прокуратура оскаржила це рішення, але безрезультатно. Термін його перебування під домашнім арештом наразі сплив, і відповідно, щодо пана Ходіяка не застосовано жодного запобіжного заходу. Він продовжує відвідувати судові засідання у його справі.

158. Потерпілі заявили МДГ, що мали місце випадки цькування і залякування активістами руху за єдність та прихильниками пана Ходіяка потерпілих і свідків, які відвідують судові засідання у його справі. В таких випадках, як стверджувалося, співробітники міліції бездіяли. У результаті, як стверджувалося, потерпілі відмовляються відвідувати подальші засідання, якщо не будуть вжиті заходи для забезпечення їхньої безпеки. Слідчі органи у спілкуванні з МДГ заперечили факт отримання будь-якої інформації, яка стосується відмови потерпілих і свідків відвідувати засідання.

159. Схоже на те, що з кінця квітня 2015 року, коли справу було направлено до суду, її розгляд по суті ще не розпочався.

160. *Три окремі справи* щодо трьох підозрюваних, звинувачених в активній участі в масових заворушеннях, які призвели до тяжких наслідків, що супроводжувалися насильством над особами, опором представникам влади та/або незаконним володінням вогнепальною зброєю були передані до Приморського районного суду міста Одеси після того, як обвинувальні акти у двох з цих справ були затверджені 25 червня 2015 року, а в третій справі – 21 серпня 2015 року.

161. *Справа щодо пана Астахова* (провадження № 263) стосується активіста «АнтиМайдану», який підозрюється у активній участі в масових заворушеннях, та скоєнні інших злочинів, не пов'язаних з подіями 2 травня, в тому числі трьох вбивств. За інформацією слідчих органів, наразі складається обвинувальний акт і найближчим часом його буде направлено до суду.

(iii) Справи, у яких тривають розслідування

162. *Справа № 2190* стосується десяти осіб, які підозрюються в участі в масових заворушеннях, і які зникли й наразі перебувають у розшуку (наприклад, пан Бudyко¹⁶¹, якому 12 травня 2014 року було повідомлено про підозру). Слідчі МВС повідомили МДГ про те, що затримати пана Бudyка мала одеська міліція і що провина за те, що йому вдалося втекти, лежить на місцевих правоохоронних органах, які на ранньому етапі відповідали за розслідування справи. На момент, коли розслідуванням справи почало займатися ГСУ МВС, пан Бudyко вже зник.

163. У *справі № 453*, пан Артем Давидченко, один з лідерів «АнтиМайдану», підозрюється в організації масових заворушень. 17 листопада 2014 року справу було зупинено через те, що підозрюваний зник. За інформацією, яку слідчі органи надали МДГ, пан Давидченко зник одразу після подій 2 травня й ніколи не затримувався

¹⁶⁰ Там само, новина від [13 серпня 2015 року](#). Члени Радикальної партії також внесли законопроект, який пропонує застосувати амністію до, серед інших, пана Ходіяка та пана Гончаревського, двох прихильників єдності, які брали участь у подіях 2 травня. Деталі викладені в параграфі 39 вище.

¹⁶¹ Див. параграф 20 вище.

правоохоронними органами в зв'язку з цими подіями.¹⁶² Повідомлення про підозру на його ім'я було оформлено 30 травня 2014 року, а 6 червня 2014 року його було оголошено в розшук.

164. Щодо *пожежі в Будинку профспілок*, то жодній особі не було повідомлено про підозру в підпалі, у тому числі в киданні «коктейлів Молотова» в бік будівлі або всередині неї. Хоча обличчя деяких осіб, які готували й кидали «коктейлі Молотова», видно на відео, слідчі органи заявляють, що не можуть встановити їхню особу.

2. *Справа стосовно дій працівників ДСНС*

165. Справа стосовно дій працівників ДСНС розслідується Головним слідчим управлінням МВС. Одразу після подій 2 травня ДСНС ініціювало службове розслідування щодо дій своїх працівників.¹⁶³ Кримінальну справу було відкрито лише в жовтні 2014 року.¹⁶⁴

166. ДСНС є одним з центральних державних органів виконавчої влади, основне завдання якого полягає в забезпеченні цивільного захисту та захисту населення й території держави під час надзвичайних ситуацій, а також запобіганні таких ситуацій. Також, саме ДСНС має забезпечити ліквідацію надзвичайних ситуацій та проводити рятувальні операції й заходи з гасіння пожеж. На чолі Служби стоїть Голова. Однак, з квітня 2014 року діяльність Служби спрямовується і координується Кабінетом Міністрів через Міністра внутрішніх справ.¹⁶⁵ Міністр внутрішніх справ також відповідає за подання пропозицій Прем'єр-міністру щодо призначення та звільнення Голови ДСНС. Після подання Міністра внутрішніх справ Прем'єр-міністр, у свою чергу, подає пропозицію Кабінету Міністрів, який і приймає рішення.¹⁶⁶ Міністр внутрішніх справ може також представляти ДСНС на засіданнях Уряду. ДСНС фінансово підзвітна МВС та фінансується з державного бюджету завдяки коштам, які виділяються на МВС.¹⁶⁷

167. ГПУ надала МДГ інформацію, що ДСНС є органом у структурі МВС, який є окремою державною службою, на який, тим не менш, Міністр внутрішніх справ має певний вплив. МВС надало інформацію, що діяльність ДСНС координується Міністром внутрішніх справ, але вона є окремим органом.

(а) *Службове розслідування ДСНС*

168. Подальший виклад службового розслідування, яке проводилося ДСНС, ґрунтується на тексті акту службового розслідування, який МВС надало МДГ.

169. Службове розслідування проводили службові особи ДСНС, а його висновки від 3 червня 2014 року було затверджено колишнім Головою ДСНС, паном Бочковським.

¹⁶² Письмові подання, вересень 2015 року. Див., однак, повідомлення МВС від 8 травня 2014 року, стислий виклад якого наведено в Додатку VI, параграф 25.

¹⁶³ Див. параграфи 168-177 нижче.

¹⁶⁴ Див. параграф 178 нижче.

¹⁶⁵ Сайт Верховної Ради, постанови Кабінету Міністрів № [120](#) від 25 квітня 2014 року та № [442](#) від 10 вересня 2014 року.

¹⁶⁶ Протягом певного періоду в березні-травні 2015 року ДСНС очолював радник Міністра внутрішніх справ. Так, 25 березня 2015 року Кабінет Міністрів призначив пана Зоряна Шкіряка, який був радником Міністра внутрішніх справ з 2014 року, тимчасовим виконувачем обов'язків Голови ДСНС. З 14 травня 2015 року ДСНС очолює пан Чечоткін, який до цього обіймав посаду в ДСНС.

¹⁶⁷ Письмові подання ДСНС, серпень 2015 року.

У ході розслідування було встановлено, що о 16.30 2 травня 2014 року пожежна машина, яка поверталася до пункту постійної дислокації, була захоплена невідомими особами й пошкоджена внаслідок використання її для тарану барикад. Цю машину було визволено начальником ГУ ДСНС в Одеській області, паном Боделаном; його першим заступником, паном Великим; заступником з реагування на надзвичайні ситуації, паном Губаєм; та начальником Одеського міського управління, паном Шушулковим. Після цього пан Губай наказав, щоб пожежні машини виїжджали тільки за його наказом або за наказом пана Боделана чи пана Великого. За поясненнями пана Боделана, він наказав пану Губаю видати такий наказ з метою недопущення загрози життю рятувальників та можливого захоплення пожежної техніки у зв'язку з заворушеннями.

170. Перше повідомлення про займання наметів на Куликовому полі, було зафіксовано о 19.31. О 19.32 пан Боделан повідомив оперативно-координаційний центр, що він перебуває на Куликовому полі, де продовжуються зіткнення, і заборонив виїзд пожежних машин до його наказу. О 19.45 оперативно-координаційний центр отримав повідомлення про пожежу в Будинку профспілок. Перший наказ пана Боделана щодо спрямування пожежної машини до місця подій було отримано о 19.55. Пожежна команда прибула на Куликове поле о 20.09. Згідно зі свідченнями старшого пожежної команди, їхня робота ускладнювалась перешкоджанням та погрозами від агресивно налаштованих активістів. Ще одна команда прибула о 20.16.

171. За результатами службового розслідування пан Боделан, як старша посадова особа, відповідав за координацію й організацію гасіння пожежі. У ході розслідування було встановлено, що він не призначив відповідального за дотримання заходів безпеки праці на місці.

172. О 20.50 пан Губай повідомив, що пожежу було ліквідовано. Дії пожежників були ускладнені діями третіх сторін, які постійно кидали пляшки з запальною сумішшю в будівлю та перешкоджали їхнім діям іншим чином. У результаті рятувальних робіт від пожежі було врятовано 120 осіб, а ще 210 осіб було евакуйовано з Будинку профспілок. Евакуація затримувалася через те, що люди боялися виходити з Будинку профспілок через присутність агресивно налаштованих активістів.

173. У висновках службового розслідування зазначено, що необхідні сили та засоби повинні були бути направлені на Куликове поле ще о 19.31, одразу після отримання повідомлення про займання наметів, а також о 19.45, коли були отримані перші повідомлення щодо пожежі в Будинку профспілок. Під час розслідування було встановлено, що документація, яка стосується оперативної роботи та кадрового управління, не відповідала вимогам. Крім того, було виявлено певні порушення під час рятувальних робіт. Актом службового розслідування було запропоновано, зокрема, заслухати пана Боделана на засіданні Вищої атестаційної комісії ДСНС. Затверджуючи акт службового розслідування, Голова ДСНС розпорядився підготувати наказ про винесення догани пану Боделану.

174. За результатами службового розслідування згідно з рішенням від 11 червня 2014 року пану Боделану було винесено догану. Він оскаржив цей наказ в суді, і 28 липня 2014 року суд першої інстанції задовольнив цю скаргу та скасував наказ.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Єдиний державний реєстр судових рішень, справа № 815/4043/14, [ухвала](#) Одеського окружного адміністративного суду від 28 липня 2014 року.

Рішення суду першої інстанції було згодом скасовано апеляційним судом¹⁶⁹ і наразі справа перебуває на розгляді суду касаційної інстанції.¹⁷⁰

175. 10 вересня 2014 року пана Боделана було звільнено з ДСНС у зв'язку з не продовженням контракту. Пан Василь Бирко, старший групи слідчих у справі щодо дій працівників ДСНС, повідомив МДГ, що пан Боделан залишив територію України в період між кінцем січня та початком лютого 2015 року, і з того часу місце його перебування невідоме.

176. МВС та ГПУ надали МДГ інформацію, що службове розслідування ДСНС проводилося формально й не було об'єктивним. Через це 21 квітня 2015 року ГСУ МВС звернулося до ДСНС з листом, у якому порушувалось питання щодо можливості призначення та проведення додаткового службового розслідування, і надало перелік питань, які необхідно було з'ясувати. Ці питання, серед іншого, були спрямовані на встановлення того, чи було докладено всіх необхідних й адекватних зусиль під час гасіння пожежі в Будинку профспілок і чи відповідали дії всіх працівників їхнім обов'язкам та вимогам закону. Проте ДСНС проігнорувала це звернення й обмежилася лише тим, що надіслала у відповідь лист, у якому було надано відповідь на поставлені запитання слідчого, з декількома документами в додатку.

177. Прокурор, який здійснює процесуальне керівництво у цій справі, повідомив МДГ, що ДСНС знехтувала проханням про проведення додаткового службового розслідування й що додаткове розслідування буде ініційовано під керівництвом ГПУ. Ані перше проведення розслідування, ані відповідь, яку було надано на прохання щодо проведення додаткового службового розслідування не відобразили обставини, які було з'ясовано під час слідства. На думку ГПУ, більш краща співпраця з боку ДСНС та бажання керівництва Служби з'ясувати без зволікань всі об'єктивні обставини подій сприяли б швидшому просуванню слідства.

(б) Досудове розслідування

178. Досудове розслідування щодо дій посадових осіб ДСНС було порушено 16 жовтня 2014 року за заявою голови НУО до військової прокуратури. Розслідування справи було спочатку передано до ГУ МВС в Одеській області. Але в грудні 2014 року ГПУ передало розслідування справи до ГСУ МВС, у зв'язку з неефективністю проведення досудового розслідування місцевими слідчими.

179. Слідчі МВС повідомили МДГ, що МВС має достатньо повноважень для того, щоб за власною ініціативою порушити розслідування щодо дій ДСНС, але цього не було зроблено. Вони пояснили, що ДСНС є державною службою, а справи проти державних органів зазвичай розслідуються іншими органами. Представники ГПУ пояснили МДГ, що прокуратура не порушувала кримінальне провадження щодо співробітників ДСНС після подій 2 травня через відсутність достатніх підстав.

180. Справа обмежується розслідуванням дій співробітників ДСНС за ч. 2 ст. 367 КК (службова недбалість) та ч. 3 ст. 135 КК (залишення без допомоги осіб, які перебувають у небезпечному стані). В рамках цієї справи не досліджуються причини пожежі, які є предметом розслідування щодо масових заворушень.¹⁷¹ Однак, висновки судово-медичних експертиз осіб, які загинули внаслідок пожежі, було додано до

¹⁶⁹ Там само, [постанова](#) Одеського апеляційного адміністративного суду від 22 жовтня 2014 року.

¹⁷⁰ Письмові подання ДСНС, серпень 2015 року.

¹⁷¹ Див. параграф 111 і далі.

справи, оскільки дії або бездіяльність співробітників ДСНС могли призвели до загибелі людей. У справі, яка стосується ДСНС, жодну особу не було визнано потерпілою.

181. Як було зазначено вище,¹⁷² 17 квітня 2015 року в цій справі було призначено міжвідомчу експертизу, результати якої мають бути отримані в другій половині серпня 2015 року; проте станом на кінець серпня експертизу ще не було завершено. Представники ГПУ та МВС стверджують, що ця судова експертиза необхідна для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями та бездіяльністю співробітників ДСНС і загибеллю людей у Будинку профспілок, а також для з'ясування обов'язків співробітників ДСНС, відповідно до законодавства. «Група 2 травня» також підтримала ідею призначення додаткової судової експертизи.

182. Жодній особі в цій справі не було повідомлено про підозру. Досудове розслідування триває.

3. Кадрове забезпечення

183. Як зрозуміла МДГ з подань ГПУ та МВС, детальний виклад яких наведено нижче, виключно над провадженнями щодо масових заворушень, пожежі в Будинку профспілок, а також дій співробітників ДСНС працюють три слідчих ГСУ МВС. Двоє з цих слідчих займаються проведенням розслідувань з 5 травня 2014 року, а один – з червня 2014 року. Їм також допомагають місцеві слідчі.

(а) Керівництво

184. З 5 травня 2014 року й до середини серпня 2015 року групу очолював заступник начальника відділу ГСУ МВС пан Микола Рудницький, який постійно перебував у місті Одеса. Однак, у середині серпня 2015 року його відкликали до Києва через службову необхідність. За інформацією ГПУ, пан Рудницький досі задіяний у розслідуванні проваджень щодо подій у місті Одеса. Після того, як пан Рудницький поїхав з Одеси, слідчу групу очолює пан Руслан Сушко, слідчий ГСУ МВС, який займається розслідуванням цих проваджень з червня 2014 року. Пан Бирко, слідчий ГСУ, очолює слідство щодо дій співробітників ДСНС; він займається лише цим провадженням й перебуває в місті Одеса.

(б) Слідча група та процесуальні керівники

185. На початку роботи МДГ, ГПУ та МВС заявили, що слідча група, яка займається розслідуванням проваджень щодо масових заворушень, пожежі в Будинку профспілок та дій співробітників ДСНС, складалася з восьми слідчих ГСУ МВС. Крім них до складу слідчої групи включено слідчих з слідчих відділів ГУ МВС в Одеській області й Одеського міського управління, а також з слідчих відділів чотирьох районних відділів Одеського міського управління.¹⁷³

186. У липні МВС та ГПУ заявили, що на початковому етапі слідча група складалася з дев'яти слідчих ГСУ, кількість яких згодом було зменшено до трьох слідчих. Зазначені три слідчі (пани Рудницький, Бирко та Сушко) з самого початку працювали в групі й займалися виключно провадженнями щодо подій у місті Одеса. Це підтвердили й самі слідчі під час зустрічі з МДГ, яка відбулася в липні. Інші слідчі

¹⁷² Див. параграфи 124-125 вище.

¹⁷³ А саме: Приморського, Суворовського, Київського та Малиновського районних відділів Одеського міського управління ГУ МВС в Одеській області.

залучалися до розслідування в різні періоди часу: двоє – в період з травня по вересень 2014 року, один – з червня 2014 року по березень 2015 року, двоє – з травня 2014 року по березень-квітень 2015 року й ще один – з вересня 2014 року по червень 2015 року. Їм допомагали вісім місцевих слідчих.

187. Керівник слідчої групи повідомив, що кожному зі слідчих ГСУ допомагає троє місцевих слідчих. Інших слідчих зняли з розслідування й перевели працювати у східні або інші регіони країни. Слідчі МВС пояснили МДГ, що обмежена кількість слідчих пояснюється важкою ситуацією в країні й підвищенням рівня злочинності. Крім того, в Україні бракує фахівців, які б мали досвід розслідування таких справ, оскільки трагедії на зразок тієї, що сталася в Одесі, ніколи не траплялися в Україні. Слідчі ГСУ, які проводять розслідування подій у місті Одеса, до цього працювали у відділах, які займалися розслідуванням вбивств.

188. Процесуальне керівництво у справі здійснює Головне управління нагляду в кримінальному провадженні ГПУ. Крім того, до групи прокурорів входять також прокурори з прокуратур Вінницької та Одеської областей, а також прокурори прокуратур Приморського, Суворовського, Київського та Малиновського районів міста Одеса. Група прокурорів, яку очолює пан Грицюк, і яка здійснює процесуальне керівництво у провадженні № 3700, налічує 23 прокурора. Сім прокурорів ГПУ на чолі з паном Козюбою здійснюють процесуальне керівництво у провадженні № 154, двоє чи троє з яких на постійній основі, а решта – за необхідністю.

Представники ГПУ пояснили на зустрічі з МДГ, що насправді провадженням № 3700 займаються два прокурора, а провадженням № 154 – один.

АНАЛІЗ

I. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИМОГИ

189. Стаття 2 Європейської Конвенції з прав людини («ЄКПЛ») захищає право на життя, а стаття 3 гарантує захист від катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У відповідності зі своїм Мандатом МДГ мала оцінити, наскільки розслідування справ, що стосувались подій в Одесі 2 травня, в цілому відповідало процесуальним вимогам статей 2 та 3 ЄКПЛ. Завдання МДГ не полягало в тому, щоб визначити, наскільки розслідування окремої справи відповідало вимогам статей 2 та 3 ЄКПЛ. Тому, в межах процесуального обов'язку за статтею 3 ЄКПЛ, МДГ зробила припущення, що хоча б деякі особи з тих, які були ушкоджені під час масових заворушень, зазнали ушкоджень достатньої серйозності щоб підпадати під дію статті 3, і, таким чином, не встановлювати тих осіб, чий випадки дійсно підпадати під дію цього положення. Більше того, оскільки принципи, що випливають з статей 2 та 3 ЄКПЛ багато в чому співпадають, МДГ оцінювала наскільки відповідні розслідування відповідають вимогам обох статей. Ці принципи є дуже добре визначеними.¹⁷⁴

190. Під час тлумачення статей 2 та 3, ЄСПЛ керується принципом, відповідно до якого об'єкт і мета ЄКПЛ, як інструменту захисту людини, вимагають, щоб положення ЄКПЛ тлумачилися та застосовувалися так, щоб гарантії, передбачені ЄКПЛ, були практичними й ефективними. Стаття 3, як і стаття 2, повинна розглядатися як одна з найбільш фундаментальних положень ЄКПЛ, яке закріплює основні цінності демократичних суспільств, які входять до Ради Європи.

191. Обов'язок за статтею 1 ЄКПЛ гарантувати кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в ЄКПЛ, разом зі статтею 2, зобов'язують державу гарантувати право на життя шляхом запровадження ефективних кримінально-правових положень, що стримують від вчинення злочинів проти особи, підкріплених системою правоохоронних та судових органів, яка попереджує, припиняє та карає за порушення цих положень.

192. Позитивне зобов'язання держав відповідно до статті 3 вимагає від них вжиття заходів, спрямованих на забезпечення того, щоб особи, які перебувають під їхньою юрисдикцією, не були піддані катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню, у тому числі поводженню з боку приватних

¹⁷⁴ Вони узагальнені, наприклад, в *Начова та інші проти Болгарії* (*Nachova and Others v. Bulgaria*) [Велика палата], заяви №№ [43577/98](#) та [43579/98](#), §§ 110-113, ECHR 2005-VII; *Аль-Скейні та інші проти Великобританії* (*Al-Skeini and Others v. the United Kingdom*) [Велика палата], заява № [55721/07](#), §§ 162-167, ECHR 2011; *Асоціація «21 грудня 1989 року» та інші проти Румунії* (*Association "21 December 1989" and Others v. Romania*), заяви №№ [33810/07](#) та [18817/08](#), §§ 133-135, рішення від 24 травня 2011 року; *Джіуліані та Гаджіо проти Італії* (*Giuliani and Gaggio v. Italy*) [Велика палата], заява № [23458/02](#), §§ 298-306, ECHR 2011; *Ель Масрі проти Колишньої югославської республіки Македонія* (*El Masri v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*) [Велика палата], заява № [39630/09](#), §§ 182-185, ECHR 2012. Стосовно справ щодо України див., серед іншого, *Давидов та інші проти України* (*Davydov and Others v. Ukraine*), заяви №№ [17674/02](#) та [39081/02](#), рішення від 1 липня 2010 року; *Нечипорук та Йонкало проти України* (*Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*), заява № [42310/04](#), рішення від 21 квітня 2011 року; *Алексахін проти України* (*Aleksakhin v. Ukraine*), заява № [31939/06](#), рішення від 19 липня 2012 року; та *Савіцький проти України* (*Savitskyu v. Ukraine*), заява № [38773/05](#), рішення від 26 липня 2012 року.

осіб.¹⁷⁵ Згідно з усталеною практикою ЄСПЛ,¹⁷⁶ це позитивне зобов'язання вимагає, що у випадку, коли є підстави вважати, що особа отримала небезпечні для життя ушкодження, або стала об'єктом неналежного поводження, в тій чи іншій формі повинно бути проведено ефективне офіційне розслідування. Хоча зміст позитивного зобов'язання держави може різнитися залежно від того чи було неналежне поводження, яке суперечить статтям 2 та 3, скоєно, безпосередньо чи опосередковано, представниками держави чи приватними особами, вимоги до офіційного розслідування по суті є однаковими.¹⁷⁷

193. Органи влади повинні діяти самостійно, як тільки вони дізналися про проблему. У випадку загибелі або ушкодження, яке за своїм ступенем тяжкості підпадає під дію статті 3, органи влади не мають права чекати від потерпілих або їхніх родичів проявлення ініціативи, як то у вигляді подання формальної скарги або клопотання про вжиття певної слідчої дії чи проведення розслідування в певному напрямку. Розслідування повинно проводитися навіть за відсутності скарги як такої, у випадку, якщо є досить чіткі ознаки того, що певні дії могли порушити права, забезпечені ЄКПЛ.¹⁷⁸

194. ЄСПЛ вже визнавав, що обов'язок проводити розслідування існує навіть в умовах небезпеки, в тому числі в умовах військового конфлікту.¹⁷⁹ Навіть коли події, що призвели до необхідності розслідування, відбуваються в атмосфері повсюдного насильства і слідчі стикаються з перешкодами та труднощами, що змушують їх вдаватися до менш ефективних методів розслідування чи спричиняють затримки в розслідуванні, статті 2 та 3 ЄКПЛ вимагають вжиття всіх необхідних заходів для забезпечення проведення ефективного та незалежного розслідування.¹⁸⁰

195. Головною метою такого розслідування є ефективне застосування національних законів, що забезпечують право на життя та забороняють катування, нелюдське та таке, що принижує людську гідність, поводження та покарання. Загалом, адекватна відповідь влади при розслідуванні звинувачень в серйозних порушеннях прав людини є визначальною для підтримки віри суспільства в верховенство права та для попередження будь-яких проявів безкарності, співучасті чи потурання незаконним діям. Таким чином, для того, щоб зберегти довіру громадськості до системи кримінального правосуддя, правоохоронні органи повинні забезпечити ефективні

¹⁷⁵ Див., наприклад, *М.С. проти Болгарії* (*M.C. v. Bulgaria*), заява № [39272/98](#), § 151, ECHR 2003-XII.

¹⁷⁶ *Ассенов та інші проти Болгарії* (*Assenov and others v. Bulgaria*), заява № [24760/94](#), § 102, рішення від 28 жовтня 1998 року; *Менсон та інші проти Сполученого Королівства* (*Menson and Others v. the United Kingdom*) (ухвала щодо прийнятності), заява № [47916/99](#), ECHR 2003-V; *Члени Глданської спільноти Свідків Ієгови та інші проти Грузії* (*Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others v. Georgia*), заява № [71156/01](#), §§ 96-97, рішення від 3 травня 2007 року; *Ангелова та Ілієв проти Болгарії* (*Angelova and Iliev v. Bulgaria*), заява № [55523/00](#), § 94, рішення від 26 липня 2007 року; *Муравська проти України* (*Muravskaya v. Ukraine*), заява № [249/03](#), § 41, рішення від 13 листопада 2008 року; *Деніс Васильєв проти Росії* (*Denis Vasilyev v. Russia*), заява № [32704/04](#), §§ 97-100, рішення від 17 грудня 2009 року; *Міланович проти Сербії* (*Milanovic v. Serbia*), заява № [44614/07](#), § 85, рішення від 14 грудня 2010 року; *Федорченко та Лозенко проти України* (*Fedorchenko and Lozenko v. Ukraine*), заява № [387/03](#), § 41, рішення від 20 вересня 2012 року; *Данілов проти України*, заява № [2585/06](#), § 69, рішення від 13 березня 2014 року; *Амадаєв проти Росії* (*Amadayev v. Russia*), заява № [18114/06](#), §§ 68-70, рішення від 3 липня 2014 року.

¹⁷⁷ Див., наприклад, *Деніс Васильєв проти Росії* (*Denis Vasilyev v. Russia*), цитоване вище, § 100.

¹⁷⁸ Див., наприклад, *Бегелурі та інші проти Грузії* (*Begheluri and Others v. Georgia*), заява № [28490/02](#), § 99, рішення від 7 жовтня 2014 року.

¹⁷⁹ Див., наприклад, *Аль-Скеїні та інші проти Великої Британії* (*Al-Skeini and Others v. the United Kingdom*), цитоване вище, § 164 (з подальшими посиланнями).

¹⁸⁰ Там само.

слідчі дії у відповідь на незаконні вбивства чи неналежне поводження, в тому числі щодо представників держави, які виявилися неспроможними виконати свій обов'язок з захисту життя й забезпечення захисту від неналежного поводження.

196. З моменту початку розслідування воно повинно відповідати низці вимог. Розслідування має бути **незалежним**, воно також має бути **ефективним**. Це включає вимогу **своєчасності та відсутності зволікань**. **Потерпілі чи родичі повинні бути достатньою мірою залучені до процесу та громадськість повинна бути достатньо поінформована** про розслідування та його результати. Нижче наводиться аналіз МДГ кожного з цих елементів.

II. ПОПЕРЕДНІ ЗАУВАЖЕННЯ: ПЕРЕПОНИ

197. Перш ніж перейти до оцінки того, чи дотрималася влада вимог статей 2 та 3 ЄКПЛ, МДГ вважає за необхідне зазначити деякі з проблем, з якими стикалося розслідування, оскільки воно повинно оцінюватися «з огляду на практичні реалії слідчої роботи»¹⁸¹.

198. Як зазначається вище,¹⁸² загальна ситуація в Україні та, зокрема, в Одесі була й залишається далекою від стабільної. Станом на 2 травня 2014 року правоохоронні органи вже проводили низку комплексних розслідувань, в тому числі щодо жорстоких подій на Майдані, зловживання владою й економічних злочинів, начебто вчинених високопосадовцями попереднього режиму, та терористичної діяльності на сході країни. Всі ці розслідування спричинили відтік і без того обмежених ресурсів правоохоронних органів, як щодо попередження та і щодо розслідування злочинів.¹⁸³

199. Враховуючи кількість осіб, які брали участь у зіткненнях, а також кількість загиблих і поранених, події 2 травня 2014 року в Одесі мали безпрецедентний характер. У своїх поданнях до МДГ правоохоронні органи визнали, що в них не було спеціалістів, які мали досвід роботи з заворушеннями і насильством такого великого масштабу, і тому вони включили до слідчої групи слідчих, які зазвичай мали справу з такими злочинами як вбивство.¹⁸⁴ Територія охоплена масовими заворушеннями становила ще одну значну проблему: декілька оживлених вулиць і будівель, включно з торговим центром, перетворилися на поле бою. У результаті, для того, щоб розслідувати злочини, які були вчинені на цій території, слідчі органи були змушені обмежити доступ до неї і обшукати її настільки швидко й ретельно, наскільки це було можливо, але при цьому не створювати умови, за яких життя в місті зупинилося б.

200. Незважаючи на те, що в розпорядженні слідчих перебуває велика кількість відеоматеріалу, більшість активних учасників масових заворушень ховали свої обличчя під масками, шарфами або балаклавами, через що процес встановлення їхньої особи став проблематичним.¹⁸⁵ Багато учасників масових заворушень не зверталися по медичну допомогу, побоюючись переслідувань, а якщо й звертались, то під вигаданими іменами.¹⁸⁶ Серед тих осіб, які були визнані в якості свідків, було

¹⁸¹ Див., наприклад, *Джуліані та Гаджіо проти Італії* (*Giuliani and Gaggio v. Italy*), цитоване вище, § 302.

¹⁸² Див. вище параграф 1 і далі.

¹⁸³ Див., наприклад, параграф 187 вище, у якому наводяться слова керівника слідчої групи про те, що слідчих зняли з розслідування й перевели працювати у східні або інші регіони країни.

¹⁸⁴ Там само.

¹⁸⁵ Див., наприклад, відповідну заяву, стислий виклад якої наведено в Додатку VI, параграф 42.

¹⁸⁶ Див. параграфи 33 та 114 вище.

небажання співпрацювати зі слідчими органами та надавати докази,¹⁸⁷ враховуючи значні політичні розбіжності й відсутність довіри, які досі мають негативний вплив на суспільство. Ці фактори, безсумнівно, створили додаткове навантаження на слідчі органи під час їхніх спроб розплутати й без того складну справу.

201. Як і під час нагляду за розслідуванням подій на Майдані,¹⁸⁸ МДГ зазначає, що протягом останніх декількох років відбулося значне скорочення кількості слідчих кадрів ГПУ відповідно до рекомендацій Ради Європи та інших міжнародних органів стосовно зменшення ролі прокуратури у досудовому розслідуванні. В ході цього процесу у 2012 році була прийнята нова редакція КПК, яка передбачає, що розслідування злочинів, скоєних посадовими і службовими особами правоохоронних органів, має здійснюватися Державним бюро розслідувань. Однак цей орган ще не створено. Оскільки одне з трьох проваджень, пов'язаних із подіями в Одесі, стосується злочинів, які, як вважається, були скоєні посадовими і службовими особами правоохоронних органів, прокуратура стала основним слідчим органом, який розслідує ці злочини, у той час як її слідчі можливості були значною мірою зменшені.

202. Тим не менш, хоча й потрібно враховувати ті серйозні проблеми, які постали перед особами, відповідальними за розслідування подій 2 травня 2014 року в Одесі, та їхній вплив на хід розслідування, МДГ вважає за необхідне підкреслити, що ці проблеми не можуть виправдати всі ті недоліки, які не були їхнім неминучим наслідком.¹⁸⁹ Без сумніву обов'язок влади був і надалі полягає у тому, щоб вживати всіх необхідних заходів для забезпечення відповідності розслідувань вимогам статей 2 і 3 ЄКПЛ.

Висновки

203. Перепони, з якими зіштовхнулися особи, відповідальні за розслідування подій 2 травня 2014 року в Одесі, є серйозними, а їхній вплив на хід розслідування не можна недооцінювати. Однак ці проблеми не можуть виправдати всі ті недоліки, які не були їхнім неминучим наслідком. Безумовно, органи влади мали й мають зобов'язання вжити всі необхідні заходи для забезпечення відповідності розслідувань вимогам статей 2 і 3 ЄКПЛ.

III. ВІДПОВІДНІСТЬ СТАТТЯМ 2 ТА 3 ЄКПЛ

A. Незалежність

204. У відповідності до ЄКПЛ, для того, щоб розслідування злочинів було ефективним згідно з вимогами статей 2 і 3, має бути забезпечено, що особи, які відповідають за розслідування і здійснюють його, були неупередженими та незалежними від осіб, які причетні до подій, що розслідуються, як за законом, так і на

¹⁸⁷ Див., наприклад, відповідну заяву, стислий виклад якої наведено в Додатку VI, параграф 33.

¹⁸⁸ Див. Звіт МДГ щодо розслідувань подій на Майдані, § 405.

¹⁸⁹ Наприклад, *Аль-Скейні та інші проти Сполученого Королівства (Al-Skeini and Others v. the United Kingdom)*, цитоване вище, § 164; *Мокану та інші проти Румунії (Mocanu and Others v. Romania)* [Велика палата], заяви №№ [10865/09](#), [45886/07](#) and [32431/08](#), § 319, ECHR 2014 (витяги); а також *Джалуд проти Нідерландів (Jaloud v. Netherlands)* [Велика палата], заява № [47708/08](#), § 186, ECHR 2014.

практиці.¹⁹⁰ Це означає не лише відсутність ієрархічного та інституційного зв'язку, але також незалежність на практиці. Нагляд за проведенням слідчих дій, який здійснюється іншим органом, не може бути достатньою гарантією у тих випадках, коли саме розслідування фактично здійснюється органами, пов'язаними з особами, що перебувають під слідством.¹⁹¹

205. Під час оцінки того, чи були розслідування, які є предметом нагляду, незалежними, МДГ зазначає, що з самого початку були заяви, підкріплені відеоматеріалами,¹⁹² щодо змови між деякими співробітниками міліції, які були залучені задля захисту громадського порядку 2 травня 2014 року, та учасниками масових заворушень. ГПУ стверджує, що вірогідність змови між співробітниками правоохоронних органів і учасниками масових заворушень вивчається в межах розслідування щодо дій співробітників міліції, яке ведеться силами ГСУ ГПУ. Однак, розслідування щодо дій учасників масових заворушень, у тому числі ймовірно тих, хто підозрюється у змові зі співробітниками міліції, розслідується МВС. У своїх поданнях до МДГ слідчі органи зазначали, що співробітники міліції, які перебувають під слідством, і слідчі ГСУ, які займаються розслідуванням справи, належать до різних підрозділів МВС. Проте МДГ зазначає, що, зважаючи на докази, які вказують на співучасть співробітників міліції в цих подіях, стандарти ЄКПЛ та наведена вище практика ЄСПЛ вимагають, щоб масові заворушення загалом, як в частині дій співробітників міліції так і учасників цих заворушень, повинні розслідуватися органом, який є повністю незалежним від усіх осіб, що перебувають під слідством. МДГ не вважає, що ГСУ МВС відповідає цьому критерію.

206. З тих же причин рішення про передачу до МВС для подальшого розслідування дій співробітників ДСНС порушує серйозне питання відсутності інституційної та практичної незалежності. 3 квітня 2014 року Кабінет Міністрів координує і спрямовує діяльність ДСНС через Міністра внутрішніх справ, який також бере участь у процесі призначення та звільнення голови ДСНС, а також може представляти ДСНС в Уряді.¹⁹³ ДСНС фінансово підзвітна МВС та фінансується з державного бюджету за рахунок коштів, які виділяються на МВС. МДГ зазначає, таким чином, що існує ієрархічний зв'язок між Міністром внутрішніх справ і ДСНС. Крім того, за словами слідчих МВС, через статус ДСНС як державного органу, МВС не порушило б кримінальної справи щодо посадових осіб ДСНС за власною ініціативою.¹⁹⁴

207. Згідно з положеннями КПК щодо підслідності, Державне бюро розслідувань, а до моменту його створення – прокуратура, є органом, до компетенції якого входить розслідування злочинів, скоєних суддями, співробітниками правоохоронних органів,

¹⁹⁰ Див., наприклад, *Гюлеч проти Туреччини* (*Güleç v. Turkey*) від 27 липня 1998 року, §§ 81-82, *Доповіді* 1998-IV; *Ергі проти Туреччини* (*Ergi v. Turkey*) від 28 липня 1998 року, §§ 83-84, *Доповіді* 1998-IV; *Огур проти Туреччини* (*Öğür v. Turkey*) [Велика палата], заява № [21594/93](#), § 91, ECHR 1999-III; *Хью Джордан проти Сполученого Королівства* (*Hugh Jordan v. the United Kingdom*), заява № [24746/94](#), § 106, ECHR 2001-III; *Начова та інші проти Болгарії* (*Nachova and Others v. Bulgaria*), цитоване вище, § 112; *Міхеев проти Росії* (*Mikheyev v. Russia*), заява № [77617/01](#), §§ 110 та 115, рішення від 26 січня 2006 року; *Бойченко проти Молдови* (*Boicenco v. Moldova*), заява № [41088/05](#), § 121, рішення від 11 липня 2006 року; *Колєві проти Болгарії* (*Kolevi v. Bulgaria*), заява № [1108/02](#), § 193, рішення від 5 листопада 2009 року; *Савіцький проти України* (*Savitsky v. Ukraine*), цитоване вище, § 100 та *Кулик проти України* (*Kulik v. Ukraine*), заява № [10397/10](#), §§ 49 та 53, рішення від 19 березня 2015 року.

¹⁹¹ *Хью Джордан проти Сполученого Королівства* (*Hugh Jordan v. the United Kingdom*), цитоване вище, § 120 та *Рамсахай та інші проти Нідерландів* (*Ramsahai and Others v. the Netherlands*) [Велика палата], заява № [52391/99](#), § 337, ECHR 2007-II.

¹⁹² Див. параграф 20 вище. Також див. параграф 38 вище.

¹⁹³ Деталі щодо статусу ДСНС викладені в параграфах 166-167 вище.

¹⁹⁴ Див. параграф 179 вище.

службовими особами, які займають особливо відповідальне становище в державній службі, а також особи, посади яких віднесено до I-III категорій посад, відповідно до Закону «Про державну службу».¹⁹⁵ На думку МДГ, ці правила спрямовані, серед іншого, на зміцнення гарантій незалежності та повинні в рівній мірі застосовуватися до розслідування дій співробітників ДСНС та її вищих посадових осіб в ході подій 2 травня 2014 року.

208. У більш загальному сенсі МДГ наголошує, що у контексті, коли йдеться про довіру громадськості до системи кримінального судочинства, важливо забезпечити зовнішні атрибути як незалежності, так і неупередженості органів досудового розслідування.¹⁹⁶ У зв'язку з цим МДГ зазначає, що, хоча масові заворушення відбулися в ході конфлікту між двома групами активістів, що протистояли одна одній, через рік після подій усі, крім одного з 23 підозрюваних, чиї справи щодо масових заворушень були направлені до суду, належать до однієї з вказаних груп, а саме прихильників федералізації. Усі ці підозрювані в різні періоди перебували під вартою, а семеро з них знаходяться там і понині з моменту їхнього затримання в торговому центрі «Афіна». Натомість, лише троє прихильників єдності, іншої з двох конфліктуючих груп, були повідомлені про підозру.¹⁹⁷ Якщо не враховувати декілька днів, впродовж яких вони залишалися затриманими, до жодного з них не було застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою: усі вони були поміщені під домашній арешт або звільнені під особисте зобов'язання. Крім того, коли строки застосування цих запобіжних заходів спливали, до цих осіб не було обрано жодного іншого запобіжного заходу, хоча їм інкримінувалися, серед іншого, вбивство та замах на вбивство.¹⁹⁸ У зв'язку з цим МДГ вважає, що для збереження довіри всіх верств громадськості системі кримінального правосуддя, органам влади, в тому числі судовим, вкрай важливо показати, що під час проведення розслідування й судового розгляду вони діють неупереджено й без дискримінації.

209. МДГ вважає, що відсутність незалежності в розслідуванні подій 2 травня 2014 року ще раз підкреслює необхідність завершити без подальшого зволікання процес реформування системи досудового розслідування і створення незалежного органу, завданням якого буде розслідування серйозних порушень прав людини, скоєних співробітниками правоохоронних органів та інших державних посадовців. У цьому контексті МДГ вітає нещодавні законодавчі заходи, націлені на створення Державного бюро розслідувань,¹⁹⁹ а також підкреслює необхідність створення такого органу відповідно до практики ЄСПЛ, а також стандартів і рекомендацій Ради Європи.²⁰⁰

Висновки

210. З огляду на докази, які вказують на причетність співробітників міліції до масових заворушень 2 травня 2014 року в

¹⁹⁵ Детальний опис національного законодавства з питань досудового розслідування наведено в Додатку V.

¹⁹⁶ *Бажич проти Хорватії (Bajic v. Croatia)*, заява № [41108/10](#), § 102, рішення від 13 листопада 2012 року.

¹⁹⁷ Див. параграфи 136, 140 та 155 вище.

¹⁹⁸ Див. параграфи 134, 140-141 та 157 вище.

¹⁹⁹ Див. сайт Верховної ради, проект Закону «Про Державне бюро розслідувань» (№ [2114](#)), який наразі перебуває на розгляді парламенту.

²⁰⁰ Див. Звіт МДГ щодо розслідувань подій на Майдані, §§ 376-384. Див. також [коментарі](#) Генерального директорату РЄ з прав людини та верховенства права стосовно проекту Закону «Про Державне бюро розслідувань», 8 червня 2015 року.

Одесі, статті 2 і 3 вимагають, щоб розслідування масових заворушень в цілому здійснювалося органом, повністю незалежним від співробітників міліції. Так само, враховуючи структурні зв'язки між ДСНС та МВС, розслідування дій пожежної служби не можна вважати незалежним. Ці проблеми ще раз підкреслюють потребу в незалежному й ефективному механізмі розслідування серйозних порушень прав людини, скоєних співробітниками правоохоронних органів та іншими державними посадовцями.

211. МДГ також вважає, що для збереження довіри всіх верств громадськості системі кримінального правосуддя, органам влади, в тому числі судовим, вкрай важливо показати, що під час проведення розслідування й судового розгляду вони діють неупереджено й без дискримінації.

В. Ефективність розслідувань

212. Вимоги статей 2 та 3 полягають у тому, що розслідування повинно бути ефективним, тобто здатним встановити та, у випадку необхідності, покарати винних.²⁰¹ Це означає, зокрема, що органи влади повинні вжити всіх необхідних заходів для збереження доказів, які стосуються того чи іншого випадку. Хоча йдеться про обов'язок вжити певних заходів, а не обов'язок досягти певного результату, будь-який недолік розслідування, що підриває його здатність встановити обставини справи або винну особу, створюватиме небезпеку недотримання вимоги щодо ефективності.

213. Зокрема, висновки слідства мають базуватися на всебічному, об'єктивному та неупередженому аналізі усіх елементів, які можуть стосуватися справи. Неспроможність перевірити очевидну версію слідства підриває вирішальною мірою здатність слідства встановити обставини справи та особу винних. Тим не менш, характер і ступінь ретельності, які відповідають мінімальним вимогам ефективного розслідування, залежать від обставин конкретної справи. Вони мають бути оцінені на основі усіх фактів, що стосуються справи, та з урахуванням практичних реалій слідчої діяльності.²⁰²

1. Організація розслідування

214. Як зазначалося вище, розслідування подій в Одесі розподілено між ГПУ, яка розслідує дії співробітників міліції під час масових заворушень, та МВС, яке веде слідство у справі щодо дій цивільних осіб під час масових заворушень та пожежі в Будинку профспілок. У жовтні 2014 року, коли було відкрито справу щодо дій співробітників ДСНС, спочатку її розслідуванням займалися місцеві органи внутрішніх справ, проте згодом вона була передана до ГСУ МВС.

215. МДГ зазначає, що, незважаючи на розподіл на три окремі справи, усі три розслідування стосуються одних і тих самих подій, які призвели до одних і тих самих наслідків з тими ж самими потерпілими. На зустрічі з МДГ представники обох слідчих органів погодилися, що ці розслідування певною мірою співпадають, зокрема, в частині збирання доказів та опитування свідків; тим не менш, вони запевнили МДГ, що

²⁰¹ Див. «Процесуальні вимоги статей 2 та 3 ЄКПЛ» та практику Європейського суду викладені вище, в параграфах 189 і далі.

²⁰² Див., наприклад, *Джуліані та Гаджіо проти Італії* (*Giuliani and Gaggio v. Italy*), цитоване вище, § 302.

вони співпрацюють між собою на належному рівні й між ними постійно відбувається обмін матеріалами. Представники ГПУ пояснили, що розслідування розподілені у відповідності до положень КПК, та зазначили, що, якщо МВС буде проводити розслідування справи неефективно, згідно з положеннями КПК, ГПУ матиме право забрати розслідування в МВС, проте, наразі таких ознак не виявлено. На думку начальника Управління спеціальних розслідувань ГСУ ГПУ, було б краще, якби з самого початку всі провадження об'єднали в одне. Проте на цьому етапі розслідування, враховуючи велику кількість зібраного матеріалу, з яким нові слідчі повинні ознайомитися, передавати справи з МВС до ГПУ було б контрпродуктивно.

216. Навіть якщо не зважати на проблему відсутності незалежності, яка досліджена вище, МДГ вважає, що подібний розподіл негативно впливає на якість, ефективність і просування у розслідуваннях. Враховуючи, що дії співробітників міліції й учасників заворушень відбувалися в одних просторових та часових межах, а також враховуючи твердження про існування змови між ними, так само як і збіг в доказах, свідках та потерпілих, рішення про розподіл розслідувань тісно пов'язаних між собою справ між ГПУ та МВС (на відміну від одноосібного розслідування справ ГПУ) було, на думку МДГ, не найкращим використанням ресурсів.

217. МДГ також ставить під сумнів початкове рішення доручити розслідування дій співробітників ДСНС місцевим органам внутрішніх справ. Це розслідування розпочалося лише в жовтні 2014 року, майже через півроку після подій; два місяці потому виявилось, що ГУ МВС в Одеській області начебто не просунулося в розслідуванні справи ані на крок, у зв'язку з чим матеріали цієї справи були передані до ГСУ МВС. У зв'язку з цим МДГ зазначає, що відсутність ефективності на початкових стадіях розслідування не тільки неминуче позначається на кількості та якості доказів, які можна зібрати, але й може призвести до зникнення потенційних підозрюваних.

Висновки

218. МДГ вважає, що розподіл розслідувань між ГПУ та МВС є малопродуктивним і шкодить ефективності цих розслідувань, враховуючи, що всі вони стосуються тісно пов'язаних між собою подій і певною мірою співпадають в частині доказів, свідків і потерпілих. Також МДГ вважає, що на якість, просування та ефективність розслідування дій співробітників ДСНС негативно вплинуло рішення доручити проведення цього розслідування місцевим органам внутрішніх справ, які залишалися бездіяльними на ранніх вирішальних стадіях розслідування.

2. Кадрове забезпечення і ресурси

219. Опис кількості співробітників ГПУ та МВС, залучених до розслідувань, наведено вище на підставі інформації, яку отримала МДГ від цих двох органів.²⁰³ На жаль, незважаючи на неодноразові запити МДГ, органи влади не спромоглися надати чітку, детальну й послідовну інформацію з цього приводу. Тому МДГ робить наступні висновки щодо кадрового забезпечення та ресурсів ГПУ та МВС на підставі наданої інформації.

²⁰³ Див. параграфи 101-109 та 183-0 вище.

(а) ГПУ

220. Хоча з самого початку, у травні 2014 року, слідча група, якій було доручено займатися виключно справами, які пов'язані з подіями в Одесі, налічувала десять слідчих з ГПУ та місцевих органів прокуратури, станом на квітень 2015 року кількість слідчих, які працювали виключно над цими справами, вже становила, за словами керівника слідчої групи, пана Зінковського, лише дві особи: власне він та ще один слідчий.²⁰⁴ Крім того, пан Зінковський з червня по вересень 2014 року перебував на лікарняному. Він повернувся до роботи в жовтні 2014 року, але лише 8 квітня 2015 року йому знову доручили займатися розслідуванням щодо дій співробітників міліції. Хоча на час відсутності його заміняв інший слідчий, цей слідчий, схоже, займався переважно розслідуванням звільнення затриманих 4 травня 2014 року,²⁰⁵ і лише після повернення пана Зінковського в квітні 2015 року у справі щодо неналежного виконання обов'язків співробітниками міліції під час подій 2 травня було досягнуто якогось видимого прогресу.²⁰⁶ Ще низку проблем, схоже, було спричинено тим фактом, що у період між травнем 2014 та травнем 2015 року розслідування неодноразово передавалося з одного підрозділу ГСУ ГПУ в інший, а саме з Управління з розслідування особливо важливих справ до Управління спеціальних розслідувань і навпаки.²⁰⁷ ГПУ повідомила, що в період між кінцем 2014 року та початком 2015 року залишалося незрозумілим, яке конкретне управління ГСУ повинне розслідувати провадження.

221. Пан Зінковський заявив МДГ, що після його повернення до розслідування справи в квітні 2015 року значний обсяг роботи вже було виконано, а тому потреба в залученні додаткових слідчих була відсутня. Проте МДГ вважає, що той факт, що справами щодо подій в Одесі займається незначна кількість слідчих, значною мірою впливав на просування в розслідуванні і призвів до того, що розслідування в певних напрямках було відкладено. Наприклад, як МДГ зрозуміла пана Зінковського, після повернення він зосередився на справі щодо пана Луцюка і, доки цю справу не буде передано до суду, він не мав можливості займатися розслідуванням щодо пана Фучеджи.²⁰⁸

222. Вцілому МДГ схвально ставиться до того факту, що задля забезпечення безперервності розслідування пану Зінковському знову доручено вести слідство. Однак, враховуючи масштабність подій і складність питань, пов'язаних з можливими неправомірними діями співробітників міліції, МДГ вважає, що нинішнє кадрове забезпечення є недостатнім. Це також підтверджується тим фактом, що на сьогодні тільки дві особи були повідомлені про підозру у зв'язку з подіями в Одесі, одній з яких вдалося втекти за нез'ясованих обставин.²⁰⁹

(b) МВС

223. Слідчі групи МВС, які розслідують справи щодо масових заворушень, пожежі в Будинку профспілок і щодо дій співробітників ДСНС, також були скорочені. У травні 2014 року вони склалися з дев'яти слідчих ГСУ МВС та восьми місцевих слідчих. Проте станом на липень 2015 року виключно над цими справами працювало лише трое

²⁰⁴ Див. параграфи 105-106 вище.

²⁰⁵ Див. параграф 103 вище.

²⁰⁶ Див. параграфи 91-92 вище.

²⁰⁷ Див. параграф 101 вище.

²⁰⁸ Див. параграф 90 вище.

²⁰⁹ Див. параграфи 86-87 вище.

слідчих ГСУ МВС,²¹⁰ яким допомагали вісім місцевих слідчих. У середині серпня 2015 року керівника слідчої групи, пана Рудницького, було відкликано з Одеси з робочих причин. Незважаючи на те, що в цей час він перебуває в Києві, ГПУ пояснила, що він продовжує займатися розслідуванням подій в Одесі. На його заміну до Одеси, схоже, не було відправлено жодного нового слідчого.

224. Хоча МДГ схвально ставиться до того факту, що три слідчі, які залишилися, були залучені до розслідування подій в Одесі майже з самого початку, мала чисельність групи та відкликання її керівника до Києва скоріш за все негативно впливає на здатність цієї групи ефективно проводити розслідування.

225. Це підтверджується свідченнями вищезгаданих слідчих МВС, які в своїх поданнях до МДГ зазначили, що рівень кадрового забезпечення не є достатнім для розслідування таких складних справ. Незважаючи на певний прогрес, який був досягнутий у ході розслідування зіткнень у центрі міста, на Грецькій площі та Грецькій вулиці, слідству, схоже, ще належить зробити значний обсяг роботи. Так, на сьогодні лише один підозрюваний був повідомлений про підозру у вчиненні насильницький дій, скоєних на Куликовому полі,²¹¹ а у справі щодо дій співробітників ДСНС не встановлено та не притягнуто до відповідальності жодного підозрюваного.

226. З огляду на зазначені вище обставини, МДГ вважає, що скорочення слідчої групи негативно впливає на прогрес, якість та ефективність розслідувань.

Висновки

227. МДГ схвально ставиться до того, що обидва слідчі органи намагалися забезпечити безперервність на рівні основних слідчих, які займаються розслідуваннями в Одесі. Однак, вона вважає, що скорочення відповідних слідчих груп негативно впливає на прогрес, якість і ефективність цих розслідувань, а також вважає, що кадрове забезпечення не є достатнім.

3. Якість розслідувань

228. Вимога проведення ефективного розслідування безумовно включає й те, що таке розслідування має бути всебічним та ретельним.²¹² Відсутність ретельності, особливо на початку розслідування, ставить під сумнів його загальну ефективність, а це, в свою чергу, підриває віру громадськості в дотримання владою верховенства права.²¹³

229. Стосовно розслідування дій співробітників міліції МДГ насамперед зазначає, що слідчим органам знадобилося два тижні для отримання судового дозволу на затримання пана Фучеджи, через що стала можливою його втеча з України. МДГ бере до уваги пояснення ГПУ, що досудове розслідування спочатку проводилося слідчими прокуратури Одеської області, і що справа була передана до ГПУ лише 7 травня 2014 року, коли пан Фучеджи вже втік з країни.²¹⁴ У зв'язку з цим МДГ нагадує, однак, що оцінка ефективності розслідування проводиться в цілому, і той факт, що на початку

²¹⁰ Див. параграфи 186-187 вище.

²¹¹ Див. параграфи 140-141 вище.

²¹² Див., *mutatis mutandis*, *Енерйїлдїз проти Туреччини (Öneryıldız v. Turkey)* [Велика палата], заява № 48939/99, §§ 94 та 113, ECHR 2004-XII.

²¹³ *Хью Джордан проти Сполученого Королівства (Hugh Jordan v. the United Kingdom)*, цитоване вище, § 108.

²¹⁴ Письмові подання ГПУ, вересень 2015 року.

відповідав інший слідчий орган, не виправдовує відсутність ретельності. Крім того, ГПУ не переконала МДГ в тому, що одразу після подій 2 травня слідчим бракувало достатньої кількості доказів задля обрання запобіжного заходу щодо пана Фучеджи. Безспірним є той факт, що в той день пан Фучеджи відповідав за охорону громадського порядку в Одесі. Враховуючи те, що правоохоронні органи не відреагували на масові заворушення належним чином, а також тяжкі наслідки цих заворушень – обидва факти, які були відомі слідчим органам в той же день або трохи згодом, дії пана Фучеджи повинні були стати предметом негайного розслідування. На думку МДГ, існували достатні підстави для підозри, щоб застосувати до пана Фучеджи той чи інший запобіжний захід. МДГ невідомі будь-які спроби зробити це в перші дні після 2 травня 2014 року, і за відсутності запобіжного заходу пану Фучеджи вдалося втекти; це в свою чергу стало причиною того, що розслідування щодо нього призупинено.²¹⁵ Той факт, що зник головний підозрюваний, беззаперечно вплинув негативним чином на ефективність розслідування.

230. По-друге, залишається незрозумілим, чому слідчим органам знадобився майже цілий рік для того, щоб дійти висновку, що 2 травня 2014 року оперативний план «Хвиля» не було введено в дію, а документи щодо його в дію були підроблені.²¹⁶ При цьому, вражаючим є той факт, що в червні 2014 року в своєму звіті, про який було негайно повідомлено ГПУ, Уповноважений Верховної Ради з прав людини дійшла висновку на підставі доказів, зазначених у звіті, що оперативний план «Хвиля» не було введено в дію, а документи щодо його введення в дію були підроблені.²¹⁷ Незважаючи на докази, виявлені Уповноваженим Верховної Ради з прав людини, за цим фактом пана Луцюка не було повідомлено про підозру аж до 30 квітня 2015 року, майже через рік після подій. Як зазначалося вище, неспроможність вчасно перевірити очевидну версію слідства підриває вирішальною мірою здатність цього слідства встановити всі обставини справи та не відповідає необхідному стандарту ефективності.

231. МДГ вважає, що такі самі недоліки існували в ефективності розслідування масових заворушень і пожежі в Будинку профспілок 2 травня 2014 року. Насамперед МДГ зазначає, що слідчі органи не вжили достатніх та своєчасних заходів щодо збереження доказів, що є основною вимогою ефективного розслідування.²¹⁸ Зокрема, незважаючи на те, що Будинок профспілок було оглянуто слідчими органами одразу після того, як пожежу було ліквідовано, вже 4 травня будівлю було відкрито для широкого загалу,²¹⁹ і лише 20 травня на неї було накладено арешт, тобто майже через три тижні після подій.²²⁰ МДГ вважає, що через це існує істотний ризик того, що певні докази були прибрані з будівлі або ж, навпаки, занесені туди. Хоча слідчі МВС не вважають, що рішення про надання доступу до будівлі широкій громадськості

²¹⁵ Див. параграф 90 вище.

²¹⁶ Див. вище параграф 72 і далі.

²¹⁷ Див. параграфи 50-51 вище.

²¹⁸ Див., зокрема, *Джуліані та Гаджіо проти Італії (Giuliani and Gaggio v. Italy)*, цитоване вище, § 301; щодо судових експертиз, див. *Гюль проти Туреччини (Gül v. Turkey)*, заява № [22676/93](#), § 89, рішення від 14 грудня 2000 року; щодо огляду місць злочину, див. *Міхеев проти Росії (Mikheyev v. Russia)*, цитоване вище, § 112. Див. також УВКПЛ, [Стамбульський протокол: Інструкція з ефективного розслідування та фіксування катування й іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання](#), курс професійної підготовки № 8/ред.1, § 103: «Будь-яка будівля або територія, яка є місцем розслідування, повинна бути огорожена з метою недопущення втрати будь-яких можливих доказів».

²¹⁹ Див. параграф 128 вище.

²²⁰ Див. параграф 129 вище.

насправді мало негативні наслідки для збору доказів, у своїх поданнях до МДГ вони визнали, що таке рішення не було правильним.²²¹

232. Схожі зауваження стосуються догляду органами влади за іншими місцями злочину в центрі міста. Представники ГПУ на зустрічі з МДГ визнали, що через велику площу місць злочинів деякі докази могли бути залишені поза увагою.²²²

233. В цілому, МДГ вважає, що, незважаючи на присутність високопосадових осіб в Одесі,²²³ належна координація заходів щодо збереження та збору доказів у наступні дні після подій, була відсутня. Можливо, це було пов'язано з тим, що в цей період спочатку пан Луцюк, а потім пан Фучеджи, які згодом були повідомлені про підозру у зв'язку з подіями 2 травня, усе ще займали керівні посади в місцевій міліції, яка була відповідальна за початкові слідчі заходи в цьому розслідуванні.

234. По-друге, МДГ вважає, що деякі судові експертизи були проведено, без належної ретельності. Наприклад, перша судова експертиза, яка стосувалася пожежі у Будинку профспілок, була проведена без будь-якого огляду самої будівлі.²²⁴ Дев'ять місяців потому, у квітні 2015 року було призначено міжвідомчу комплексну експертизу, яка станом на 31 серпня все ще тривала.²²⁵ Хоча формально ці експертизи було призначено в рамках двох різних проваджень, а ГПУ спростовувала припущення, що метою другої експертизи було виправлення недоліків першої,²²⁶ у МДГ склалося чітке враження, що це було принаймні однією з її цілей – враження, що підтверджувалося свідченнями слідчих МВС.²²⁷ Також у якості додаткового прикладу відсутності належної ретельності в питаннях проведення експертиз МДГ зазначає, що слідчі органи не спромоглися за більш ніж рік встановити особу одного з загиблих у Будинку профспілок.²²⁸

235. Недоліки в розслідуванні дій співробітників ДСНС залишаються найбільш яскравим прикладом відсутності ретельності в розслідуванні. Розслідування почалося лише 16 жовтня 2014 року, і лише за скаргою третьої особи.²²⁹ У відповідь на питання МДГ слідчі органи визнали, що жодного пояснення затримки відкриття розслідування не було,²³⁰ проте згодом вони змінили точку зору, стверджуючи, що від початку були відсутні підстави для відкриття розслідування.²³¹ МДГ вважає, що з останнім поясненням погодитися дуже важко. Інформація про те, що в Будинку профспілок виникла пожежа, яка призвела до великої кількості жертв, а також те, що, незважаючи на численні виклики рятувальних служб, пожежна команда прибула на місце події після значної та невинуватої затримки, була відома слідчим органам з самого початку й це надавало їм достатніх підстав для порушення провадження щодо дій співробітників ДСНС. Більше того, це було підкріплено висновками службового розслідування ДСНС, яким встановлено, що необхідні сили та засоби повинні були бути направлені на Куликове поле ще о 19.31, одразу після отримання повідомлення про займання наметів, а також о 19.45, коли були отримані перші повідомлення щодо пожежі в Будинку профспілок – висновки, за результатами яких пан Боделан,

²²¹ Див. параграф 130 вище.

²²² Див. параграф 131 вище.

²²³ Див. параграф 35 вище.

²²⁴ Див. параграф 124 вище.

²²⁵ Див. параграф 181 вище.

²²⁶ Письмові подання ГПУ, вересень 2015 року.

²²⁷ Усні подання МВС, липень 2015 року.

²²⁸ Див. параграф 121 вище.

²²⁹ Див. параграф 178 вище.

²³⁰ Усні подання ГПУ, липень 2015 року.

²³¹ Письмові подання ГПУ, вересень 2015 року.

начальник ГУ ДСНС в Одеській області, отримав догану. Крім того, після того, як розслідування було розпочато більше ніж через п'ять місяців після подій, ГУ МВС в Одеській області, якому було спочатку доручено вести розслідування, не проявило ретельності в цій справі, і через це два місяці потому матеріали цієї справи були передані ГСУ МВС.²³² МДГ вважає неприйнятним той факт, що перші реальні зусилля провести розслідування дій співробітників ДСНС були зроблені лише у грудні 2014 року, коли пана Боделана вже було звільнено з ДСНС, і, враховуючи те, що його не було повідомлено про підозру, його місце перебування було та є невідомим слідчим органам. Ще однією перепорою до просування розслідування стала відмова ДСНС провести додаткове службове розслідування, незважаючи на пряме прохання МВС.²³³

Висновки

236. МДГ вважає, що в кожному з проваджень слідчі органи не проявили належної повноти та ретельності, як на стадії порушення провадження, так і під час подальшого його розслідування, у результаті чого загальна ефективність розслідувань була поставлена під загрозу.

4. Обвинувачення та суд

237. МДГ нагадує, що відповідно до процесуальних вимог статей 2 і 3 ЄКПЛ, розслідування повинно бути ефективним, у тому розумінні, що воно має бути спроможним забезпечити встановлення відповідних фактів та винних осіб, а також покарання останніх. Ця вимога виходить за межі стадії досудового розслідування. Відповідно до практики ЄСПЛ та як вже зазначала МДГ у своєму Звіті щодо розслідувань подій на Майдані, ведення кримінального провадження в цілому, у тому числі на стадії досудового слідства та судового розгляду, має задовольняти вимоги позитивного зобов'язання щодо захисту життя та запобігання неналежному поведінню. Хоча перед прокуратурою не стоїть завдання щоб всі провадження завершилися винесенням обвинувального вироку або певним покаранням, будь-який недолік у розслідуванні, який ставить під сумнів його здатність встановити обставини справи або винних осіб, робить це розслідування таким, що не відповідає необхідному рівню ефективності.²³⁴

(а) Рішення про припинення досудових розслідувань

238. Рішення слідчих органів припинити досудове розслідування щодо двох справ залишається предметом серйозної занепокоєності МДГ.

239. Представники ГПУ повідомили МДГ, що досудове розслідування стосовно пана Грибовського було припинено на формальній підставі недостатності доказів, хоча матеріали справи містять достатньо доказів проти нього, а реальною причиною припинення справи став обмін підозрюваного на офіцерів СБУ, які перебували в полоні на сході України.²³⁵ МДГ визнає, що органи влади стикнулися з важкою

²³² Див. параграф 178 вище.

²³³ Див. параграфи 176 та 177 вище.

²³⁴ Див., зокрема, *Джуліані та Гаджіо проти Італії* (*Giuliani and Gaggio v. Italy*), цитоване вище, § 301; *Ендукідзе та Гірджівалі проти Грузії* (*Enukidze and Girgvliani v. Georgia*) [Велика палата], заява № [25091/07](#), § 242, рішення від 26 квітня 2011 року.

²³⁵ Див. параграф 139 вище.

дилемою, оскільки життя офіцерів СБУ перебувало в небезпеці. Однак, яким би зрозумілим та благим не був мотив прийняття такого рішення, МДГ не може не висловити свою стурбованість, яку також було висловлено представниками ГПУ на зустрічі з МДГ, щодо рішення припинити досудове розслідування. Таке рішення не тільки ставить під сумнів мету системи кримінального правосуддя та поваги до верховенства права, але й ризикує зробити гарантії статей 2 і 3 ЄКПЛ ілюзорними.

240. Також МДГ зазначає, що в лютому 2015 року слідчі органи вирішили припинити на підставі недостатності доказів справу щодо пана Гончаревського, прихильника єдності, який підозрюється в нападі на прихильників федералізації, що вистрибували з палаючого Будинку профспілок.²³⁶ Це рішення про припинення кримінальної справи згодом було скасовано судом, а досудове розслідування було відновлено. Суд визнав, що рішення про припинення кримінальної справи було передчасним через те, що слідчі не вжили всіх можливих заходів, щоб зібрати достатні докази.²³⁷ МДГ вважає особливо тривожним рішення про закриття справи з урахуванням ініціативи певних депутатів Верховної Ради, які в січні 2015 року внесли на розгляд проект Закону, яким пропонується застосувати амністію до пана Гончаревського та пана Ходіяка, прихильникам єдності, які підозрюються у нападі на людей та у вбивстві відповідно.

(b) Завершення досудових розслідувань та передача справ до суду

241. У листопаді 2014 року прокуратура направила до суду першу справу стосовно 21 особи, які підозрюються в організації або участі в масових заворушеннях. Звинувачення, які викладено в єдиному обвинувальному акті на 196 сторінок, не індивідуалізовані та не вказують точних дій, в яких обвинувачується кожна особа. МДГ вважає, що відсутність точності в обвинувальному акті може бути ознакою недоліків в розслідуванні. Підозрювані були масово затримані в торговому центрі «Афіна», тому не зовсім зрозуміло, чи встановило слідство, яку саме роль відігравав кожен з обвинувачених у попередніх подіях. Включення такої великої кількості підозрюваних в один обвинувальний акт вже спричинило відкладення та затримки, які зазначені нижче. МДГ також занепокоєна тим, що відсутність індивідуалізованих звинувачень може ускладнити роботу суду та ще більше затримати просування цієї справи.

(c) Судовий розгляд

242. Справи, які були направлені до суду, супроводжуються затримками під час підготовчих судових слухань. Так, справу щодо 21 підозрюваного було передано до суду в листопаді 2014 року, але лише наприкінці червня 2015 року із зачитування обвинувального акту розпочався розгляд справи по суті. Початок судового розгляду затримано через низку самовідводів заявлених судьями Приморського районного суду міста Одеси.²³⁸ Після того, як судовий розгляд розпочався, засідання декілька разів відкладалися через відсутність одного (а інколи й більше) учасника судового розгляду, через певні клопотання сторін або через спроби зірвати засідання. Ситуація, безумовно, погіршується тим, що 21 підозрюваний, більшість з яких представлені різними адвокатами, обвинувачуються в рамках однієї справи.

²³⁶ Див. параграф 140 вище.

²³⁷ Див. параграф 141 вище.

²³⁸ Див. параграф 145 вище.

243. Також МДГ зазначає, що відведення суддів також стало причиною затримок на початку судового розгляду щодо пана Ходіяка.²³⁹ Справа була передана до суду в квітні 2015 року, але схоже, що станом на серпень 2015 року розгляд по суті ще не розпочався. МДГ була повідомлена про те, що судді Приморського районного суду міста Одеси намагалися передати справу до іншого суду через їхню участь у справі на стадії розслідування. Тим не менш, за повідомленнями місцевої преси, прохання було відхилене Апеляційним судом, який встановив, що залишилася достатня кількість суддів, які не були раніше залучені у справі, а тому можуть розглядати її.²⁴⁰ Згодом ці судді також заявили про самовідвід. Наприкінці серпня 2015 року справу було передано з Приморського районного суду міста Одеси до Малиновського районного суду міста Одеси.²⁴¹

Висновки

244. МДГ висловлює серйозну занепокоєність з приводу рішень про припинення справи щодо двох підозрюваних через недостатність доказів.

245. МДГ вважає, що неодноразові відводи суддів призвели до затримок початку судового розгляду кримінальних проваджень в цілому. МДГ також вважає, що рішення звинувачувати 21 особу в одному обвинувальному акті без індивідуалізованих звинувачень також стало причиною затримки й може мати негативний вплив на перебіг судового розгляду.

С. Своєчасність та відсутність зволікань

246. Ефективність розслідування також включає в себе вимоги його своєчасності та відсутності зволікань під час розслідування – принципи, які ЄСПЛ застосовував у справах проти України²⁴².

247. Навіть якщо й за певних обставин можуть існувати перепони або складнощі, що перешкоджають успішному розслідуванню, своєчасні дії органів державної влади щодо розслідування застосування сили, що спричинило смерть, чи звинувачення у неналежному поводженні, є суттєвим для збереження впевненості суспільства у дотриманні владою принципу верховенства права та попередженні будь-яких підозр у потуранні або співучасті у протиправних діях.²⁴³ Ключовою умовою ефективного розслідування є своєчасний початок розслідування на основі обґрунтованих заяв щодо вчинення злочину і подальше активне проведення слідства.²⁴⁴ У випадку смерті, що настала за спірних обставин, надзвичайно важливо, щоб розслідування проводилося

²³⁹ Див. параграф 156 вище.

²⁴⁰ *Думская*, новини від [26 червня](#), [2 липня](#) та [14 липня](#) 2015 року.

²⁴¹ Там само, новини від [13 серпня 2015 року](#).

²⁴² Див. *Мироненко проти України* (*Myronenko v. Ukraine*), заява № [15938/02](#), §§ 36-37, рішення від 18 лютого 2010 року; *Качурка проти України* (*Kachurka v. Ukraine*), заява № [4737/06](#), §§ 53-57, рішення від 15 вересня 2011 року; та *Данілов проти України* (*Danilov v. Ukraine*), цитоване вище, § 70.

²⁴³ *Хью Джордан проти Сполученого Королівства* (*Hugh Jordan v. the United Kingdom*), цитоване вище, § 108.

²⁴⁴ Див. *Ісаєва, Юсупова та Базаєва проти Росії* (*Isayeva, Yusupova and Bazayeva v. Russia*), заяви №№ [57947/00](#), [57948/00](#) та [57949/00](#), § 218, рішення від 24 лютого 2005 року та *Хашієв і Акаєва проти Росії* (*Khashiyev and Akayeva v. Russia*), заяви №№ [57942/00](#) та [57945/00](#), § 157, рішення від 24 лютого 2005 року.

оперативно, адже перебіг часу неминуче зменшує кількість і знижує якість наявних доказів, на яких базується розслідування.²⁴⁵ Важливо не лише своєчасно розпочати розслідування, але й проводити його без зволікань.²⁴⁶

248. МДГ вже встановила наявність серйозних недоліків у кожному провадженні і вважає ці недоліки причиною значного затягування розслідування подій 2 травня. Так, розслідування щодо дій міліції, щодо масових заворушень і пожежі затягуються через наявність таких недоліків, як неспроможність влади забезпечити присутність основного підозрюваного, неспроможність перевірити очевидну версію слідства й неспроможність вжити оперативних заходів щодо збереження доказів. Розслідування щодо дій співробітників ДСНС було розпочато майже через півроку після подій, які розглядаються, і в подальшому велося з затримками. Також, як вже зазначалося, судовий розгляд у справах щодо 21 підозрюваного та щодо пана Ходіяка проводиться з певними затримками.²⁴⁷ Хоча, як вже зазначала МДГ, влада зіштовхнулася зі значними перепонами під час проведення слідства,²⁴⁸ на думку МДГ, вони не пояснюють чому розслідування не були проведені своєчасно та без зволікань.

Висновок

249. МДГ вважає, що розслідування щодо дій співробітників ДСНС не було розпочато своєчасно та не було проведено без зволікань. Розслідування щодо масових заворушень і пожежі 2 травня 2014 року, а також щодо дій міліції 2 і 4 травня 2014 року хоча й були розпочаті своєчасно, в подальшому низка недоліків, які виникнули в ході їх проведення, призвели до їхнього суттєвого затягування.

Д. Громадський контроль за проведенням розслідувань

250. МДГ нагадує, що згідно з практикою ЄСПЛ у випадках, коли розслідування стосується звинувачень щодо серйозних порушень прав людини, право на істину щодо обставин цієї справи не належить виключно особі, яка потерпіла від злочину, або його чи її родині, але також і іншим жертвам аналогічних порушень та широкому загалу в цілому.²⁴⁹ Адекватна відповідь влади при розслідуванні звинувачень в серйозних порушеннях прав людини є визначальною для підтримки віри суспільства в верховенство права та для попередження будь-яких проявів безкарності, співучасті чи потурання незаконним діям. З цих же причин має бути забезпечено достатній громадський контроль за ходом розслідування або його результатів, з метою забезпечення незворотності відповідальності як в теорії, так і на практиці.²⁵⁰

251. У своєму Звіті щодо розслідувань подій на Майдані МДГ вказувала на серйозну занепокоєність, висловлену ЄСПЛ, різними органами Ради Європи і низкою НУО,

²⁴⁵ Див. *Трубніков проти Росії* (Trubnikov v. Russia), заява № [49790/99](#), § 92, рішення від 5 липня 2005 року та *Ясінскіс проти Латвії* (Jasinskis v. Latvia), заява № [45744/08](#), § 79, рішення від 21 грудня 2010 року.

²⁴⁶ Див. *МакКої та інші проти Сполученого Королівства* (McCaughey and Others v. the United Kingdom), заява № [43098/09](#), § 130, рішення від 16 липня 2013 року.

²⁴⁷ Див. параграфи 242-243 вище.

²⁴⁸ Див. параграф 198 і далі.

²⁴⁹ *Аль Насірі проти Польщі* (Al Nashiri v. Poland), заява № [28761/11](#), § 495, рішення від 24 липня 2014 року (з наступними посиланнями).

²⁵⁰ Там само.

щодо атмосфери безкарності співробітників правоохоронних органів, яка існує в Україні.²⁵¹ МДГ вважає, що ця занепокоєність не втрачає актуальності і в контексті цієї справи через існуючі заяви щодо змови між міліцією та прихильниками федералізації й підозри у вибіркового правосудді стосовно розслідувань подій в Одесі 2 травня 2014 року.²⁵² Тому МДГ вважає, що забезпечення достатнього громадського контролю розслідувань є засобом реагування на таке відчуття безкарності або упередженості та, зокрема, засобом забезпечення незворотності відповідальності за злочини, скоєні під час цих подій, а також права громадськості на отримання інформації.

252. Як зазначалося в Звіті щодо розслідувань подій на Майдані, не дивлячись на те, що можуть існувати законні інтереси щодо збереження конфіденційності та міркувань національної безпеки, це не означає, що слідчі органи користуються повною свободою розсуду стосовно розкриття інформації для громадськості.²⁵³ Національні органи влади повинні забезпечити достатній рівень громадського контролю, не підриваючи національну безпеку або необхідну в проведенні розслідувань конфіденційність.

253. Необхідний рівень громадського контролю за розслідуванням різниться залежно від справи: що важливіші або серйозніші питання, що піднімаються, тим інтенсивнішим повинен бути громадський контроль.²⁵⁴ Внаслідок подій 2 травня 2014 року в Одесі 48 осіб загинуло, а декілька сотень зазнали різних тілесних ушкоджень. Після трагічних подій, які мали місце під час акцій протесту на Майдані, події в Одесі стали ще однією болючою віхою в новітній історії України. Насилля та злочини, скоєні того дня, як визнала влада, мали безпрецедентний характер: на декілька годин центр міста фактично перетворився на поле бою. Численні фото- та відеоматеріали, які демонструють насилля, були опубліковані в Інтернеті, після чого ці події стали центром уваги на національному та міжнародному рівні. Факт того, що до мандату МДГ було додано повноваження з проведення нагляду за розслідуваннями цих подій, також свідчить про важливість порушених питань. Заяви щодо вини місцевої міліції та пожежної команди внаслідок недбалих чи навмисних дій, ще більше підсилили громадську недовіру до влади. Крім того, ці події відбувалися в період нестабільності та розколу в українському суспільстві.

Виходячи з цього, МДГ вважає, що події в Одесі 2 травня 2014 року були настільки важливими, що органи влади були зобов'язані надати достатню інформацію про розслідування задля сприяння ефективному громадському контролю.

254. Тому МДГ провела оцінку рівня та якості інформації, наданої громадськості слідчими та іншими органами. З цією метою МДГ, як і у випадку зі Звітом щодо розслідувань подій на Майдані, переглянула Інтернет-сайти, прес-конференції, інтерв'ю та заяви представників компетентних слідчих органів стосовно розслідувань, які розглядаються. Згадані публічні заяви стисло викладені в Додатку VI до цього Звіту; хоча цей виклад не є повним, він включає в себе основну інформацію, яка знаходиться в публічному доступі.

255. МДГ зазначає насамперед, що значний обсяг інформації щодо подій 2 травня було надано громадськості у звітах щодо розслідувань ТСК і Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. МДГ наголошує, що хоча звіт ТСК²⁵⁵ є публічним і

²⁵¹ Звіт МДГ щодо розслідувань подій на Майдані, §§ 491 і 376-384.

²⁵² Див. параграфи 20 і 208 вище.

²⁵³ *Аль Насірі проти Польщі (Al Nashiri v. Poland)*, цитоване вище, § 494.

²⁵⁴ *Хью Джордан проти Сполученого Королівства (Hugh Jordan v. the United Kingdom)*, цитоване вище, § 109.

²⁵⁵ Див. параграфи 44-45 вище.

офіційним документом й без сумніву слугує своїй меті інформування громадськості,²⁵⁶ інформація, яка міститься в звіті ТСК не може замінити публічні заяви слідчих органів в ході кримінального розслідування.²⁵⁷ Ці ж зауваження стосуються й інформації, наданої у звіті за результатами спеціального провадження Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, оскільки роль Уповноваженого та мета її спеціального провадження²⁵⁸ відрізняються від ролі й мети слідчих органів у кримінальному розслідуванні.

256. Більш того, обидва розслідування було розпочато й завершено одразу після подій, які розглядаються: ТСК затвердила свій звіт 2 вересня 2014 року, а з'ясування обставин у межах спеціального провадження Уповноваженого Верховної Ради з прав людини було виконано у травні 2014 року (хоча висновки були опубліковані в її *Щорічній доповіді* на початку 2015 року). Таким чином, у жодному з розслідувань не було можливим врахувати подальший розвиток подій. До того ж, жоден зі звітів не мав продовження.

257. З приводу інформації, опублікованої слідчими органами, МДГ визнає, що слідчі органи оперативно надавали громадськості основну інформацію стосовно подій, які розглядаються, й регулярно оновлювали її, наприклад, про кількість загиблих, поранених або зниклих осіб; про розпочаті розслідування; про орган, який веде кожне з розслідувань; про кількість осіб, яких було затримано, взято під домашній арешт або звільнено; та про адміністративні заходи, вжиті у відповідь на ці події, такі як звільнення високопосадовців і порушення службових розслідувань. Проте, при більш детальному ознайомленні МДГ встановила певні недоліки щодо рівня наданого громадянського контролю.

258. Так, наприклад, від самого початку не вдалося надати громадськості в доступній формі інформацію про структуру розслідувань. На початку МВС повідомляло у своїх прес-релізах про відкриття одного провадження;²⁵⁹ пізніше мова йшла про три,²⁶⁰ а далі – десять.²⁶¹ Без зазначення, які події і які підозрювані були об'єктами кожного із проваджень, такі повідомлення залишалися б незрозумілими для громадськості.²⁶² Тим не менш, станом на 15 травня 2014 року ця помилка була значною мірою виправлена чітким повідомленням, що одне провадження стосувалося дій цивільних осіб, а інше – дій міліції.²⁶³ Інформація про третє провадження, яке стосувалося дій співробітників ДСНС, була додана пізніше.²⁶⁴

259. Серйозніший привід для занепокоєння становить опублікування суперечливої інформації. МДГ погоджується, що різноманітні слідчі версії можуть змінюватися в

²⁵⁶ Див., наприклад, Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія), *Подання amicus curiae в справі «Ривін проти Польщі» (Заяви №№ 6091/06, 4047/07, 4070/07), яка перебуває на розгляді Європейського суду з прав людини (Про парламентські слідчі комітети)*, CDL-AD(2014)013, 25 березня 2014 року, § 28, у якому зазначено: «кінцевою метою розслідувань [парламентськими] комітетами є прозорість з метою забезпечення поінформованості громадськості щодо питань, які впливають на *res publica* (спільне благо)». Див. також частину 3 статті 89 Конституції України, у якій згадується суспільний інтерес до відповідного питання як причина створення ТСК.

²⁵⁷ Див. Венеціанська комісія, *Подання amicus curiae про парламентські слідчі комітети*, § 28 та частину 4 статті 89 Конституції України, у якій зазначено, що висновки і пропозиції ТСК не є вирішальними для слідства і суду.

²⁵⁸ Див. параграф 49 вище.

²⁵⁹ Див. Додаток VI, параграф 1.

²⁶⁰ Там само, параграф 7.

²⁶¹ Там само, параграф 8.

²⁶² Див., *mutatis mutandis*, Звіт МДГ щодо розслідувань подій на Майдані, §§ 495-497.

²⁶³ Див. Додаток VI, параграф 28.

²⁶⁴ Там само, параграф 39.

ході розслідування. Тому влада повинна з обережністю підходити до поширення інформації, особливо, делікатного характеру. Як приклад МДГ наводить публічні заяви влади, щодо отруйного газу або хлороформу, який начебто використався всередині Будинку профспілок – питання, яке було предметом значного суспільного інтересу з огляду на значні людські втрати. На прес-конференції 15 травня 2014 року пан Іван Катеринчук, начальник ГУ МВС в Одеській області, однозначно заперечив факт використання будь-якого газу для отруєння тих, хто перебував в Будинку профспілок.²⁶⁵ Кілька днів потому, 19 травня, пан Віталій Сакал, заступник Міністра внутрішніх справ і начальник ГСУ МВС, заявив, посилаючись на експертний висновок комплексної експертизи, що на місці злочину були виявлені зразки хлороформу, що смерть осіб, які перебували в Будинку профспілок, могла бути спричинена хлороформом, і що було призначено низку додаткових судових експертиз для встановлення кількості використаного хлороформу.²⁶⁶ 22 квітня 2015 року пан Володимир Гузир, перший заступник Генерального прокурора, коротко зауважив, що інформація стосовно використання отруйного газу чи хлороформу не була підтверджена в ході розслідування.²⁶⁷ МДГ вважає прикритим, що остаточні заяви з цього питання було зроблено, до закінчення роботи судових експертів. Подібні зауваження стосуються і того, як органи влади висвітлили інші питання, які були предметом суспільного інтересу, а саме причину пожежі та місце, де вона розпочалася всередині Будинку профспілок. Хоча перші заяви були зроблені з великою обережністю,²⁶⁸ на ілюстративних матеріалах, які було представлено на прес-конференції 19 травня 2014 року, було вказано, що пожежа була спричинена ззовні, а її епіцентром стало праве крило першого поверху, якщо дивитись на фасад будівлі.²⁶⁹ 22 квітня 2015 року пан Гузир заявив, посилаючись на висновки судових експертиз, що пожежа насправді почалася у фойє центрального входу, а також по сходовій клітці, і була спричинена запалювальними сумішами, які використовували обидві сторони конфлікту, в тому числі всередині будівлі.²⁷⁰

260. Наступним приводом для занепокоєння є неповнота представлення інформації. Хоча, як зазначено вище, органи влади опубліковували значний обсяг інформації стосовно розслідувань, але певні аспекти майже не згадувалися. Питання щодо ймовірної змови між міліцією і прихильниками федералізації згадувалося лише в інтерв'ю з паном Олегом Махніцьким.²⁷¹ Не рахуючи кількох заяв щодо справ проти пана Луцюка та пана Фучеджи (та декількох інших співробітників міліції, які постали перед судом з приводу звільнення затриманих 4 травня), із доступних публічних заяв не зрозуміло, які інші питання, пов'язані з діями міліції, розслідуються органами влади. Подібним чином у справах щодо дій співробітників ДСНС не було надано жодної інформації, окрім того, що слідство розпочато і все ще триває, і що підозрюваних не встановлено. Ці питання були предметом жвавих обговорень і їхнє висвітлення в контексті суспільної недовіри до влади та інформаційної війни, що триває, на думку МДГ, мало особливе значення. Наступні повідомлення з урахуванням оновленої інформації з боку влади стали б істотним внеском у покращення громадської обізнаності й віри у систему правосуддя.

²⁶⁵ Там само, параграф 28.

²⁶⁶ Там само, параграф 30.

²⁶⁷ Там само, параграф 39.

²⁶⁸ Там само, параграфи 9 і 21.

²⁶⁹ Там само, параграф 30.

²⁷⁰ Там само, параграф 39.

²⁷¹ Там само, параграф 21.

261. Регулярність комунікації з громадськістю також є проблемною. МДГ визнає, що 2 травня 2014 року і впродовж кількох наступних днів інформування про події здійснювалося досить інтенсивно. Але з кінця травня 2014 року обсяг інформації почав зменшуватися й перерви між повідомленнями стали довшими. У зв'язку з цим МДГ зазначає, що хоча в період з 13 серпня 2014 року по 22 квітня 2015 року опубліковувалися прес-релізи щодо деяких новин у розслідуваннях, в цей період однак не було зроблено жодного загального й всебічного огляду розслідувань і досягнутих результатів. МДГ вважає цей період занадто довгим. Те саме стосується й періоду з 26 травня 2015 року до 31 серпня 2015 року, кінцевої дати надання інформації МДГ, впродовж якого, схоже, не було зроблено жодних повідомлень.

262. Зазначені вище проблеми, на думку МДГ, свідчать про відсутність ефективної комунікаційної політики, координованої між ГПУ і МВС,²⁷² чи всередині самого МВС.

263. У своїх поданнях до МДГ ГПУ також порушила питання реакції слідчих органів на інформаційні запити щодо розслідувань, стверджуючи, що було надано відповіді на сотні таких запитів з боку громадськості, і що, таким чином, нею було виконано свої обов'язки.²⁷³ Проте МДГ зазначає, що кількість запитів, на які була надана відповідь, сама по собі не свідчить про достатнє забезпечення громадського контролю; наприклад, відповідь, яка містить лише відмову надати запитувану інформацію із посиланням на конфіденційність цієї інформації, не задовольняє вимоги щодо забезпечення громадського контролю розслідувань. Як зазначено вище, не дивлячись на те, що можуть існувати законні інтереси щодо збереження конфіденційності та міркувань національної безпеки, це не означає, що слідчі органи користуються повною свободою розсуду стосовно розкриття інформації для громадськості; натомість, має бути досягнуто рівноваги між правом громадськості на отримання інформації та збереженням ефективності розслідування. У зв'язку з цим МДГ зазначає, що після запиту двох журналістів, учасників «Групи 2 травня», на отримання доступу до відредагованих результатів проведених судово-медичних експертиз щодо причин смерті 48 осіб, які загинули внаслідок сутичок і пожежі 2 травня, суд встановив, що органи влади, відмовляючи розкрити результати експертизи, не спромоглися досягнути необхідної рівноваги.²⁷⁴

264. МДГ зазначає, що у своїх письмових поданнях ГПУ повідомила МДГ, що планується створення на сайті ГПУ окремої веб-сторінки щодо розслідувань подій в Одесі 2 і 4 травня 2014 року, на зразок тієї, що була створена для розслідувань подій на Майдані.²⁷⁵ МДГ схвально ставиться до такої ініціативи і вважає, що така сторінка, за умови, що інформація на ній регулярно й скрупульозно оновлюється, могла б виправити певні недоліки, зазначені вище, полегшити розуміння громадськістю цих подій та поточного стану і просування розслідувань.

Висновок

265. МДГ вважає, що події в Одесі 2 травня 2014 року були настільки важливими, що зобов'язували органи влади надавати достатню інформацію про розслідування задля сприяння ефективному громадському контролю. Хоча органи влади опублікували значний обсяг інформації, робилося це за відсутності

²⁷² Звіт МДГ щодо розслідувань подій на Майдані, § 498.

²⁷³ Усні подання ГПУ, червень 2015 року, і письмові подання ГПУ, вересень 2015 року.

²⁷⁴ Див. параграф 55 вище.

²⁷⁵ Письмові подання ГПУ, травень 2015 року.

ефективної комунікаційної політики, і, як наслідок, частина інформації була незрозумілою й суперечливою, а також надавалася нерівномірно і з недостатньою регулярністю.

Е. Участь потерпілих та їхніх родичів

266. МДГ нагадує, що потерпілих та їхніх родичів необхідно інформувати про перебіг кримінального провадження та залучати їх до цього процесу в обсязі, необхідному для гарантування їхніх законних інтересів.²⁷⁶ Надзвичайно важливо надати їм якомога більше інформації, при цьому не ставлячи під загрозу таємницю слідства чи інші конфіденційні аспекти. Якщо зацікавлені сторони вчасно отримують інформацію про перебіг розслідування, це дає їм також можливість оскаржити відповідні рішення, дії чи бездіяльність органів влади.²⁷⁷ ЄСПЛ визнавав, що ця процесуальна вимога була порушена, коли потерпілим відмовляли в наданні відповідного статусу, внаслідок чого ці особи не мали змоги брати участь у розслідуваннях, і коли органи влади не спромоглися забезпечити достатню поінформованість потерпілих і їхніх родичів щодо перебігу слідства або забезпечити їхнє належне залучення до нього.²⁷⁸

267. МДГ зазначає, що вона отримала низку подань, достовірність яких оскаржувалася слідчими органами, у яких стверджувалось, що права певних потерпілих чи їхніх родичів не були забезпечені. Зокрема, стверджувалося, що слідчі органи відмовлялися надати співробітникам міліції статус потерпілих,²⁷⁹ або, що цей статус не могли отримати родичі загиблого через тривалу неспроможність слідчих органів ідентифікувати тіло,²⁸⁰ що слідчі органи маніпулювали з матеріалами справи і це призвело до того, що родичі осіб, які загинули у центрі міста, отримали статус потерпілих у справах, які, на їхню думку, не були жодним чином пов'язані з загибеллю їхнього родича або їхніх родичів.²⁸¹ МДГ нагадує, що на неї не покладається завдання з розгляду індивідуальних скарг, і тому обмежує свої висновки щодо цих скарг повторенням вищезазначених вимог ЄКПЛ.

268. МДГ також отримала скарги щодо цькування родича загиблого прихильника федералізації, який мав намір відвідати відповідні судові слухання, односторонніми підозрюваного прихильника єдності та щодо зневажливого ставлення до потерпілих і їхніх родичів з боку слідчих органів.²⁸² Стосовно цих скарг МДГ зауважує лише, що ставлення такого роду з боку тих, хто є відповідальним за належне залучення потерпілих чи їхніх родичів до розслідувань, так само як і відсутність реакції чи

²⁷⁶ Див., наприклад, *Ангелова проти Болгарії* (*Angelova v. Bulgaria*), № [38361/97](#), § 140, ECHR 2002-IV.

²⁷⁷ *Карабет та інші проти України* (*Karabet and others v. Ukraine*), заяви №№ [38906/07](#) та [52025/07](#), §§ 289-291, рішення від 17 січня 2013 року. На цих принципах наголошували інші органи Ради Європи: див., наприклад, [Висновок](#) Комісара з прав людини від 12 березня 2009 року щодо незалежного та ефективного розгляду скарг на дії поліції, CommDH(2009)4.

²⁷⁸ *Трубніков проти Росії* (*Trubnikov v. Russia*), цитоване вище, § 93; *Сергій Шевченко проти України* (*Sergey Shevchenko v. Ukraine*), заява № [32478/02](#), § 74-75, рішення від 4 квітня 2006 року та *Прында проти України* (*Prynda v. Ukraine*), № [10904/05](#), § 56, рішення від 31 липня 2012 року.

²⁷⁹ Усні подання «Групи 2 травня», липень 2015 року.

²⁸⁰ Див. параграф 121 вище.

²⁸¹ Усні подання представників і адвокатів потерпілих, липень 2015 року. В якості прикладу зазначалося, що їхні клієнти були визнані потерпілими у справі щодо активістів, яких було затримано в торговому центрі «Афіна», проти яких вони не мають скарг, але не у справі щодо активіста, підозрюваного в стрілянні і вбивстві у центрі міста.

²⁸² Там само.

невжиття органами влади заходів попереджувального характеру щодо цькування потерпілих чи їхніх родичів іншими учасниками провадження може призвести до втрати бажання потерпілих та їхніх родичів брати участь в розслідуваннях і, таким чином, поставити під сумнів ефективність цих розслідувань.

269. Насамкінець МДГ відзначає, що, на відміну від досудових розслідувань у справах стосовно подій на Майдані,²⁸³ у ході яких ГПУ щомісячно проводила зустрічі із родичами учасників акцій протесту, які загинули під час подій на Майдані, у цій справі слідчі органи, схоже, не вжили ніяких узгоджених заходів, які могли б гарантувати, що потерпілі і їхні родичі отримують регулярні новини щодо просування досудових розслідувань. МДГ вважає це прикритим і зауважує, що інформація, яку було надано широкій громадськості стосовно розслідувань подій 2 травня,²⁸⁴ сама по собі не є достатньою для захисту прав і законних інтересів потерпілих і їхніх родичів.

Висновок

270. Завдання МДГ не полягає в тому щоб встановити, чи задовольняє вимогам ЄКПЛ розслідування тієї чи іншої індивідуальної справи, і тому у цьому контексті МДГ обмежує свої висновки нагадуванням практики ЄСПЛ щодо участі потерпілих і їхніх родичів у будь-якому кримінальному розслідуванні.

МДГ із жалем зауважує, що, на відміну від розслідувань подій на Майдані, слідчі органи не вжили ніяких узгоджених заходів, щоб забезпечити пряме й регулярне інформування потерпілих і їхніх родичів щодо просування розслідувань, і підкреслює, що інформація, яку було надано широкій громадськості, сама по собі не була достатньою для захисту прав і законних інтересів потерпілих і їхніх родичів.

²⁸³ Див. Звіт МДГ щодо розслідувань подій на Майдані, § 506.

²⁸⁴ Див. оцінку МДГ щодо дотримання вимог достатнього громадянського контролю в параграфі 250 і далі.

IV. ОЦІНКА МДГ ПОТОЧНОГО СТАНУ РОЗСЛІДУВАНЬ

271. Хоча, як було зазначено вище, зобов'язання щодо проведення розслідування не є зобов'язанням досягнення певного результату, а лише стосується зобов'язання вчинити дії для його досягнення, серйозні недоліки у процесі розслідування можуть негативно вплинути на можливість з'ясування обставин справи та встановлення винних осіб.

272. На тлі недоліків, виявлених у проведенні розслідувань, МДГ проаналізувала стан різних розслідувань на 31 серпня 2015 року, через 14 місяців після подій в Одесі.

273. Матеріали, що є у розпорядженні МДГ, свідчать про відсутність істотного прогресу у розслідуванні таких ключових справ.

274. У справі щодо дій міліції 2 травня 2014 року лише одна особа, колишній начальник ГУ МВС в Одеській області, вірогідно постане перед судом у найближчому майбутньому. Інший ключовий підозрюваний, колишній заступник начальника того ж управління, переховується від правосуддя, і провадження щодо нього було призупинено. Жодну іншу особу в рамках цієї справи не було повідомлено про підозру. Слідчі органи повідомили МДГ, що розслідування дій інших співробітників міліції, а саме середньої або нижньої ланки, триває. Після 14 місяців розслідування слідчі органи досі не можуть остаточно визначити роль міліції у трагічних подіях, які сталися в Одесі 2 травня 2014 року, а також, чи мала місце змова між співробітниками міліції й прихильниками федералізації, на яку вказують деякі доступні відеоматеріали.

275. Що стосується дій міліції 4 травня 2014 року, вкінці 2014 року було розпочато судовий розгляд справ щодо трьох співробітників міліції, але наразі жодних рішень по суті ще не винесено. Як було зазначено вище, колишній заступник начальника ГУ МВС в Одеській області, також основний підозрюваний у цій справі, переховується від правосуддя, і провадження стосовно його дій 4 травня 2014 року було призупинено.

276. У справі щодо масових заворушень і пожежі 2 травня 2014 року із сотень осіб, які ймовірно брали участь у сутичках з обох сторін, лише 21 прихильник федералізації постав перед судом за практично однаковими звинуваченнями в участі у масових заворушеннях, і один з них – в організації масових заворушень. Хоча судовий розгляд були розпочався ще наприкінці 2014 року, досі не було прийнято жодних рішень по суті. Крім того, нещодавно було звинувачено п'ятеро осіб, здебільшого в участі у масових заворушеннях, і судовий розгляд справ щодо них наразі триває. Провадження щодо іншого прихильника федералізації було закрито через недостатність доказів, хоча справжня причина цього рішення був його обмін на офіцерів СБУ, які перебували в полоні на сході України. Інші ключові особи, включаючи ймовірного організатора масових заворушень й іншу особу, що, як видно на відео, стріляла в натовп, переховуються від правосуддя, й тому провадження щодо них були призупинені.

277. Що стосується прихильників єдності, лише трьох з них було повідомлено про підозру: провадження щодо одного з них було закрито через смерть підозрюваного; провадження щодо іншої особи, підозрюваної в нападі на людей, які вистрибували із палаючого Будинку профспілок, було закрито через недостатність доказів, але згодом відновлено за рішенням суду; провадження щодо третього прихильника єдності, якого підозрюють у скоєнні вбивства 2 травня 2014 року, перебуває на розгляді суду, який все ще триває. МДГ не було повідомлено про будь-які інші провадження, вже порушені чи майбутні, щодо будь-якої іншої особи.

278. Стосовно шести смертей, спричинених пострілами із вогнепальної або пневматичної зброї, слідчі органи досі не встановили, з якої саме зброї були нанесені

смертельні ушкодження. Жодну особу не було повідомлено про підозру в спричиненні пожежі в Будинку профспілок.

279. У справі щодо дій співробітників ДСНС, яку було розпочато лише більш ніж через п'ять місяців після подій, які розглядаються, не було досягнуто значного прогресу. Жодну особу не було повідомлено про підозру і слідчі органи, схоже, досі чекають на результати міжвідомчої судової експертизи.

Висновок

280. На думку МДГ, у розслідуванні трагічних подій в Одесі 2 травня 2014 року не вдалось досягти істотного прогресу. Попри те, що такий результат можна певною мірою пояснити складними умовами, у яких проводилися ці розслідування,²⁸⁵ МДГ вважає, що недоліки слідства, зазначені у цьому Звіті, негативно позначились на спроможності органів влади з'ясувати обставини злочинів, вчинених під час подій в Одесі, та встановити винних осіб.

²⁸⁵ Див. вище параграф 197 і далі.

ВИСНОВКИ

I. УЗАГАЛЬНЕНІ ВИСНОВКИ

281. Проаналізувавши розслідування насильницьких подій в Одесі 2 травня 2014 року, МДГ прийшла до наступних висновків.

Стосовно перепон, з якими зіткнулось розслідування

282. Перепони, з якими зіштовхнулися особи, відповідальні за розслідування подій 2 травня 2014 року в Одесі, є серйозними, а їхній вплив на хід розслідування не можна недооцінювати. Однак ці проблеми не можуть виправдати всі ті недоліки, які не були їхнім неминучим наслідком. Безумовно, органи влади мали й мають зобов'язання вжити всі необхідні заходи для забезпечення відповідності розслідувань вимогам статей 2 і 3 ЄКПЛ.

Стосовно незалежності розслідування

283. З огляду на докази, які вказують на причетність співробітників міліції до масових заворушень 2 травня 2014 року в Одесі, статті 2 і 3 вимагають, щоб розслідування масових заворушень в цілому здійснювалося органом, повністю незалежним від співробітників міліції. Так само, враховуючи структурні зв'язки між ДСНС та МВС, розслідування дій пожежної служби не можна вважати незалежним. Ці проблеми ще раз підкреслюють потребу в незалежному й ефективному механізмі розслідування серйозних порушень прав людини, скоєних співробітниками правоохоронних органів та іншими державними посадовцями.

284. МДГ також вважає, що для збереження довіри всіх верств громадськості системі кримінального правосуддя, органам влади, в тому числі судовим, вкрай важливо показати, що під час проведення розслідування й судового розгляду вони діють неупереджено й без дискримінації.

Стосовно ефективності розслідування

285. **Організація розслідування:** МДГ вважає, що розподіл розслідувань між ГПУ та МВС є малопродуктивним і шкодить ефективності цих розслідувань, враховуючи, що всі вони стосуються тісно пов'язаних між собою подій і певною мірою співпадають в частині доказів, свідків і потерпілих. Також МДГ вважає, що на якість, просування та ефективність розслідування дій співробітників ДСНС негативно вплинуло рішення доручити проведення цього розслідування місцевим органам внутрішніх справ, які залишалися бездіяльними на ранніх вирішальних стадіях розслідування.

286. **Кадрове забезпечення і ресурси:** МДГ схвально ставиться до того, що обидва слідчі органи намагалися забезпечити безперервність на рівні основних слідчих, які займаються розслідуваннями в Одесі. Однак, вона вважає, що скорочення відповідних слідчих груп негативно впливає на прогрес, якість і ефективність цих розслідувань, а також вважає, що кадрове забезпечення не є достатнім.

287. **Якість розслідувань:** МДГ вважає, що в кожному з проваджень слідчі органи не проявили належної повноти та ретельності, як на стадії порушення провадження, так і під час подальшого його розслідування, у результаті чого загальна ефективність розслідувань була поставлена під загрозу.

288. **Обвинувачення та суд:** МДГ висловлює серйозну занепокоєність з приводу рішень про припинення справи щодо двох підозрюваних через недостатність доказів.

289. МДГ вважає, що неодноразові відводи суддів призвели до затримок початку судового розгляду кримінальних проваджень в цілому. МДГ також вважає, що рішення звинувачувати 21 особу в одному обвинувальному акті без індивідуалізованих звинувачень також стало причиною затримки й може мати негативний вплив на перебіг судового розгляду.

Стосовно вимог своєчасності та відсутності зволікань

290. МДГ вважає, що розслідування щодо дій співробітників ДСНС не було розпочато своєчасно та не було проведено без зволікань. Розслідування щодо масових заворушень і пожежі 2 травня 2014 року, а також щодо дій міліції 2 і 4 травня 2014 року хоча й були розпочаті своєчасно, в подальшому низка недоліків, які виникнули в ході їх проведення, призвели до їхнього суттєвого затягування.

Стосовно громадського контролю за проведенням розслідувань

291. МДГ вважає, що події в Одесі 2 травня 2014 року були настільки важливими, що зобов'язували органи влади надавати достатню інформацію про розслідування задля сприяння ефективному громадському контролю. Хоча органи влади опублікували значний обсяг інформації, робилося це за відсутності ефективної комунікаційної політики, і, як наслідок, частина інформації була незрозумілою й суперечливою, а також надавалася нерівномірно і з недостатньою регулярністю.

Стосовно участі потерпілих та їхніх родичів

292. Завдання МДГ не полягає в тому щоб встановити, чи задовольняє вимогам ЄКПЛ розслідування тієї чи іншої індивідуальної справи, і тому у цьому контексті МДГ обмежує свої висновки нагадуванням практики ЄСПЛ щодо участі потерпілих і їхніх родичів у будь-якому кримінальному розслідуванні.

МДГ із жалем зауважує, що, на відміну від розслідувань подій на Майдані, слідчі органи не вжили ніяких узгоджених заходів, щоб забезпечити пряме й регулярне інформування потерпілих і їхніх родичів щодо просування розслідувань, і підкреслює, що інформація, яку було надано широкій громадськості, сама по собі не була достатньою для захисту прав і законних інтересів потерпілих і їхніх родичів.

Стосовно оцінки МДГ поточного стану розслідувань

293. На думку МДГ, у розслідуванні трагічних подій в Одесі 2 травня 2014 року не вдалось досягти істотного прогресу. Попри те, що такий результат можна певною мірою пояснити складними умовами, у яких проводилися ці розслідування, МДГ вважає, що недоліки слідства, зазначені у цьому Звіті, негативно позначились на

спроможності органів влади з'ясувати обставини злочинів, вчинених під час подій в Одесі, та встановити винних осіб.

II. ЗАКЛЮЧНІ ЗАУВАЖЕННЯ МДГ

294. У своєму Звіті щодо розслідувань подій на Майдані МДГ відзначила глибокі рани, залишені в українському суспільстві трагічними подіями в Києві, та важливу роль, яку відіграє проведення ефективного і незалежного розслідування цих подій, у процесі одужання. Разом з тим, МДГ виявила в Україні відсутність суспільної довіри до таких розслідувань і поширене почуття безкарності правоохоронних органів, а також небажання або нездатність слідчих органів притягнути до відповідальності винних у вбивствах і ушкодженнях.

295. Подібні зауваження стосуються і справи щодо трагічних подій в Одесі 2 травня 2014 року, де матеріали, отримані МДГ, також свідчать про схожу відсутність впевненості в адекватності розслідувань та здатність органів влади притягнути до відповідальності осіб, дії яких, прямо чи опосередковано, призвели того дня до загибелі та ушкодження багатьох людей. Так, незважаючи на те, що після подій, які розглядаються, пройшло приблизно півтора року, жодних звинувачень не було висунуто стосовно смертей, спричинених пожежею в Будинку профспілок. Як і у Звіті щодо розслідувань подій на Майдані, у цьому Звіті МДГ звертає увагу на серйозні недоліки, як структурні, так і оперативні, у питаннях незалежності й ефективності розслідувань, які наразі проводилися, і які, на думку МДГ, не відповідають вимогам ЄКПЛ або практиці ЄСПЛ.

296. Спершу МДГ позитивно оцінила факт того, що одразу після подій 2 травня було ініційовано та проведено, окремо від органів слідства, низку розслідувань, результати яких могли значно посприяти слідству. Два з таких розслідувань, проведені органами, що не були відповідальними за слідство, мали особливе значення.

297. Тимчасова слідча комісія на чолі з паном Кіссе, створена 14 травня Верховною Радою попереднього скликання, стала важливою ініціативою, метою якої було встановлення обставин подій, які відбулися за десять днів до того. Комісією було виявлено низку недоліків як щодо готовності міліції відреагувати на очікувані масові заворушення, так і щодо заходів, вжитих міліцією проти учасників насильницьких дій, скоєних того дня. Прикро, однак, що певні високопосадовці відмовилися співпрацювати з Комісією, кілька разів відхиливши запрошення на зустріч із нею. Так само прикро, що вслід за припиненням повноважень Комісії після парламентських виборів її звіт, затверджений у вересні 2014 року, не було розглянуто Верховною Радою, і що проект постанови щодо створення нової Комісії, яка б, серед іншого, мала б виявити організаторів, підбурювачів, пособників та виконавців вчинених під час масових заворушень злочинів, досі перебуває на розгляді Верховної Ради – приблизно десять місяців після того, як було внесено проект постанови.

298. Розслідування, проведене Уповноваженим Верховної Ради з прав людини, також було важливою ініціативою, у межах якої було опитано численних свідків, а також переглянуто і проаналізовано службову документацію. У звіті за результатами спеціального провадження, яке було проведене між 6 і 23 травнем 2014 року, було зроблено важливий висновок, що план «Хвиля» не було введено в дію 2 травня і що була зроблена спроба підписати й затвердити наказ «Про застосування силових дій» заднім числом. Хоча Уповноважений Верховної Ради з прав людини повідомила ГПУ про результати свого розслідування і закликала останню провести всебічне, об'єктивне

й неупереджене розслідування цих подій, залишається незрозумілим, як ці результати були використані та чи були вони використані взагалі, оскільки у відповідь ГПУ обмежувалася повідомленням, що відповідні розслідування було розпочато і що вони тривають.

299. Детальна робота, виконана «Групою 2 травня», зокрема, експертиза пожежі в Будинку профспілок є, на думку МДГ, ще одним цінним джерелом інформації для слідчих органів. Однак, як і у випадку з розслідуванням Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, МДГ не виявило ознак того, що хоча б на ранніх етапах розслідувань слідчими органами було надано достатнього значення результатам роботи, виконаної «Групою 2 травня», або необхідності більш тісного співробітництва з цією Групою.

300. Мали місце, однак, і позитивні зміни. Зокрема, МДГ відзначає значно відкритіший підхід слідчих органів. Хоча, наприклад, все ще існують недоліки щодо послідовності, рівномірності та регулярності поширеної інформації, органи влади все ж таки намагалися інформувати громадськість як щодо того, що сталося 2 травня, так і щодо того, що робиться для притягнення винних до відповідальності. Також МДГ відзначає високий рівень співпраці, який було забезпечено під час підготовки цього Звіту з боку представників влади.

301. Щодо проведення самих розслідувань, МДГ схвально ставиться до того, що ГПУ та МВС намагалися забезпечити безперервність на рівні основних слідчих, які займаються розслідуваннями в Одесі. У цьому зв'язку МДГ відзначає очевидний прогрес, досягнутий у справі щодо дій співробітників міліції після повторного призначення керівником слідчої групи pana Зінковського, в результаті чого було висунуто нові звинувачення. Так само МДГ зазначає, що в квітні 2015 року МВС було призначено міжвідомчу експертизу, яка має встановити, як розпочалася й поширилася пожежа в Будинку профспілок, а також проаналізувати дії ДСНС під час пожежі. До того ж МДГ бере до уваги твердження слідчих МВС, що готуються ще справи щодо учасників масових заворушень і вони скоро будуть надіслані на розгляд до суду. Хоча ці зрушення і є обнадійливими, правильним все ж таки буде нагадати той проміжок часу, який минув після подій, які є предметом розслідувань. Більш того, МДГ висловлює занепокоєння з приводу зменшення кількості співробітників, залучених до слідчих груп ГПУ і МВС, що, на її думку, вже негативним чином вплинуло на прогрес, якість та ефективність розслідувань.

302. Розслідування цих подій ще раз підтверджує необхідність створення Державного бюро розслідувань відповідно до Кримінально-процесуального кодексу. МДГ позитивно оцінює активні дії органів влади України щодо створення Бюро, але наголошує, що будь-який орган такого типу повинен відповідати вимогам незалежності й ефективності ЄКПЛ.

303. Істотні перепони все ще залишаються в розслідуваннях подій 2 травня 2014 року в Одесі, які закінчилися трагічною загибеллю та серйозними ушкодженнями осіб. Як і у випадку з розслідуванням подій на Майдані, залишається сподіватись, що, спираючись на висновки, викладені МДГ у цьому Звіті, буде досягнуто подальшого прогресу у притягненні винних до відповідальності, відновленні громадської довіри до правосуддя і завершенні цього болючого розділу в історії України.

ДОДАТОК І

МАНДАТ МІЖНАРОДНОЇ ДОРАДЧОЇ ГРУПИ («МДГ»)²⁸⁶

1. З огляду на нинішню політичну кризу в Україні та необхідність здобути довіру громадськості до розслідувань випадків насильства, що мали місце в Україні, починаючи з 30 листопада 2013 року, Генеральний Секретар Ради Європи Ягланд запропонував створити міжнародну дорадчу групу (МДГ).

2. Розслідування проводимуться відповідними українськими органами згідно українського законодавства. МДГ здійснюватиме нагляд за дотриманням при проведенні розслідувань усіх вимог Європейської Конвенції про права людини та практики Європейського суду з прав людини. З цією метою МДГ регулярно отримуватиме від Генеральної прокуратури України звіти щодо перебігу розслідувань вказаних подій. МДГ матиме повний доступ до всієї дотичної інформації та право звертатися за будь-якими додатковими відомостями, які вважатиме за необхідні, і отримувати їх. МДГ може надавати відповідним органам та установам поради і рекомендації. Організації громадянського суспільства матимуть право вступати у контакт та вільно спілкуватися з МДГ.

3. Група складатиметься з трьох членів, одного з яких призначать органи влади України, іншого призначить опозиція, а ще одного, який головуватиме у групі, призначить міжнародна громадськість. Всі члени МДГ мають бути професійними юристами, а не політиками, і користуватися повагою широких верств українського суспільства завдяки високому рівню професійних якостей та доброчесності.

4. Наприкінці роботи МДГ голова групи підготує остаточний звіт, що буде представлений Генеральному Секретарю Ради Європи та органам влади України.

5. З метою забезпечення належних робочих умов членів МДГ необхідні для цього приміщення та обладнання можуть бути надані парламентом України.

6. Фінансові засоби для роботи міжнародного члена МДГ та його секретаріату будуть надані Радою Європи.

²⁸⁶ Інформація щодо поширення мандату МДГ на події в Одесі викладена у «Вступі».

ДОДАТОК II

ПОРЯДОК РОБОТИ МДГ

А. Письмова процедура

МДГ направила кілька письмових запитів до різних органів влади та НУО із проханням надати детальну інформацію щодо характеру та обсягу розслідувань:

- 6 лютого 2015 року лист було направлено до ГПУ. Відповідь було отримано у належний строк.
- 10 квітня 2015 року листи були надіслані до ГПУ, МВС, СБУ, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Голови Верховної Ради, Одеського міського голови, Голови Одеської обласної державної адміністрації та Начальника Управління охорони здоров'я Одеської обласної державної адміністрації.

Відповіді було отримано від усіх органів влади, окрім СБУ та Одеського міського голови.

- 13 травня 2015 року листи-нагадування було направлено до СБУ та Одеського міського голови. Відповіді були отримані від обох.
- 15 та 27 травня 2015 року листи із запрошенням на зустріч було направлено до «Групи 2 травня».
- 21 та 27 травня 2015 року листи із запрошенням на зустріч було надіслано до ГПУ, МВС, СБУ, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, голови ТСК, голови офісу ООН в Одесі, а також низці НУО: «Центр Громадянських Свобод», «Українська Гельсінська спілка з прав людини», «Amnesty International», «Human Rights Watch».
- 18 червня 2015 року лист було направлено до МВС.
- 22 червня 2015 року листи були надіслані до ГПУ, МВС, СБУ та «Групи 2 травня».

Відповіді було отримано від усіх адресантів.

- 30 червня 2015 року листи із запрошенням на зустріч були надіслані до декількох адвокатів Одеси.
- 23 липня 2015 року листи із запрошенням на зустріч були надіслані до ГПУ, МВС, деяких адвокатів Одеси та «Групи 2 травня».
- 17 серпня 2015 року листи були надіслані до ГПУ, МВС, СБУ, Міністерства юстиції, Ради суддів, Державної судової адміністрації, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, голови ТСК, Голови Верховної Ради та «Групи 2 травня».

Відповіді було отримано від ГПУ, МВС, СБУ, Міністерства юстиції, Державної судової адміністрації, Державної служби з надзвичайних ситуацій та «Групи 2 травня».

- 4 вересня 2015 року лист було надіслано до ГПУ, відповідь було отримано у належний строк.

На своїй веб-сторінці МДГ також звернулась до неурядових організацій із запрошенням надати наявну у них інформацію. Подання до МДГ зробила «Група 2 травня».

В. Усна процедура

МДГ провела серію зустрічей в Києві та Одесі в червні та липні 2015 року з відповідними представниками влади та НУО, а також захистниками та представниками потерпілих.

- 1-3 червня 2015 року МДГ провела в Києві серію зустрічей з:
 - Двома представниками Уповноваженого Верховної Ради з прав людини;
 - Сімома представниками ГПУ, у тому числі з начальником Управління спеціальних розслідувань Головного слідчого управління ГПУ паном Сергієм Горбатюком. Було організовано дві зустрічі: 2 та 3 червня;
 - Чотирма представниками НУО: «Центр Громадянських Свобод», «Українська Гельсінська спілка з прав людини», та «Amnesty International»;
 - 11 представниками МВС;
 - Двома представниками СБУ;
 - головою Тимчасової слідчої комісії А. Кіссе та його помічником.
- 4 червня 2015 року МДГ провела зустрічі в Одесі із:
 - Чотирма представниками «Групи 2 травня»;
 - Двома представниками ГПУ;
- 28 липня МДГ зустрілась в Києві із паном Сергієм Горбатюком (начальником Управління спеціальних розслідувань Головного слідчого управління ГПУ) та ще чотирма представниками ГПУ.
- 29 та 30 липня МДГ провела зустрічі в Одесі із:
 - Двома представниками ГПУ;
 - Трьома старшими слідчими ОВС ГСУ МВС;
 - Головою офісу ООН в Одесі;
 - Шістьмома представниками «Групи 2 травня»;
 - Десятьма захистниками та представниками потерпілих під час подій 2 травня в Одесі.

ДОДАТОК III

ПЕРЕЛІК ОСІБ, ІМЕНА ЯКИХ ЗГАДУЮТЬСЯ В ЗВІТІ

(в алфавітному порядку)

Прізвище та ім'я	Основні дані
Арсен Аваков	Міністр внутрішніх справ з 27 лютого 2014 року.
Микола Банчук	Заступник Генерального прокурора на момент подій.
Василь Бирко	Старший слідчий ГСУ МВС; з 5 травня 2014 року у складі слідчої групи, яка займається слідством у справах щодо масових заворушень та пожежі в Будинку профспілок, а також щодо дій співробітників ДСНС; очолює слідчу групу у справі щодо дій співробітників ДСНС.
Володимир Боделан	Начальник ГУ ДСНС в Одеській області на момент подій.
Ігор Боршуляк	Прокурор Одеської області з 5 березня по 21 травня 2014 року.
Віталій Будько	Підозрюється в участі в масових заворушеннях 2 травня 2014 року.
Микола Волков	Підозрювався у стрілянині в бік Будинку профспілок 2 травня 2014 року. Провадження щодо нього припинено через його смерть у лютому 2015 року.
Тетяна Герасимова	Журналіст, координатор «Групи 2 травня».
Всеволод Гончаревський	Підозрюється, зокрема, у нападі на осіб, які вистрибували з палаючого Будинку профспілок.
Сергій Горбатюк	Слідчий та старший слідчий Генеральної прокуратури з 2004 року. Начальник другого слідчого відділу Головного слідчого управління ГПУ з квітня 2014 року. Начальник управління спеціальних розслідувань ГПУ з грудня 2014 року.
Олександр Грибовський	Підозрюється в участі в масових заворушеннях 2 травня 2014 року.
Володимир Гузир	Заступник Генерального прокурора з 14 лютого по 2 квітня 2015 року.

Додаток III

	Перший заступник Генерального прокурора з 2 квітня 2015 року.
Антон Давидченко	Вважається лідером «АнтиМайдану» в Одесі в березні 2014 року. 22 липня 2014 року визнано судом винним у скоєнні злочину (посягання на територіальну цілісність і недоторканність України). Брат Артема Давидченка.
Артем Давидченко	Підозрюється в організації масових заворушень 2 травня 2014 року. Брат Антона Давидченка.
Сергій Долженков	Підозрюється в організації масових заворушень 2 травня 2014 року.
Григорій Єпур	Депутат Одеської обласної ради, голова тимчасової контрольної комісії Одеської обласної ради щодо здійснення контролю за ходом досудового розслідування скоєних 02 травня 2014 року у місті Одесі злочинів.
Ігор Зіньковський	Заступник начальника другого слідчого відділу управління з розслідування особливо важливих справ ГСУ ГПУ. З 7 травня по червень 2014 року та з 8 квітня 2015 року і понині – керівник слідчої групи у провадженні щодо дій міліції.
Іван Катеринчук	Начальник ГУ МВС в Одеській області з 4 травня 2014 року по 16 червня 2015 року.
Антон Кіссе	Народний депутат, Голова Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради щодо, серед іншого, подій в Одесі 2 травня 2014 року.
Петро Луцюк	Начальник ГУ МВС в Одеській області до 3 травня 2014 року.
Олег Махніцький	Виконувач обов’язків Генерального прокурора з лютого по червень 2014 року.
Віталій Музика	Слідчий в особливо важливих справах другого слідчого відділу ГСУ ГПУ. З липня 2014 року по 8 квітня 2015 року – керівник слідчої групи у провадженні щодо дій міліції.
Валентин Наливайченко	Глова СБУ з лютого 2014 року по червень 2015 року.
Володимир	Глова Одеської обласної державної адміністрації з

Додаток III

Немировський	3 березня по 6 травня 2014 року.
Андрій Парубій	Секретар Ради національної безпеки і оборони з 27 лютого по 7 серпня 2014 року.
Микола Рудницький	Старший слідчий ГСУ МВС; з 5 травня 2014 року у складі слідчої групи, яка займається слідством у справах щодо масових заворушень та пожежі в Будинку профспілок, а також щодо дій співробітників ДСНС; з 5 травня 2014 року по серпень 2015 року очолював слідчу групу у справі щодо масових заворушень та пожежі в Будинку профспілок.
Віталій Сакал	Заступник начальника ГСУ МВС у січні-лютому 2014 року; начальник ГСУ МВС з березня 2014 року по травень 2015 року; заступник Міністра внутрішніх справ з квітня 2014 року по травень 2015 року.
Руслан Сушко	Старший слідчий ГСУ МВС; з червня 2014 року у складі слідчої групи, яка займається слідством у справах щодо масових заворушень та пожежі в Будинку профспілок, а також щодо дій співробітників ДСНС; з серпня 2015 року очолює слідчу групу у справі щодо масових заворушень та пожежі в Будинку профспілок.
Дмитро Фучеджи	Заступник начальника ГУ МВС в Одеській області – начальник міліції громадської безпеки до 3 травня 2014 року. Виконувач обов'язків начальника ГУ МВС в Одеській області з 3 по 6 травня 2014 року. Підозрюється у неналежному виконанні службових обов'язків 2 травня 2014 року та у незаконному звільненні затриманих 4 травня 2014 року.
Сергій Ходіак	Підозрюється у скоєнні, серед іншого, вбивства в Одесі 2 травня 2014 року.
Сергій Чеботар	Заступник Міністра внутрішніх справ з березня 2014 року по травень 2015 року.

**ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ВИПАДКІВ СМЕРТІ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОДІЯМИ В
ОДЕСІ 2 ТРАВНЯ 2014 РОКУ²⁸⁷**

Причина смерті	Зіткнення на Грецькій площі та на прилеглих вулицях	Пожежа в Будинку профспілок
Падіння з висоти	-	8 ²⁸⁸
Вогнепальне поранення	6 ²⁸⁹	-
Отруєння оксидом вуглецю (чадним газом)	-	9
Опіки тіла	-	2
Опіки дихальних шляхів та тіла	-	3
Опіки дихальних шляхів та тіла в комбінації з отруєнням неуточненими газами (продуктами горіння)	-	5
Опіки дихальних шляхів в комбінації з отруєнням неуточненими газами (продуктами горіння)	-	1
Отруєння неуточненими газами, димами та випарами	-	14
РАЗОМ	6	42
	48	

²⁸⁷ Складено на підставі письмових подань до МДГ Управління охорони здоров'я Одеської обласної державної адміністрації від 23 квітня 2015 року.

²⁸⁸ Семеро осіб загинуло на місці подій, одна – згодом в лікарні.

²⁸⁹ В тому числі особа, яка загинула внаслідок поранення з пневматичної зброї: чотири особи загинуло на місці подій, дві – згодом в лікарні.

ДОДАТОК V

(відтворено зі Звіту МДГ щодо розслідувань подій на Майдані, §§ 140-155)

НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО З ПИТАНЬ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ²⁹⁰

1. Досудове розслідування, початкова стадія кримінального провадження, як правило, розпочинається з внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Згідно статті 214 § 1 Кримінального процесуального кодексу («КПК»), прокурор або слідчий зобов'язаний внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань протягом двадцяти чотирьох годин після того, як він чи вона отримає повідомлення про злочин або виявить обставини, які можуть свідчити про скоєння злочину.

2. Стаття 38 КПК визначає чотири органи, слідчі відділи яких уповноважені здійснювати досудове розслідування. Це органи внутрішніх справ (МВС), Служба безпеки України, органи, що здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства і Державне бюро розслідувань.²⁹¹ До моменту утворення Державного бюро розслідувань його функцію виконує прокуратура.

3. Відповідно до статті 216 КПК, органи внутрішніх справ здійснюють досудове розслідування правопорушень, які тягнуть за собою кримінальну відповідальність, крім тих, що віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування. СБУ розслідує, зокрема, справи про злочини проти національної безпеки, миру, міжнародного порядку і територіальної цілісності. Державне бюро розслідувань розслідуватиме злочини, скоєні службовими особами, які займають особливо відповідальне становище на державній службі,²⁹² а також суддями та працівниками правоохоронних органів.

4. Досудове розслідування може бути проведене одним слідчим або групою слідчих, наприклад, у складних випадках. Відповідно до статті 40 КПК, слідчий, який відповідає за конкретне досудове розслідування, діє самостійно при прийнятті процесуального рішення. Він або вона може отримувати доручення лише від уповноважених на це органів. Деякі дії можуть здійснюватись слідчим лише за погодженням прокурора. Слідчий зобов'язаний виконувати письмові доручення прокурора.

5. Окрім здійснення досудового розслідування до моменту створення Державного бюро розслідувань, прокуратура здійснює нагляд та процесуальне керівництво в ході досудового розслідування, яке проводиться іншими слідчими органами, і підтримує державне обвинувачення у суді.

²⁹⁰ Див. [Інформаційну довідку МДГ № 2](#) та [Інформаційну довідку МДГ № 3](#) щодо детального опису національного законодавства і процедури досудового розслідування, а також щодо коментарів Ради Європи стосовно деяких положень КПК 2012 року.

²⁹¹ Державне бюро розслідувань наразі не функціонує. КПК передбачає його створення не пізніше, ніж до листопада 2017 року.

²⁹² Список таких службових осіб наведено у статті 9 Закону України «Про державну службу».

6. Повноваження прокурора щодо нагляду за досудовим розслідуванням викладені у статті 36 КПК. Прокурор уповноважений, зокрема, мати повний доступ до матеріалів справи, надавати вказівки слідчим органам і оперативним підрозділам, скасовувати незаконні і необґрунтовані рішення слідчого, затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акту або змінювати обвинувальний акт і звертатись до суду з обвинувальним актом.

7. Відповідно до статті 36 § 5 КПК, Генеральний прокурор, його заступники, районні прокурори і прирівняні до них прокурори мають право передавати розслідування іншому органу досудового розслідування у разі неефективного досудового розслідування.

8. Стаття 36 КПК і статті 6 та 7 Закону України «Про прокуратуру» 1991 року передбачають гарантії незалежності прокурорів.

9. Відповідно до статті 41 КПК, в ході досудового розслідування слідчим та прокурорам надають допомогу оперативні підрозділи. Оперативні підрозділи здійснюють слідчі дії за письмовим дорученням слідчого або прокурора; такі доручення є для них обов'язковими. Такі підрозділи не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатись за власною ініціативою або звертатись з клопотанням до слідчого судді чи прокурора.

10. Згідно з вищезазначеною статтею, оперативні підрозділи правоохоронних органів, СБУ, податкових та митних органів, Державної пенітенціарної служби та Державної прикордонної служби уповноважені здійснювати слідчі дії. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» 1992 року визначає конкретні підрозділи, які здійснюють слідчі дії (стаття 5).

11. Після отримання достатніх доказів, що дозволяють вважати особу підозрюваною у кримінальній справі, підозрюваному вручається письмове повідомлення про підозру у відповідності з процедурою, визначеною в статтях 276-279 КПК. Повідомлення про підозру здійснюється в два етапи: складення письмового повідомлення про підозру та вручення повідомлення підозрюваному. Повідомлення про підозру вручається підозрюваному в день його складення. Якщо підозрюваний переховується, повідомлення вручається підозрюваному після його чи її розшуку.

12. Відповідно до статей 280-282 КПК, у деяких випадках слідчий або прокурор може зупинити досудове розслідування, наприклад, якщо підозрюваний переховується від органів слідства та/або суду з метою уникнення кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме, або у випадку, коли є необхідність виконання процесуальних дій в рамках міжнародного співробітництва, наприклад, в рамках процесу екстрадиції.

13. Стаття 217 КПК надає прокурору право об'єднувати кілька справ в одну на етапі досудового розслідування (наприклад, якщо матеріали стосуються кількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного злочину) або виділяти справи в окремі провадження (наприклад, якщо одна й та сама особа підозрюється у вчиненні декількох злочинів).

14. Відповідно до статті 28 КПК кожна процесуальна дія і процесуальне рішення повинні бути відповідно виконані та прийняті в розумні строки. Відповідно до статті 219 КПК, досудове розслідування злочину повинно бути закінчено протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру. Залежно від тяжкості та складності злочину, строк може бути продовжений до шести або дванадцяти місяців.

15. Досудове розслідування завершується у випадку закриття кримінальної справи, або коли до суду направляється один з таких документів – обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру,

або клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності (глава 24 КПК).

16. Підготовче судове провадження, а надалі й судовий розгляд мають місце за умови, якщо відсутні підстави для закриття кримінальної справи або звільнення особи від кримінальної відповідальності.

ДОДАТОК VI

ПУБЛІЧНІ ЗАЯВИ СЛІДЧИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПОДІЙ 2 ТРАВНЯ 2014 РОКУ В ОДЕСІ ТА ВІДПОВІДНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ²⁹³

А. Заяви 2 травня 2014 року

1. О 16.43 МВС повідомило, що в Одесі по вулиці Грецька має місце протистояння між активістами Антимайдану з одного боку та футбольними фанатами, а також активістами Євромайдану – з іншого. На місці події правоохоронці роблять все для того, аби припинити заворушення.²⁹⁴

2. О 16.55 МВС повідомило, що протистояння перемістилося до Куликового поля²⁹⁵, а о 17.01 (так в оригіналі) – що у ході протистояння, що триває на Куликовому полі в Одесі, було скоєно підпал Будинку профспілок²⁹⁶.

3. О 18.43 МВС додало, що міліції вдалося розділити сторони кордоном та припинити протистояння, однак після тимчасового спокою, протистояння відновилося. Встановлено, що у результаті сутички троє осіб загинули та 15 – доставлені до лікарні з травмами різного ступеня тяжкості. Також поранені троє працівників міліції. Розпочато кримінальне провадження за ч. 2 ст. 294 КК (Масові заворушення) й на місці події працює слідчо-оперативна група.²⁹⁷

4. О 20.09 МВС повідомило, що прибічники Антимайдану забарикадувалися у торговому центрі «Афіна». Частина правопорушників вже затримана, їх доставили до міліції. Правоохоронці ведуть перемовини з рештою, аби ті покинули приміщення.²⁹⁸

5. О 21.38 МВС оголосило, що 31 особа загинула в результаті пожежі в Будинку профспілок в Одесі й 50 осіб, із них десять міліціонерів, звернулися за допомогою до лікарів; дані уточнюються. Працівникам ДСНС уже вдалося загасити пожежу.²⁹⁹

В. Заяви після 2 травня 2014 року

1. 3 травня 2014 року

6. Вранці пан Аваков оголосив, що він звільнив начальника ГУ МВС в Одеській області Петра Луцюка. Крім того, за подіями в Одесі призначено службове розслідування. Зі слів Міністра, у результаті зіткнень і пожежі 2 травня загинуло

²⁹³ Метою даного Додатку є показати, яким чином слідчі органи здійснювали інформування громадськості щодо своєї діяльності. Додаток містить стислий виклад заяв ГПУ та МВС, перелік яких було надано цими органами на вимогу МДГ, а також заяви, які були виявлені співробітниками МДГ. Заяви, згадані в цьому Додатку, не є вичерпними та їх стислий виклад не повинен використовуватися в якості заміни оригінальної заяви.

²⁹⁴ Веб-сайт МВС, новина від [2 травня 2014 року](#) (о 16.43).

²⁹⁵ Там само, новина від [2 травня 2014 року](#) (о 16.55).

²⁹⁶ Там само, новина від [2 травня 2014 року](#) (о 17.01).

²⁹⁷ Там само, новина від [2 травня 2014 року](#) (о 18.43).

²⁹⁸ Там само, новина від [2 травня 2014 року](#) (о 20.09).

²⁹⁹ Там само, новина від [2 травня 2014 року](#) (о 21.38).

42 людини, 125 (в тому числі 21 правоохоронець) – отримали тілесні ушкодження та госпіталізовані.³⁰⁰

7. Того ж дня МВС повідомило, що завдяки вжитим працівниками міліції заходам було затримано 160 найбільш активних учасників масових заворушень. За даним фактом відкрито три кримінальних провадження. Два з них – за ч. 2 ст. 294 КК (Масові заворушення). Ще одне кримінальне провадження відкрите за ч. 3 ст. 345 КК (Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу).³⁰¹

8. Пізніше того ж дня було оголошено, що розпочала роботу спеціальна комісія на чолі із заступником Міністра внутрішніх справ С. Чеботарем, яка буде розслідувати події 2 травня. За словами пана Чеботаря: «міліцією вживалися максимально можливі заходи щодо деескалації даної події та зведення до мінімуму кількості постраждалих громадян». За даними фактами органами внутрішніх справ розпочато десять кримінальних проваджень та затримано 172 особи. Після проведення відповідних слідчих дій частина з цих осіб звільнена під особисте зобов'язання, 127 затримані як активні учасники масових заворушень. Він також зазначив, що екстремісти були ретельно підготовлені до цієї акції, зважаючи на вогнепальну нарізну, гладкоствольну та травматичну зброю, значну кількість запальної суміші, яку вилучили правоохоронці.³⁰²

9. Відповідно до попередніх висновків за результатами огляду місця події фахівцями ГУ ДСНС в Одеській області, причиною загоряння Будинку профспілок в Одесі могли бути «коктейлі Молотова», кинуті зверху; пожежа з верхніх поверхів розповсюдилася на значну площу будівлі.³⁰³

10. Виконувач обов'язків Генерального прокурора пан Махніцький повідомив, що загинуло 46 чоловік. Шестеро з них – в результаті вогнепальних поранень і отриманих травм на Грецькій площі. Ще 40 осіб загинули кількома годинами пізніше під час пожежі в Будинку профспілок: 32 – від удущення чадним газом, вісім – від смертельних травм, спричинених падінням з висоти. Мінімум 200 осіб звернулося за медичною допомогою, 44 госпіталізовано (25 перебувають у важкому стані). До медичних установ також звернулися з тілесними ушкодженнями 14 працівників міліції. Було також зауважено, що «через закидування будинку пляшками із запалювальною сумішшю на 1-му, 2-му та 3-му поверхах сталося займання». Під час гасіння пожежі з Будинку профспілок вдалося евакуювати 210 осіб. Як заявив у коментарі пан Махніцький, «події в Одесі 2 травня з усією жорстокою наочністю показали, до чого призводять зовнішні провокації й недалекоглядність деяких відповідальних осіб, що знехтували своїм обов'язком непорушно захищати громадський порядок». За його словами, до Одеси терміново прибула спеціальна бригада ГПУ на чолі з паном Банчуком для здійснення процесуального керівництва за ходом слідства. За фактами смерті під час зіткнень порушено кримінальне провадження за ч. 2 ст. 294 та ч. 3 ст. 345 КК. За участь у масових заворушеннях на підставі ст. 208 КПК затримано 93 особи. Крім того, прокуратурою Одеської області розпочате кримінальне провадження за ч. 2 ст. 367 КК за фактом службової недбалості працівників міліції, які під час вказаних масових заворушень не вживали відповідних заходів, що потягло за собою тяжкі наслідки.³⁰⁴

³⁰⁰ Там само, новина від [3 травня 2014 року](#) (о 9.46).

³⁰¹ Там само, новина від [3 травня 2014 року](#) (об 11.15).

³⁰² Там само, новина від [3 травня 2014 року](#) (о 14.30).

³⁰³ Там само, новина від [3 травня 2014 року](#) (о 16.48).

³⁰⁴ Веб-сайт ГПУ, новина від [3 травня 2014 року](#).

11. Тодішній прокурор Одеської області пан Боршуляк також провів брифінг.³⁰⁵ На його думку, при своєчасних та рішучих діях працівників міліції людських жертв можна було б уникнути. Він заявив, що слідчими прокуратури Одеської області розпочато кримінальне провадження за ч. 2 ст. 367 КК за фактами неналежного виконання працівниками органів внутрішніх справ своїх службових обов'язків. Прокуратурою області здійснюється процесуальне керівництво за низкою кримінальних проваджень, розпочатих органами внутрішніх справ. З метою забезпечення належного розслідування прокуратурою області створено міжвідомчу слідчо-оперативну групу, до складу якої увійшли працівники ГУ МВС та Управління СБУ в Одеській області. Прокурор Одеської області повідомив, що за наслідками подій 2 травня 2014 року уже затримано майже 150 осіб.

2. 4 травня 2014 року

12. 4 травня було повідомлено, що пан Банчук прийняв рішення про передачу кримінального провадження за фактом масових заворушень зі слідчого управління ГУ МВС в Одеській області до ГСУ МВС для всебічного, об'єктивного та неупередженого розслідування. Слідчими прокуратури Одеської області і надалі розслідуватиметься кримінальне провадження за ч. 2 ст. 367 КК за фактами неналежного виконання працівниками органів внутрішніх справ своїх службових обов'язків, що призвело до тяжких наслідків.³⁰⁶

13. О 17.30 МВС повідомило, що за рішенням прокуратури Одеської області на вимогу мітингувальників було звільнено 67 осіб, затриманих органами внутрішніх справ за участь у масових заворушеннях 2 травня.³⁰⁷

14. Пізніше того ж дня пан Аваков визнав, що міліція в Одесі діяла «жахливо, можливо злочинно». Все керівництво ГУ МВС в Одеській області звільнено з посад. Тим не менш, на його думку, не слід прикривати й інших «героїв»: факт перший – в день зіткнень, коли проукраїнська хода уболівальників зіткнулася з Антимайданом, всіх керівників міліції прокурор зібрав на нараду, яка тривала при вимкнених телефонах чотири години, з 12.00 до 16.00, а хода вболівальників почалася в 15.00; другий факт – понад 100 затриманих в ніч після заворушень і смертей, міліція мала намір етапувати для суду і утримання під вартою в інший регіон негайно, щоб попередити можливі заворушення, проте прокурор заборонив; третій факт – після того, як натовп сепаратистів штурмував міське управління міліції, прокурор прийняв рішення відпустити затриманих.³⁰⁸

15. Пан Махніцький висловив здивування поширеним через засоби масової інформації повідомленням про те, що звільнення учасників масових заворушень в Одесі 2 травня цього року відбулося начебто за вказівкою співробітників прокуратури, заявивши, що жодних вказівок про звільнення учасників масових заворушень в Одесі ані спеціальний уповноважений, заступник Генерального прокурора М. Банчук, ні прокурор Одеської області І. Боршуляк не давали і не могли дати, оскільки «такі дії розцінюються як державна зрада і безпосередня підтримка сепаратизму, з чим давно і безкомпромісно бореться Генеральна прокуратура». Прокуратурою Одеської області розпочато кримінальне провадження за ст. 367 КК за фактом неналежного виконання

³⁰⁵ Веб-сайт прокуратури Одеської області, [3 травня 2014 року](#).

³⁰⁶ Веб-сайт ГПУ, новина від [4 травня 2014 року](#).

³⁰⁷ Веб-сайт МВС, новина від [4 травня 2014 року](#) (о 17.30).

³⁰⁸ Там само, новина від [4 травня 2014 року](#) (о 23.25).

працівниками ГУ МВС в Одеській області своїх службових обов'язків з охорони громадського порядку та за ст. 365 КК за фактом перевищення ними своїх службових обов'язків. Виконувач обов'язків Генерального прокурора підкреслив, що ГПУ відкриватиме нові кримінальні провадження стосовно кожного, хто стоятиме на перешкоді розслідування.³⁰⁹

16. Прокуратура Одеської області також зробила заяву, відкидаючи твердження про свою участь у звільненні 67 затриманих осіб. У цьому зв'язку повідомлялося, що рішення про звільнення затриманих осіб приймалося безпосередньо керівництвом органів внутрішніх справ області без будь-якого погодження з органами прокуратури. З урахуванням викладеного, прокуратурою області розпочато кримінальне провадження за ч. 1 ст. 367 та ч. 2 ст. 365 КК.³¹⁰

17. Ввечері МВС оголосило, що ГУ МВС в Одеській області очолив Іван Катеринчук.³¹¹

3. 5 та 6 травня 2014 року

18. 5 травня пан Аваков повідомив, що до Одеси для забезпечення правопорядку прибув спецпідрозділ Національної гвардії України.³¹² За його словами, 42 підозрюваних в організації та участі в масових заворушеннях в Одесі 2 травня, етаповані до іншої області.³¹³

19. 6 травня МВС уточнило офіційні дані: під час подій, що мали місце в Одесі 2 травня, загинуло 46 осіб, з них встановлено – 38. Крім того, до органів внутрішніх справ надійшло п'ять заяв про безвісно зниклих осіб, з яких дві встановлені як загиблі.³¹⁴

20. Пізніше того ж дня пан Чеботар та пан Катеринчук провели прес-конференцію.³¹⁵ Пан Чеботар заявив, що йде слідство, були затримані 160 осіб, які порушували правопорядок і сприяли тому, що відбулося 2 травня. Також він повідомив, що найближчими днями з'явиться інформація про наступні затримання. Пан Чеботар також підкреслив, що від роботи відсторонені всі три заступники начальника обласного управління міліції.

21. Того ж дня пан Махніцький дав інтерв'ю, в якому він розповів деякі факти розслідування стосовно подій 2 та 4 травня в Одесі.³¹⁶ Відповідаючи на питання стосовно того, хто (прокуратура чи МВС) винний у звільненні 4 травня затриманих осіб, пан Махніцький наголосив, що ним одразу дано розпорядження про проведення службового розслідування відносно заступника Генерального прокурора пана Банчука, а також щодо працівників прокуратури Одеської області. Крім цього, відкрито кримінальне провадження стосовно звільнення затриманих осіб, в рамках цього провадження та службового розслідування вже встановлено, що прокуратура не має до цього жодного відношення. Згідно зі свідченнями працівників міліції, наказ випустити затриманих дав начальник міського управління внутрішніх справ м. Одеси за

³⁰⁹ Веб-сайт ГПУ, новина від [4 травня 2014 року](#).

³¹⁰ Веб-сайт прокуратури Одеської області, новина від [4 травня 2014 року](#).

³¹¹ Веб-сайт МВС, новина від [4 травня 2014 року](#) (о 20.01).

³¹² Там само, новина від [5 травня 2014 року](#) (о 9.00).

³¹³ Там само, новина від [5 травня 2014 року](#) (о 9.13).

³¹⁴ Там само, новина від [6 травня 2014 року](#) (о 10.42).

³¹⁵ Там само, новина від [6 травня 2014 року](#) (о 19.01).

³¹⁶ 5 канал, [інтерв'ю](#), 6 травня 2014 року (відповідне обговорення починається на 8 хвилині 7 секунд).

погодженням з виконувачем обов'язків начальника обласного управління в Одеській області. Це встановлено на сьогоднішній день розслідуванням.

Стосовно стверджуваної бездіяльності міліції протягом подій 2 травня, пан Махніцький зазначив, що на сьогодні можна говорити навіть не лише про бездіяльність, а про співучасть.

«Є певні факти. У нас є дані, які говорять про більшу участь міліції, але я їх на сьогодні озвучити не можу. Але, ми вже бачили ці кадри, які по всіх телеканалах були показані, коли працівники міліції взагалі бездіяли в той час, коли бандити стріляли в людей, в мітингувальників».

Журналістка підкреслила, що бандити теж стріляли і з-за спин міліціонерів. Пан Махніцький підтвердив це та додав, що

«ми бачили, що бандити були в червоних пов'язках, так само працівники міліції були в червоних пов'язках. Це уже говорить про те, що вже наперед був спільний умисел на вчинення відповідного злочину; тобто все вже було підготовлено, ті пов'язки були пов'язані. Вже була домовленість між працівниками міліції і бандитами, я їх інакше назвати не можу. Також, ми бачили, що працівники міліції, коли штурмували міське управління, де знаходилися затримані, відкрито покидали щити і перейшли на бік бандитів. Тобто, в даному випадку є всі ознаки кримінального правопорушення. Власне, ці обставини на сьогоднішній день розслідуються вже Генеральною прокуратурою України, оскільки я дав також розпорядження вчора заступнику Генерального прокурора Олексію Баганцю, який керує слідчими підрозділами Генеральної прокуратури про те, щоб це провадження забрати і розслідувати силами Генеральної прокуратури».

Відповідаючи на питання стосовно попередньої версії того, що сталося – це результат бездіяльності правоохоронних органів чи спланована диверсія – пан Махніцький повідомив, що мала місце і бездіяльність правоохоронних органів, але що стосується самого факту подій 2 травня, можна говорити, що це була спланована акція. Вона була заздалегідь підготовлена, у ній був розподіл ролей. Деталі будуть повідомлені після проведення розслідування, коли будуть затримані відповідні особи, тому що певна інформація не може бути розголошена для того, щоб фігуранти справи не змогли втекти і переховуватися.

Стосовно причин виникнення пожежі у Будинку профспілок, пан Махніцький сказав, що вони встановлюються у ході слідства. Сьогодні зарано говорити про те, що послужило саме причиною. На його думку, необхідно залучити іноземних експертів-піротехніків, можливо, зі Сполучених Штатів, щоб це були незалежні експерти, щоб потім ні в кого не виникали сумніви щодо результатів. Але, вже сьогодні є дані про те, що представники «АнтиМайдану», які захопили Будинок профспілок, кидали в представників Майдану, які хотіли до них добратися, які намагалися проникнути в Будинок профспілок, «коктейлі Молотова». Це могло бути причиною запалу. Також, досліджується версія, що підпал був вчинений представниками Майдану. Всі ці версії будуть досліджуватись в ході розслідування, будуть проведені відповідні експертизи і вже тоді за результатами відповідних слідчих дій ми зможемо зробити висновок, що було причиною.

4. 7 травня 2014 року та надалі

22. 7 травня пан Катеринчук розповів, що всі керівники та активні учасники масових заворушень 2 травня – жителі Одеси та Одеської області, добре відомі багатьом. З чотирьох один втік до Криму, двоє – в Москві, ще один – вчора затриманий та етапований до Києва, оскільки справу веде ГСУ МВС. Також він повідомив, що затримано кілька десятків громадян, які 4 травня штурмували Одеське міське

управління міліції. Відповідаючи на питання стосовно pana Фучеджи, пан Катеринчук заявив, що пан Фучеджи звільнений, він написав рапорт, висловивши бажання піти на пенсію, і рапорт був підписаний.³¹⁷

23. В свою чергу ГПУ повідомила, що її ГСУ розслідує кримінальне провадження за фактом неналежного виконання службових обов'язків та/або перевищення службових повноважень керівниками міської міліції 2 та 4 травня в Одесі за ч. 3 ст. 365 та ч. 2 ст. 367 КК; співробітники СБУ доставляють трьох відповідальних працівників одеської міської міліції до Києва.³¹⁸

24. Пізніше того ж дня пан Аваков повідомив, що пан Фучеджи о 17.00 перетнув кордон України і він оголошений у розшук. Міністр спростував інформацію, що pana Фучеджи відпустили «під чесне слово».³¹⁹

25. 8 травня пан Чеботар заявив, що міліція затримана Артема Давидченка³²⁰ та Сергія Долженкова, головних фігурантів справи щодо подій 2 травня, та відправила їх до Києва. Згідно з його словами, на території Одеської області діяли екстремістські та злочинні угруповання, які робили все для того, щоб дестабілізувати ситуацію в області; вони працювали спільно з деякими структурами іноземних держав для того, щоб підбурити невдоволення проросійського населення в Одеській області. Заступник Міністра запевнив, що інші фігуранти, які за інструкціями з-за кордону підбурювали масові заворушення в Одесі, скоро будуть затримані.³²¹ Пізніше було оголошено про те, що міліція затримала інших основних фігурантів, окрім Артема Давидченка та Сергія Долженкова, за підозрою в активній участі у підготовці масових заворушень в Одесі, що мали місце 2 травня – pana Миколу Серебрякова та pana Сергія Бовбалана, який є депутатом Одеської міської ради. Також зазначалося, що двоє свідків вказали на pana Долженкова як на особу, яка займалася організацією масових заворушень.³²²

26. 13 травня пан Чеботар повідомив, що десять осіб виявили бажання співпрацювати зі слідством. Згідно з їхніми свідченнями, події 2 травня в Одесі були сплановані екстремістами з метою дестабілізації ситуації в Одеській області. Наразі триває процес розслідування, продовжуються резонансні затримання.³²³

27. 14 травня ГПУ повідомила, що службову перевірку стосовно дій заступника Генерального прокурора Миколи Банчука і прокурора Одеської області Ігоря Боршуляка завершено. За результатами перевірки було встановлено, що вказані посадовці діяли в межах своїх службових повноважень, відповідно до чинного законодавства.³²⁴

28. На прес-конференції³²⁵ 15 травня пан Катеринчук заявив, що розслідування щодо подій в Одесі триває в двох напрямках: перший – це вивчення діяльності цивільних осіб, яке в Одесі проводить слідчо-оперативна група ГСУ МВС за підтримки місцевих правоохоронців, другий – вивчення дій співробітників міліції, яке паралельно проводить слідча група ГСУ ГПУ.

³¹⁷ Веб-сайт МВС, новина від [7 травня 2014 року](#) (о 17.49).

³¹⁸ Веб-сайт ГПУ, новина від [7 травня 2014 року](#).

³¹⁹ Веб-сайт МВС, новина від [7 травня 2014 року](#) (о 21.06).

³²⁰ Брат Антона Давидченка, якого було засуджено раніше – див. «Факти», параграф 4 вище. У відповідь на питання МДГ слідчі органи, однак, заперечили факт затримання Артема Давидченка у зв'язку з подіями 2 травня – див. параграф 163 вище.

³²¹ Веб-сайт МВС, новина від [8 травня 2014 року](#) (о 12.49).

³²² Там само, новина від [8 травня 2014 року](#) (о 16.46).

³²³ Там само, новина від [13 травня 2014 року](#).

³²⁴ Веб-сайт ГПУ, новина від [14 травня 2014 року](#).

³²⁵ Веб-сайт МВС, новина від [15 травня 2014 року](#).

Пан Катеринчук повідомив, що на сьогоднішній день встановлена смерть 48 людей в результаті трагічних подій 2 травня. З них шестеро загинули від вогнепальних поранень, 32 – задихнулися від диму і газу та десять людей розбилися, випавши з вікон будівлі. З цих 48 загиблих семеро жінок, один неповнолітній, трьох поки не ідентифіковано. З 48 лише двоє були з інших регіонів, а решта – місцеві. Всі родичі проінформовані про загибель своїх близьких і повідомлені про те, внаслідок чого люди загинули. Детально розповів пан Катеринчук про те, де саме в Будинку профспілок було виявлено тіла загиблих. Також він повідомив, що в процесі огляду місця події було виявлено та вилучено револьвер з барабаном, в якому знаходилося шість патронів, обгорілий спортивний пістолет з двома патронами в магазині і одним – у патроннику, 11 гільз різних калібрів, шість дерев'яних палиць, нунчаки, чотири шоломи, три протигази, три ножа і дві сокири. Крім того, в Будинку профспілок було виявлено і вилучено 24 скляні півлітрові пляшки, чотирилітрова каністра з залишками нафтопродуктів. Також було витягнуто дріб і металеві фрагменти, схожі на дріб, з п'яти трупів; з тіла одного з загиблих витягнуто металеву кулю калібру 5,45. Призначено низку експертиз – комплексні, молекулярно-генетичні, дактилоскопічні. Також призначені і проводяться судово-медичні дослідження з метою встановлення остаточної причини смерті потерпілих. Проводяться експертизи щодо наявності алкоголю в крові та карбогемоглобіну в тілах загиблих. З усіма вилученими предметами проводяться різні експертизи.

Стосовно кількості арештованих, пан Катеринчук зазначив, що слідством за рішенням суду заарештовано 16 осіб. Під домашнім арештом – 33 людини. Отримано інформацію ще про 12 громадян, які нібито причетні до скоєння цього злочину. При наявності доказової бази їм у процесуальному порядку будуть пред'явлені звинувачення і обрано запобіжний захід.

Відповідаючи на питання, чи представляють затримані тільки одну політичну силу чи обидві, пан Катеринчук сказав, що він не поділяє людей за партійними ознаками, головне, щоб всі вони були законослухняними громадянами.

Далі пан Катеринчук заперечив використання якогось спеціального отруйного газу у Будинку профспілок. У будівлі також не використовувались жодні вибухові речовини. Незважаючи на це, проводиться експертиза з метою встановлення того, які речовини були в пляшках, окрім бензину і дизельного палива. Також він спростував інформацію про сотні трупів і сотні зниклих без вісті як результат подій 2 травня.

Щодо версії, що людей завели в Будинку профспілок спеціально, а всі події 2 травня були організовані з метою дестабілізації ситуації в Одесі, пан Катеринчук повідомив, що слідством перевіряються дві версії подій, але на даний момент він не може їх коментувати.

29. 16 травня пан Чеботар повідомив про те, що у ході розслідування кримінального провадження за фактом масових заворушень в Одесі 2 травня, слідством була встановлена і задокументована злочинна діяльність двох груп (включаючи співробітників одеської міліції), члени яких займалися збутом боєприпасів радикально налаштованим особам. Фігуранти були затримані вилучено арсенал із сотні патронів до стрілецької зброї. Співробітники міліції, які мали причетність до цих злочинних дій, звільнені.³²⁶

30. 19 травня пан Сакал, заступник Міністра внутрішніх справ – начальник ГСУ МВС, провів прес-конференцію.³²⁷ За його словами, за фактами подій в Одесі відкриті

³²⁶ Там само, новина від [16 травня 2014 року](#).

³²⁷ Там само, новина від [19 травня 2014 року](#).

кримінальні провадження за шістьма статтями КК: статті 294 (Масові заворушення), 115 (Умисне вбивство), 341 (Захоплення державних або громадських будівель чи споруд), 345 (Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу), 296 (Хуліганство), та 194 (Умисне знищення або пошкодження майна). Для розслідування подій, що сталися на початку травня в Одесі, створено слідчо-оперативну групу, до складу якої увійшли близько 200 працівників МВС та СБУ, в тому числі – майже 150 слідчих. Правоохоронці відпрацьовують чотири версії, основною з яких є організація масових заворушень та вбивств на замовлення керівників екстремістських груп з метою дестабілізації обстановки як в Одеській області, так і інших регіонах України. Розглядаються також версії щодо організації масових заворушень та вбивств представниками місцевої влади та правоохоронних органів з метою дискредитації центральних органів влади України; як наслідок неконтрольованих дій футбольних фанатів, а також проросійськи налаштованих груп та бездіяльності представників влади та міліції; а також як наслідок провокації радикально налаштованих осіб.

Посилаючись на експертний висновок комплексної експертизи нафтопродуктів і паливно-мастильних матеріалів, пан Сакал заявив, що у пожежному смітті, вилученому з місця події, виявлено присутність хлороформу. Хлороформ, на думку пана Сакала, міг стати причиною смерті людей у Будинку профспілок. Тим не менш українські правоохоронці направили запит до Посольства Держави Ізраїль в Україні, в якому просять про допомогу фахівців цієї країни у з'ясуванні, скільки було хлороформу на місці злочину. Що стосується власне причини пожежі, то, згідно зі слайдами, представленими на прес-конференції, будівлю підпалили ззовні, а епіцентр загоряння знаходився у правому крилі на першому поверсі будівлі. Заступник Міністра зазначив, що «коктейлі Молотова» кидалися з обох сторін – з верхніх поверхів Будинку профспілок та всередину будівлі ззовні.

Пан Сакал завершив прес-конференцію наданням списку з 12 чоловік, які знаходяться під вартою на час слідства.

31. 21 травня МВС повідомило, що слідством уже встановлено, що масові заворушення в Одесі 2 травня були організовані та умисно сплановані, й що у слідства є достатньо доказів причетності деяких політичних сил до цих подій. Слідчими, які розслідують цю справу, уже встановлено, що до організації масових заворушень причетні депутати міської ради, зокрема, депутати від партії «Родина» Сергій Бовбалан і Євген Хайкін. Найближчим часом їм буде оголошено про підозру у вчиненні злочину, після чого обидва будуть оголошені в розшук. Беручи до уваги заяви партії «Удар» щодо провокацій проти кандидата в мери міста Одеса, було роз'яснено, що у ході оперативно-розшукових заходів правоохоронцями був затриманий, а потім судом арештований, Сергій Долженков. Також, слідчими допитаний брат Сергія Долженкова – Олег Долженков, який є одним із керівників виборчого штабу кандидата в мери Одеси від партії «Удар». На цей час стосовно Олега Долженкова ніяких слідчих дій не проводилося.³²⁸

32. У зв'язку з майбутніми виборами, МВС зробило заяву з метою попередження маніпулювання громадською думкою заявами, що стосуються подій в Одесі 2 травня 2014 року.³²⁹ Зокрема, МВС наголосило, що слідство не володіє інформацією про причетність кандидата в мери Едуарда Гурвіца та Одеської обласної організації партії «Удар» до підготовки цього злочину. Також МВС взяло до відома заяву партії «Удар»

³²⁸ Там само, новина від [21 травня 2014 року](#) (о 11.19).

³²⁹ Там само, новина від [21 травня 2014 року](#) (о 23.08).

про те, що брати Долженкови, які знаходяться в полі зору слідства, не мають стосунку до цієї партії.

33. 2 червня Григорій Мамка, заступник начальника ГСУ МВС, повідомив про результати першого місяця роботи слідства.³³⁰ За його словами, досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактом масових заворушень в Одесі доручено ГСУ МВС. До складу слідчо-оперативної групи увійшли найбільш досвідчені працівники слідства, оперативники СБУ та МВС. Слідчими з моменту початку розслідування призначено понад 80 експертиз. Перші висновки вже почали надходити, однак основну масу результатів досліджень правоохоронці ще очікують. Серед них – і висновки судово-медичних експертиз, які мають дати відповіді на питання про причини загибелі людей, чиї тіла були знайдені після масових заворушень в одеському Будинку профспілок. Після проведення судово-медичних експертиз, закінчення пожежно-технічної, будівельно-технічної по приміщенню буде призначення комплексної експертизи із залученням іноземних фахівців, які дадуть конкретні висновки: яка причина, яка наявність, що саме потягнуло швидку смерть потерпілих. Крім того, тривають дослідження з метою встановлення осіб потерпілих, адже одна з 48 загиблих осіб досі не ідентифікована. Аби встановити особу цієї людини, наразі проводиться експертиза її ДНК.

За словами заступника начальника, на даний час у скоєнні злочинів в Одесі підозрюється 40 осіб, стосовно яких в якості запобіжного заходу обрано домашній арешт. Стосовно 13 осіб судом обрано такий запобіжний захід як тримання під вартою. Правоохоронці проаналізували велику кількість відео файлів по подіях в Одесі. Значна їх кількість вилучається до цього часу. Фахівці розкладають відео покадрово, аби встановити всіх учасників масових заворушень. Крім того, слідчі вже допитали понад 340 осіб. Тим часом приміщення Будинку профспілок визнане речовим доказом та передане на зберігання ГУ МВС в Одеській області. Працівники останнього мають забезпечити його охорону.

Пан Мамка зазначив, що слідчі зіткнулися з проблемою, коли громадяни при зверненні по медичну допомогу надавали недостовірні відомості про себе. Проте правоохоронці встановлюють таких людей, їхніх родичів, а також прикладають максимум зусиль, аби допитати їх та визнати потерпілими. Ще частина потерпілих, чиї особи міліціонери встановили, відмовляються давати покази.

34. 13 серпня пан Сакал, заступник Міністра внутрішніх справ – начальник ГСУ МВС, розповів про подальший хід слідства. Він нагадав, що під час подій, які сталися 2 травня в Одесі, за участь у масових заворушеннях правоохоронці затримали 114 осіб, більшість яких є представниками проросійсько-налаштованих місцевих організацій. Проте кілька днів потому через блокування та штурм будівлі Одеського міського управління внутрішніх справ понад 60 затриманих правопорушників були відпущені. Слідчим вдалося відпрацювати 54 особи, з яких 48 громадянам оголошено про підозру у скоєнні злочину. Проте «через тиск на місцеві суди» лише 13 осіб з 54-ох були заарештовані. Решті громадян суд обрав запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Після цього частина з них зникла і була оголошена в розшук. Зокрема, правоохоронцями оголошені в розшук кілька організаторів та активних учасників масових заворушень. Серед розшукуваних – Віталій Будько, Артем Давидченко та Олег Шабалін. Крім того, в розшуку перебувають Ігор Віненко, Андрій Кухар, Євген Шпарак, Станіслав Культа, Олексій Фомінов та інші.³³¹

³³⁰ Там само, новина від [2 червня 2014 року](#).

³³¹ Там само, новина від [13 серпня 2014 року](#).

35. 25 вересня під час брифінгу МВС повідомило, що завершено досудове розслідування за фактами масових заворушень 2 травня в Одесі стосовно 24 осіб. Дії цих осіб кваліфікують за ч. 2 ст. 294 КК (Масові заворушення) та ч. 1 ст. 263 КК (Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами). Матеріали кримінального провадження буде направлено до суду після ознайомлення їх та захисників з матеріалами провадження. Окрім цього дев'ять осіб, серед яких є організатори та активні учасники масових заворушень, у тому числі, і ті, що безпосередньо вчиняли умисні вбивства, оголошено в розшук. Заходи щодо встановлення їхнього місцезнаходження тривають. Досудове розслідування стосовно осіб, які обґрунтовано підозрюються у масових заворушеннях на Куликовому полі та Будинку профспілок продовжуються.³³²

36. 30 вересня пан Аваков дав інтерв'ю, в якому він прокоментував хід розслідування подій 2 травня.³³³ За його словами, ГСУ МВС, яке веде слідство по цій справі, встановило винних у тому, що сталося, а 40-50% справ стосовно цих подій вже передані до одеських судів. На його думку, перші вирoki будуть винесені вже восени цього року.

Посилаючись на заяву Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, згідно з якою трагедію в Одесі спричинило неналежне реагування на події місцевих правоохоронних органів, інтерв'юер запитав чи було вже проведено службове розслідування на основі цієї заяви. На думку пана Авакова, Уповноважений занадто спрощує ситуацію. Він вважає, що ці події сталися через ряд факторів: по-перше, некомпетентність всього силового блоку – і міліції, і прокурора (у цьому зв'язку він згадав нараду, призначену прокуратурою, через яку реакція міліції сталася із такою затримкою)³³⁴; друга проблема – це конформісти, працівники органів внутрішніх справ в Одесі, які неналежно виконували свої обов'язки; третя – професіональні провокатори та дурні, які нагнітали ситуацію, не розуміючи, чим це може закінчитися.

37. 3 листопада ГПУ направила до суду обвинувальний акт відносно трьох колишніх працівників ГУ МВС в Одеській області, які незаконно звільнили з-під варти 63 підозрюваних у вчиненні масових заворушень в Одесі. Колишні працівники підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 365 та ч. 1 ст. 367 КК. Після ознайомлення з матеріалами кримінального провадження обвинувальний акт направлено до суду для розгляду по суті.³³⁵

38. 28 листопада ГПУ заявила, що нею затверджено та направлено до Приморського районного суду м. Одеси обвинувальний акт стосовно 21 підозрюваного у вчиненні 2 травня в Одесі особливо тяжких злочинів, передбачених ч. 2 ст. 263 КК (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами), ч. 2 ст. 294 КК (масові заворушення). Під час підготовчого судового засідання державним обвинувачем заявлені клопотання про продовження дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно десяти обвинувачених, які судом задоволені. Стосовно решти підозрюваних досудове розслідування триває.³³⁶

39. 22 квітня 2015 року пан Гузир, перший заступник Генерального прокурора, повідомив про хід та результати розслідування подій в Одесі 2 травня 2014 року.³³⁷

³³² Там само, новина від [25 вересня 2014 року](#).

³³³ Там само, новина від [30 вересня 2014 року](#).

³³⁴ Щодо інформації стосовно наради, див. «Факти», параграф 14 вище.

³³⁵ Веб-сайт ГПУ, новина від [3 листопада 2014 року](#).

³³⁶ Там само, новина від [28 листопада 2014 року](#).

³³⁷ Там само, новина від [22 квітня 2015 року](#).

Розслідування масових заворушень, які відбулися 2 травня минулого року в Одесі та призвели до трагічних наслідків, проводилось слідчими підрозділами МВС та слідчими ГПУ по трьом напрямкам. В першу чергу, це поведінка працівників органів внутрішніх справ під час заворушень. За результатами розслідування повідомлено про підозру пану Фучеджи за неналежну організацію сил міліції по охороні громадського порядку. Пана Фучеджи оголошено в розшук, наявна інформація про виїзд його за межі України. Крім того щодо трьох працівників міліції кримінальне провадження спрямовано до суду і на даний час триває судовий розгляд.

Друга частина розслідування була спрямована на встановлення організаторів масових заворушень, а також їх активних учасників. За результатами розслідування цього провадження ГПУ затверджено два обвинувальні акти щодо 22 осіб, 11 з яких перебувають під вартою, у вчиненні масових заворушень, які на даний час розглядаються судом. Стосовно одного підозрюваного (пана Волкова) провадження закрито у зв'язку з його смертю. Крім того, закінчується розслідування щодо іншої особи (пана Ходіяка). Ще 13 активних учасників та організаторів масових заворушень оголошено в розшук.

Третя частина розслідування стосувалась пожежі у Будинку профспілок. Проведеними судово-медичними експертизами на тілах загиблих не виявлено слідів катувань, побиття, вогнепальних чи інших поранень. Смерть осіб настала від отруєння чадним газом, продуктами горіння, та дії високої температури. Вона сталася через швидке загорання самих конструкцій будинку і виникнення високої температури, чому сприяло закриття дверей особами, які перебували в Будинку профспілок, і виникнення ефекту димаря на сходах. Майже всі загиблі в Будинку профспілок перебували в районі сходів. Декілька осіб, виявлених в кімнатах, загинули від отруєння чадним газом. Інформація щодо застосування в Будинку профспілок отруйних сильнодіючих газів чи хлороформу під час досудового розслідування не знайшла підтвердження. Будь-яких доказів запланованої пожежі в Будинку профспілок не встановлено. Як встановлено проведеними експертизами, загорання Будинку профспілок сталося у фойє центрального входу, а також по сходовій клітці. Під час слідства встановлено, що запалювальні суміші, в тому числі в самому будинку, використовували обидві сторони, що і призвело до виникнення пожежі, а її розгоряння сприяла барикада встановлена біля сходів.

Під час розслідування причин пожежі було встановлено недбалість службових осіб ГУ ДСНС в Одеській області, які неналежно виконували свої службові обов'язки та невчасно спрямували до місця загорання необхідні пожежні розрахунки. Слідство проводиться ГСУ МВС.

40. 28 квітня 2015 року ГПУ заявила, що нею 22 квітня цього року на розгляд Приморського районного суду м. Одеси направлено обвинувальний акт за підозрою пана Ходіяка у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених пп. 5, 7 ч. 2 ст. 115 (умисне вбивство), ч. 2 ст. 15, пп. 1, 5, 7 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 294 (масові заворушення), ст. 348 (посягання на життя працівника правоохоронного органу) Кримінального кодексу. За версією ГПУ, 2 травня 2014 року у ході масових заворушень, які мали місце в Одесі, пан Ходіяк, озброївшись вогнепальною зброєю – мисливською рушницею, зарядженою набоями з картечню, здійснив декілька прицільних пострілів у напрямку групи людей, яка скоїла напад на футбольних фанатів, та працівників міліції. Внаслідок цього він заподіяв смерть одній людині та

вчинив посягання на життя працівника правоохоронних органів із спричиненням йому тяжких тілесних ушкоджень та тілесних ушкоджень середньої тяжкості.³³⁸

41. 2 травня 2015 року ГПУ повідомила про те, що 30 квітня колишньому керівнику ГУ МВС в Одеській області, пану Луцюку, 30 квітня 2015 року повідомлено про підозру у вчиненні службової недбалості 2 травня 2014 року. ГПУ нагадала, що за вчинення службових злочинів під час цих же подій 17 жовтня 2014 року до відповідальності притягнуто колишнього заступника начальника ГУ МВС в Одеській області, пана Фучеджи, який на даний час перебуває в розшуку.³³⁹

42. Того ж дня Роман Говда, новопризначений прокурор Одеської області, дав інтерв'ю місцевому телеканалу, одною з тем якого стало розслідування подій 2 травня 2014 року.³⁴⁰ Відповідаючи на питання щодо основної причини такої значної кількості жертв, пан Говда заявив, що однією з причин, чому відбулись ці події і чому стало так багато жертв, є неналежна організація і забезпечення громадського порядку з боку органів внутрішніх справ. Є дані про те, що до міліції надходила з різних джерел інформація стосовно того, що такі події можуть статися, і вони були повинні забезпечити адекватне реагування на цю інформацію. За результатами досудового розслідування, вони цього не забезпечили.

Далі пан Говда повторив інформацію про стан розслідування та результати досягнуті на даний момент.

Щодо роботи місцевих аварійно-рятувальних служб та працівників швидкої допомоги 2 травня, пан Говда зазначив, що це є предметом розслідування. На даний час жодній особі не повідомлено про підозру в цьому провадженні, але наскільки йому відомо, найближчим часом там також будуть «розставлені крапки».

В завершення інтерв'ю пан Говда розповів про основні перешкоди, які не дозволяють поставити крапку у розслідуванні. За його словами, це дуже велика кількість осіб, яка брала участь у заворушеннях, а також час, який потрібен щоб встановити осіб, які були в балаклавах, в масках, шарфами прикривали обличчя чи просто встановити осіб, яких видно на відео, але їх ніхто не впізнає. Саме тому розслідування не просувається так швидко. Однак, з кожним днем напрацьовуються якісь дані відносно конкретного активного учасника масових заворушень, в першу чергу тих, які зафіксовані на відеоматеріалах зі зброєю чи вчиняють інші активні агресивні дії. Посилаючись на таємницю розслідування, пан Говда дав зрозуміти, що він не має можливості оголосити всю інформацію, яка є в матеріалах кримінальної справи, але переконав, що слідчі органи володіють значно більшою кількістю інформації, ніж він може на даний час сказати і прокоментувати.

43. 13 травня 2015 року ГПУ повідомила, що того ж дня слідчим суддею Печерського районного суду м. Києва задоволено клопотання про обрання запобіжного заходу колишньому керівнику ГУ МВС в Одеській області, пану Луцюку, у вигляді домашнього арешту, який є найсуворішою мірою запобіжного заходу, що може бути застосовано до особи, яка вчинила службову недбалість.³⁴¹

44. 26 травня 2015 року Юрій Севрук, начальник Головного управління нагляду у кримінальному провадженні ГПУ, провів брифінг, на якому повідомив про роботу свого департаменту щодо, поміж іншого, подій 2 травня в Одесі. За його словами, за результатами розслідування цих подій до суду спрямовано три обвинувальні акти щодо

³³⁸ Там само, новина від [28 квітня 2015 року](#).

³³⁹ Там само, новина від [2 травня 2015 року](#).

³⁴⁰ *Первый городской канал* (Канал телебачення в Одесі), [інтерв'ю](#), 2 травня 2015 року.

³⁴¹ Веб-сайт ГПУ, новина від [13 травня 2015 року](#).

23 осіб, ще 13 організаторів і активних учасників оголошено в розшук. 2 травня 2015 року один з обвинувальних актів ухвалою Малинівського районного суду м. Одеси було повернуто прокурору, проте за його апеляцією 14 травня вказане рішення скасовано. Судовий розгляд у цій справі призначено на 29 травня. Крім того, на даний час продовжується розслідування можливої недбалості службових осіб ГУ ДСНС в Одеській області – у провадженні тривають експертні дослідження.³⁴²

45. МДГ невідомі будь-які інші публічні заяви, зроблені органами влади до дати завершення збору інформації (31 серпня 2015 року).

³⁴² Там само, новина від [26 травня 2015 року](#).

ДОДАТОК VII

СТИСЛИЙ ВИКЛАД ВИСНОВКІВ «ГРУПИ 2 ТРАВНЯ» ЩОДО ПОЖЕЖІ У БУДИНКУ ПРОФСПІЛОК ТА ПРИЧИН ЗАГИБЕЛІ ТАМ ЛЮДЕЙ

1. Експерти³⁴³ «Групи 2 травня», які проводили дослідження причин виникнення і розвитку пожежі у Будинку профспілок, а також причин загибелі людей, з цим пов'язаних, надали МДГ наступні пояснення.

2. Пожежа в Будинку профспілок почалася в момент, коли зайнялася барикада перед входом в будівлю через закидування один одного «коктейлями Молотова» обома сторонами конфлікту. Згодом через вхідні двері вогонь перемістився до фойє будівлі. Також, були й інші джерела займання, наприклад, на сходах між третім та четвертим поверхами. Ці джерела є вторинними, тому що вони виникли у результаті пожежі, яка розповсюджувалась з нижніх поверхів.

3. Перша фаза пожежі, яка відбувалась у фойє, тривала близько дев'яти хвилин. Протягом цього часу температура поверхонь поступово зростала. В фойє знаходились численні легкозаймисті об'єкти, серед яких дерев'яні піддони, які були принесені з Куликового поля для спорудження барикад, старі офісні меблі та 18-літровий бензиновий бак, який вибухнув. Складна конструктивна схема Будинку профспілок, барикади та перекриті проходи включно з частинами лівого та правого сходових колодязів та виходом на дах, а також сильна задимленість та слабе освітлення призвели до ситуації, в якій люди опинилися в пастці і не змогли знайти шляхи евакуації. На жаль, багато людей шукали порятунку на верхніх поверхах замість того, щоб спробувати покинути будівлю через інші виходи на першому поверсі, можливо, через страх перед прихильниками єдиної України ззовні.

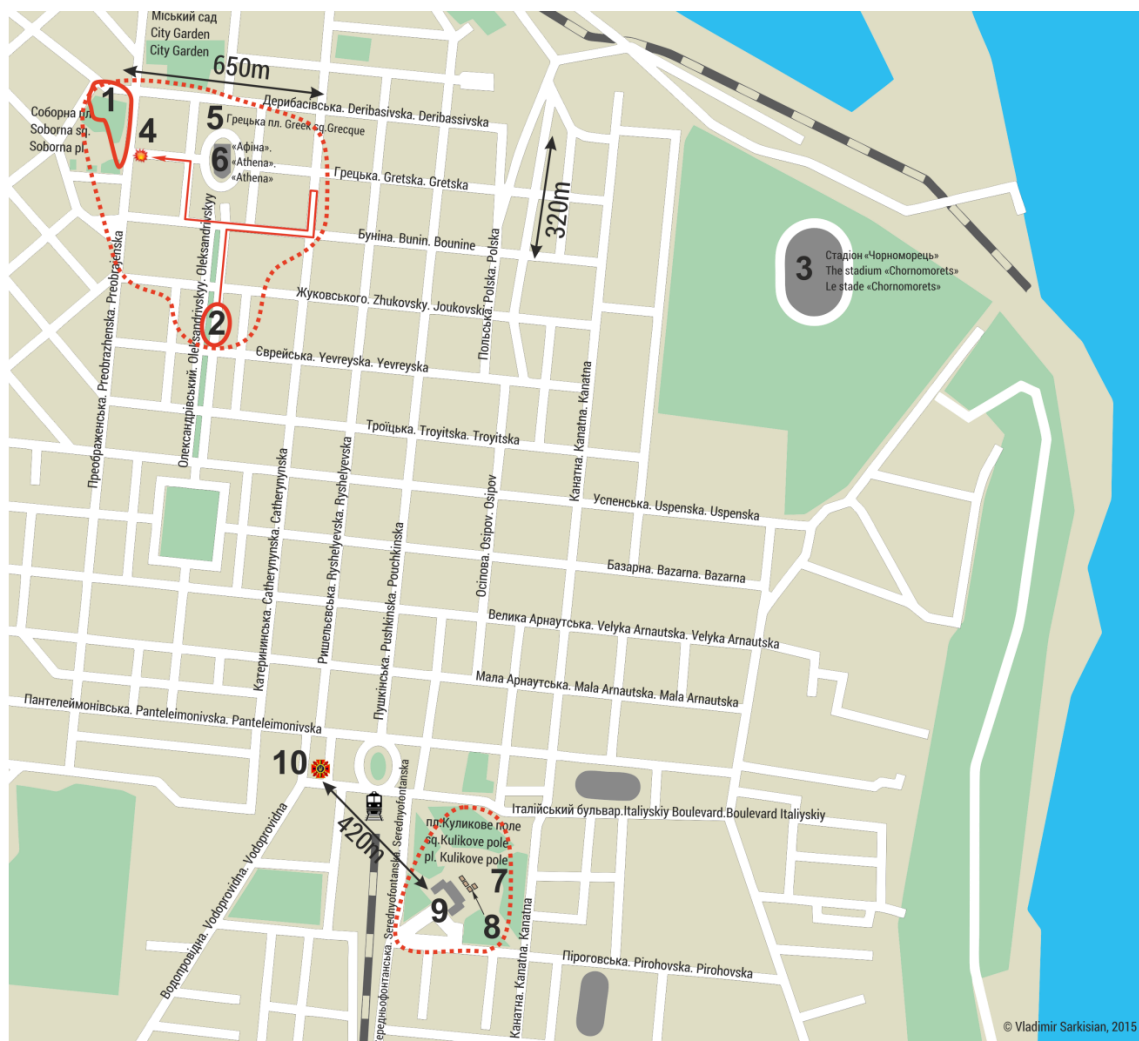
4. Друга фаза пожежі промайнула дуже швидко, почавшись у момент займання вогнем центрального сходового колодязя, через що температура повітря підвищилася до 700 градусів за Цельсієм, а гаряче повітря дуже швидко піднялось на верхні поверхи. В колодязі на той момент перебувала велика кількість людей. В цей час люди почали вистрибувати з вікон. Найбільше людей загинуло протягом другої фази пожежі. Більшість з жертв загинули від отруєння чадним газом та від опіків, інші жертви загинули від падіння з висоти в результаті спроб втечі від полум'я шляхом вистрибування з будівлі. За словами «Групи 2 травня», всі жертви загинули через причини, які були прямо пов'язані з пожежею.

5. Пожежа почалася о 19.44. До цього, о 19.27, загорілися намети на Куликовому полі перед Будинком профспілок. Перший виклик служби пожежної охорони був зафіксований о 19.31. Якщо хоча б одна пожежна машина була присутня на місці події під час першої фази пожежі, існувала б можливість загасити полум'я і врятувати життя людей. Проте, перша пожежна машина прибула лише через 45 хвилин після першого виклику. На думку «Групи 2 травня», великій кількості жертв сприяли некомпетентні дії та бездіяльність пожежної охорони, в тому числі пізній приїзд на місце події та неспроможність провести термінові реанімаційні заходи.

³⁴³ Пан Балинський, біохімік, провів експертне дослідження причин виникнення і розвитку пожежі у Будинку профспілок, відвідавши об'єкт дослідження 6 травня 2014 року. Пан Саркісян, токсиколог, провів експертне дослідження причин загибелі людей у Будинку профспілок.

ДОДАТОК VIII

КАРТА, НА ЯКІЙ ЗОБРАЖЕНО МАСОВІ ЗАВОРУШЕННЯ В ОДЕСІ 2 ТРАВНЯ 2014 РОКУ

1. Місце зустрічі учасників маршу «За єдину Україну»
2. Місце зустрічі активістів «АнтиМайдану»
3. Стадіон
4. Місце початку зіткнень
5. Грецька площа
6. ТЦ «Афіна»
7. Куликове поле
8. Наметове містечко
9. Будинок Профспілок
10. Найближча пожежна частина

залізничний вокзал

маршрут «Антимайдану»

територія, охоплена масовими заворушеннями в центрі міста